

Holdninger til Norge i svenske aviser 1904-06

Charlotte S. Sørensen

Masteroppgave i historie

Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Høsten 2005

Forord

Under arbeidet med denne masteroppgaven har jeg vært en del av *Prosjekt 1905, svensk-norske relasjoner i 200 år*. Prosjektets arrangement har vært en stor inspirasjonskilde. Jeg vil takke Prosjekt 1905s faglig ansatte og studenter for faglige innspill og hyggelig samvær under veiledningsseminarene.

Professor Øystein Sørensen har vært veilederen min, han fortjener en takk for å ha foreslått temaet for oppgaven, og for veiledning i løpet av skriveprosessen. Jeg må også takke Torbjörn Nilsson for litteraturtips. En spesiell takk til Margit Bergstrøm og Hanne Strømberg for sosialt samvær og korrekturlesing. Til slutt vil jeg også takke til Tor Eivind Ekre for korrekturlesing og teknisk bistand når jeg har hatt behov for det.

Charlotte S. Sørensen

Oslo, 1. november 2005

Innholdsfortegnelse

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
Tema, problemstilling og avgrensing.....	1
Metode.....	3
Kilder og litteratur.....	5
Riksdagen.....	6
Avisene og partiene.....	6
Forkortelser og begreper.....	8
Disposisjon.....	8
KAPITTEL 2: HOLDNINGER TIL NORGE I NOVEMBER OG DESEMBER 1904 ...	10
Innledning.....	10
Avisene i anledning unionens 90- årsdag.....	11
Avisenes syn på utenriksministerens avskjedssøknad.....	13
Lagerheim fratrer sitt embete.....	16
Konsulatforhandlingene.....	17
Avslutning.....	22
KAPITTEL 3: HOLDNINGER TIL NORGE I FORBINDELSE MED	
KONSULATFORHANDLINGENES BRUDD	24
Innledning.....	24
Hva skjedde under konsulatforhandlingene?.....	25
Holdninger til aksjon på konsulatsaken.....	30
Syn på unionen.....	33
Regjeringskrisen i Norge.....	37
Kritikk mot pressen.....	41
Avslutning.....	43
KAPITTEL 4: HOLDNINGER TIL NORGE I FORBINDELSE MED KONGENS	
SANKSJONSNEKTELSE OG 7. JUNI BESLUTNINGEN	46

Innledning	46
Bør kongen sanksjonere konsulatloven	47
Reaksjoner på kongens sanksjonsnektelse.....	49
Syn på unionen	52
Reaksjoner på 7. juni vedtaket.....	53
Bør en prins av huset Bernadotte bli konge i Norge?	58
Leserinlegg.....	60
Avisenes holdninger til kongehyllingene	63
Innblanding fra utlandet	66
Urtima riksdag	67
Avslutning	70

KAPITTEL 5: HOLDNINGER TIL NORGE UNDER KARLSTADFORHANDLINGENE

.....73

Innledning	73
Pressens rolle under forhandlingene	74
Har kong Oscar endret mening angående Bernadottetilbudet?	75
De svenske vilkårene	77
Oppholdet i forhandlingene.....	79
Bort med grensefestningene	81
Voldgift.....	85
Utenlandsk presse om forhandlingene	87
Innblanding fra utlandet	88
Krisen er over	90
Norsk mobilisering	91
Enighet	93
Avslutning	96

KAPITTEL 6: HOLDNINGER TIL NORGE ETT ÅR ETTER 7. JUNI

BESLUTNINGEN 99

Innledning	99
------------------	----

Norsk politikk	99
Henrik Ibsen	101
7. juni.....	102
Unionsoppløsningen	104
Kroningen	105
Avslutning	107
KAPITTEL 7: AVSLUTNING.....	108
Innledning	108
Oppsummering.....	108
Forskjeller mellom avisene	113
Hvor stor interesse viste avisene for unionen?.....	115
7. juni beslutningens innvirkning på avisenes holdninger til Norge	116
Opinionsbyggere eller arenaer for debatt	117
Avslutning	118
KILDER OG LITTERATUR	120
Kilder.....	120
Oppslagsverk	120
Litteratur	120

KAPITTEL 1: Innledning

Tema, problemstilling og avgrensing

Tema for denne oppgaven er holdninger til Norge i svenske aviser i forbindelse med unionsoppløsningen i 1905. De avisene jeg har tatt for meg er *Nya Dagligt Allehanda*, *Dagens Nyheter* og *Social-Demokraten*. Disse avisene er alle Stockholmsaviser og deres politiske forankring er henholdsvis konservativ, liberal og sosialdemokratisk. Jeg har systematisk gått gjennom disse avisene for å kartlegge holdningene som de fremmet i forbindelse med politiske hendelser i unionskrisen. Jeg vil starte med å se på hva avisene skrev de to siste månedene i 1904, da det ble klart at Sverige ikke ville etterkomme det norske kravet om eget konsulatvesen. I 1905 skal jeg se på tre perioder: En periode i tiden rundt bruddet i konsulatforhandlingene, 7. februar til 7. mars. Neste periode er 20. mai til 20. juni, denne perioden omfatter kongens sanksjonsnektelse av konsulatloven og 7. juni vedtaket. Den tredje perioden er 30. august til 30. september og omfatter Karlstadforhandlingene. Jeg skal også se på hva avisene skrev i en periode etter at unionen formelt ble oppløst. Jeg har valgt å se på perioden 20. mai til 20. juni 1906, ett år etter at Norge ensidig brøt ut av unionen. Denne perioden er tatt med for å se om avisene fremdeles viste interesse for Norge. Gjenspeilte eventuelt denne interessen holdningene fra unionsstridene eller var de historie?

Hovedfokus i oppgaven vil være å kartlegge holdningene, jeg skal se hvilke holdninger som kom frem i avisene, og trekke frem forskjellene mellom avisene. Avisene har en dobbeltrolle som holdningsdannere og arena for debatt. Jeg skal se på dette forholdet. I hvilken grad var det redaksjonenes holdninger som ble fremmet, fantes det forskjellige holdninger innad i de enkelte redaksjonene eller var de samstemte, og i hvor stor grad var det rom for diskusjoner i form av leserinnlegg? Jeg vil sammenlikne avisene og også de enkelte periodene i de tre avisene. Var det mer diskusjon i enkelte aviser enn i andre og var det forskjell mellom de enkelte periodene i de forskjellige avisene? Jeg vil også se på hva som kan forklare eventuelle forskjeller mellom avisene og mellom enkelte perioder i de forskjellige avisene. Jeg vil også se på hvor stor interesse det var for unionen i avisene. Var det større interesse i noen aviser enn i andre og var det større interesse i noen perioder enn i andre perioder? 7. Juni vedtaket kom overraskende på Sverige, hvilken innvirkning hadde måten unionen ble brutt på avisenes holdninger til Norge?

Unionsoppløsningen i 1905 er et tema det er skrevet mye om. Tyngdepunktet i dette materialet ligger på den politiske ledelsens rolle i konflikten og det militære aspektet ved den. Å se på svenske avisers holdninger til Norge vil gi en bredere forståelse av konflikten. For hundre år siden var avisene enerådende som nyhetsformidlere. Avisene fortalte om unionsstriden og formidlet den politiske diskusjonen i riksdagen ut til folket. I sin bok om unionsoppløsningen i svensk og norsk presse skriver Gunnar Gran at avisenes presentasjon av saker ofte var en blanding av fakta og kommentarer, noe som gav viktige signaler til publikum.¹ Han skriver videre at av den grunn var avisene en maktfaktor som formidlet og påvirket de politiske holdningene, de var opinionsbyggere. I hvilken grad avisene påvirket de politiske holdningene har jeg ikke gått inn på i min oppgave. Jeg skal se på i hvilken grad det var redaksjonens holdninger som ble fremmet eller om det var rom for meningsforskjeller i avisene.

Den måten avisene presentere saker på, som en blanding av fakta og kommentarer, ble ofte fulgt opp av redaksjonelle artikler som underbygde avisens holdninger. Den mengden artikler avisene skrev om unionsforholdet var svært stor og viser hvor stor interesse det var for denne konflikten. Redaksjonene og leserne var interessert i å skaffe seg informasjon om hva som skjedde, det er imidlertid viktig å ikke isolere unionskonflikten. På denne tiden hadde avisene sterke politiske profiler, de fleste avisene hadde forbindelser til de politiske partiene. Det er klart at avisene også var opinionsdannere og ønsket å formidle sine holdninger for å øke velgermassen, for de respektive politiske partiene. Det er viktig å ha i tankene at de sterke konfliktene den siste unionstiden foregikk samtidig med en stor innenrikspolitisk svensk sak, stemmerettssaken. Det er tydelig at den hadde en innvirkning på hvordan de så på Norge. Unionskonflikten kan ikke løsrives fra den innenrikspolitiske arenaen.

Jeg har valgt ut en konservativ, en liberal og en sosialdemokratisk avis. Disse avisene ble valgt fordi de hadde klare politiske profiler og sterke forbindelser til de respektive politiske partiene i riksdagen. Jeg har valgt å følge utviklingen i konflikten fra slutten av 1904 til sommeren 1906. Dette er en forholdsvis lang tidsperiode og jeg måtte derfor velge ut noen perioder, disse er valgt ut på grunnlag av utviklingen i konflikten. Med unntak av den første perioden som strekker seg over to måneder er de andre periodene på cirka en måned, dette er gjort fordi det ikke ble skrevet like mye om unionskonflikten i avisene på slutten av 1904 som det gjort i 1905.

---

¹ Gran 2005, side 10.

Metode

Denne oppgaven er en deskriptiv analyse av de tre svenske avisenes holdninger til Norge i forbindelse med oppløsningen av unionen. I denne oppgaven bruker jeg avisene som levninger. Jeg ser på hva avisene skrev, hvilke holdninger som kom frem i avisene.² Lars-Arne Norberg påpeker at det som blir skrevet i aviser er et av de beste midlene til å påvirke en opinion i ønsket retning: ”[...] särskilt i politiska krissituationer och när nationella intressen står på spell torde det vara svårt för både nyhetsbyråer och tidningar att hålla sig fria från tendentiösa urvalsmetoder.”³ Hvor en avis står politisk kommer klarest frem i lederartikler, men en avis kan også danne en opinion på andre måter: gjennom utvalg, redigering og reportasjer. De periodene jeg skal se på var preget av unionskrisen og avisens politiske profil, og holdninger kom klart frem i mange artikler.

På begynnelsen av 1900-tallet var det mange aviser, jeg måtte derfor foreta et utvalg. Valget ble tre aviser som representerte hver sin politiske retning. I tillegg til avisens politiske forankring vill også eierinteressene påvirke avisens holdninger. Likevel mener jeg at de tre avisene jeg har valgt ut vil gi en indikasjon på hva den konservative, den liberale og den sosialdemokratiske pressens generelle holdninger til Norge var. Årsaken til dette er at unionskrisen var en så stor konflikt at avisenes holdninger til Norge i denne perioden i stor grad var politisk forankret. De tre avisene jeg skal se på må betraktes som representanter for de ulike politiske retningene, det betyr at det ikke kan settes likhetstegn mellom avisenes holdninger og den politikse retningen.

Avisene hadde et relativt stort opplag og det var vanlig at flere mennesker leste den samme avisen.⁴ Et problem er i hvilken grad pressen representerte leserkretsen og hvor stor gjennomslagskraft den hadde hos opinionen. Presseopinion og allmenn opinion er ikke det samme, men enhver forbindelse mellom de to kan heller ikke forkastes.⁵ Forholdet mellom presseopinionen og den allmenne opinionen er også forskjellig fra avis til avis. Størst overensstemmelse mellom meningene til pressen og leserne finnes i den sosialdemokratiske pressen. Disse avisene ble først og fremst lest av personer som tilhørte samme politiske retning. *Social-Demokraten* var i første rekke en avis for de som var aktive innenfor den faglige og politiske arbeiderbevegelsen. *Dagens Nyheter* og *Nya Dagligt Allehanda* var en annen type avis. Disse ble ikke bare lest på grunn av sitt politiske ståsted, men også for

---

² Norberg 1968, side 238 ff.

³ Ibid, side 238.

⁴ Side 7. Nøyaktige opplagstall finnes ikke. Tallene er regnet ut fra hvor mye papir de enkelte avisene brukte, noen opplagsstatistikk som vi har i dag fantes ikke.

⁵ Norberg 1968, side 240.

nyhetene, reportasjene, kulturartiklene og annonsenes skyld. Hos disse avisene var overensstemmelsen mellom pressens og lesernes meninger svakere. Det er derfor ikke mulig å vite hvilken effekt avisen hadde som opinionsdannere, det som avisene kan fortelle er hvilken agitasjon som fant sted, hvilke holdninger de var bærere av.

Et annet problem med å bruke aviser som kilder er at de er både opinionsdannere og en arena for meningsutveksling. Det er viktig å huske på at de forskjellige redaksjonene under redigeringen bestemte hva som skulle trykkes i avisene. Redaksjonene bestemmer hvilke leserinnlegg som skall komme på trykk, avisenes rolle som debattarena blir dermed begrenset. På tross av dette vil jeg se på hva som ble skrevet av redaksjonen og hva som var leserinnlegg. Det vil gi en indikasjon på avisenes rolle som arena for debatt.

Et annet problem er at det er vanskelig å vite hvem som skrev artiklene. I *Social-Demokraten* ble en del artikler signert. Hovedredaktøren Hjalmar Branting signerte sine artikler og en del andre ble signert med initialer. I de to andre avisene ble noen artikler signert med pseudonym, men generelt sett var det få artikler som ble signert. Den liberale avisen informerte leserne om det, dersom en artikkel var skrevet av en korrespondent eller om det var informasjon avisen hadde mottatt i form av privattelegram. En del generell informasjon om hendelser og politiske avgjørelser ble kommentert av redaksjonene. Det var også ledere i avisene som tok for seg unionskonflikten. Jeg har imidlertid ikke gjort noe forsøk på å prøve å finne ut hvem som skrev de forskjellige bidragene annet enn å skille mellom det som ble skrevet av redaksjonen og de artiklene som var leserinnlegg.

I oppgaven benytter jeg meg av den metoden som Knut Kjeldstadli kaller forskjellsmetoden. Denne metoden går ut på å sammenlikne like objekter for å finne avgjørende ulikheter mellom dem til tross for likhetene.⁶ Likhetene mellom avisene finnes i form av nyhetsformidlere og opinionsbyggere. Avisene hadde forskjellige holdninger til Norge som en følge av at de hadde forskjellig politisk forankring. Jeg vil trekke frem noen forskjeller mellom avisene. Disse forskjellene er i hvilken grad avisene var åpne for debatter og leserinnlegg som avvek fra redaksjonenes holdninger, hvordan de underbygde holdningene eller at enkelte aviser ikke kom med holdninger til konkrete saker.

---

⁶ Kjeldstadli 1992, s.257f.

Kilder og litteratur

Kildene som jeg har brukt er de svenske avisene: *Nya Dagligt Allehanda*, *Dagens Nyheter* og *Social-Demokraten*. Alle disse avisene hadde sin redaksjon i Stockholm. Jeg valgte disse avisene fordi de hadde en klar politisk profil, med sterke forbindelser til politiske partier i riksdagen.

I den siste tiden har det vært en økende interesse for å bruke aviser som kilder for å belyse unionskonflikten. Et eksempel er masteroppgaven til Margit Bergstøm hvor hun ser på agitasjonen i *Den 17de Mai*.⁷ Et annet eksempel er den nevnte boka til Gran. Boka er en vurdering av pressedekningen i Sverige og Norge fra 1903 til 1905. Han ser på hvordan redaksjonene beskrev forholdet mellom de to landene. To av de avisene han ser på er *Nya Dagligt Allehanda* og *Dagens Nyheter*, men han har med bare to artikler fra *Social-Demokraten*. I denne oppgaven skal jeg sammenlikne disse tre avisenes holdninger til Norge. Jeg skal også undersøke i hvilken grad leserne slapp til i avisene med sine holdninger. Var disse holdningene på linje med redaksjonenes holdninger eller var avisene åpne for forskjellige holdninger. Jeg vil også nevne bind III av *Den svenska pressens historia*.⁸ Dette bindet som omfatter siste delen av unionstiden som var en svært konfliktfylt periode, skriver nesten ingenting om pressens dekning av den. Unionskonflikten er nesten fraværende, noe som viser at denne siden ved unionen har blitt neglisjert.⁹

Jeg har hatt god hjelp av Evert Vedungs: *Unionsdebatten 1905. En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*.¹⁰ Denne boken er en systematisk analyse av argumenteringen i Sverige og Norge i den siste tiden av unionen. Han har sett på en mengde aviser, noe som gir stor bredde, men som samtidig ikke gir systematisk innsikt i de enkelte avisenes holdninger. Avisartikler er også omtalt i annen litteratur, men som regel dreier det seg bare om enkeltartikler. Jeg ønsker å gå i dybden, å følge avisene over tid for å se om det skjer en holdningsendring i takt med unionskonfliktens utvikling.

For å kunne denne skrive denne oppgaven har gått gjennom en god del bakgrunns litteratur. Det dreier seg om generell litteratur om den svenske pressen, Riksdag og den siste unionstiden, spesielt om konsulatsaken. Litteraturoversikt finnes på slutten av denne oppgaven.

---

⁷ Bergstrøm 2005.

⁸ Gustafsson og Rydén (red.) 2001.

⁹ Nilsson 2005. Nilsson påpeker at innenrikspolitiske hendelser og strider har en mer fremtredende plass en unionen i forskningen i Sverige.

¹⁰ Vedung 1971.

Riksdagen

Etter riksdagsreformen i 1866 bestod riksdagen av et førstekammer og et andrekkammer. Førstekammeret bestod vesentlig av godseiere og høyere embetsmenn. De fleste var oppvokst i aristokratiske, akademiske eller høyborgerlige familier med en akademisk eksamen eller en offiserereksamen. I 1894 ble representanttallet fiksert til 150. andre kammeret var bøndernes domene. I 1894 ble representantantallet fiksert til 230. 1/3 av medlemmene i dette kammeret hadde student eksamen eller høyere utdanning.¹¹

Under Sixten von Friesens ledelse ble to diskusjonsklubber og Folkpartiet slått sammen til Liberala samlingspartiet i 1900. etter kort til bestod dette av 88 av andre kammerets medlemmer. På rikspan fantes fra 1902 Frisinnade landsföreningen som ble ledet av Karl Staff. Den saken som i første rekke var samlende for de liberale var stemmerettsreformen. Partiet nådde sin topp etter valget høsten 1905, da det fikk 105 medlemmer.¹²

Etter valget i 1896 kom *Social-Demokratens* leder Hjalmar Branting inn i andre kammeret som den første representanten for Sveriges socialdemokratiske arbeidarparti, dannet i 1889. Han ble valgt inn på en liberal liste.¹³ Her er riksorganisasjonen eldre enn riksdagsgruppen. Først etter 1902 er det snakk om et riksdagsparti, da fikk Branting med seg tre partikammerater i andre kammeret.¹⁴

I førstekammeret hersket til å begynne med en viss motvilje mot faste partier. Det fantes imidlertid grupperinger, nærmest fremtvunget av utskottsvesenet.¹⁵ Den ene delen var et velorganisert proteksjonistisk majoritetsparti. Riksorganisasjonen Allmänna valmansförbundet ble dannet i 1904.

Avisene og partiene

Ved inngangen til det 20. århundre var det etablert en liberal, en konservativ og en sosialdemokratisk presse i Sverige. Med etableringen av en sosialdemokratisk presse fikk Sverige aviser som var sterke knyttet til et parti enn det noen andre aviser tidligere hadde vært.¹⁶ For dagspressen var riksdagspartienes behov for politisk opinionsbygging en sentral faktor. *Dagens Nyheter* var sentral for den liberale opinionsbyggingen, *Nya Dagligt Allehanda*

---

¹¹ Karlsen 1985, side 223ff.

¹² Ibid, side 228.

¹³ Hadenius 2003, side 27.

¹⁴ Karlsen 1985, side 228.

¹⁵ Ibid, side 228.

¹⁶ Hadenius og Weibull 1999, side 52.

for den konservative og *Social-Demokraten* for den sosialdemokratiske. De tre avisene hadde sterke bånd til de politiske grupperingene i riksdagen. Tydeligst var dette båndet på den sosialistiske siden.

Sosialdemokratenes leder Karl Hjalmar Branting var redaktør i *Social-Demokraten* (1886-1892, 1896-1908 og 1911-1917).¹⁷ Avisen ble grunnlagt i 1885 og var en del av det sosialdemokratiske partiet. De sosialdemokratiske avisene var fra begynnelsen av en del av den politiske og faglige arbeiderbevegelsen. Avisene skulle gi kommentarer og nyheter som var tilpasset arbeiderbevegelsen.¹⁸ *Social-Demokraten* kom ut om morgenen seks dager i uka, i 1905 hadde avisen et opplag på 14000.¹⁹

Dagens Nyheter ble grunnlagt av Rudolf Wall i 1864. Avisen illustrerer den moderne pressens gjennombrudd i Sverige, avisen var Sveriges første syvdagersavis og billigere enn de andre avisene. Wall var ikke så veldig politisk engasjert, først på 1890-tallet ble DN hovedorganet for det liberale partiet.²⁰ Otto Ferdinand von Zweigbergk var avisens redaktør fra 1898 til 1921. Forholdet mellom lederen for det liberale partiet, Karl Staff, og Zweigbergk var preget av at de begge var sterke personligheter, noe som førte til motsetninger på en del områder. Dette var spesielt tydelig i forsvarsspørsmålet.²¹ Hovedinteressen var imidlertid sammenfallende, de liberale ideene. I unionsspørsmålet stod de på samme side og holdt fast på forhandlingslinjen og fredslinjen. Den liberale avisen kom ut om morgenen syv dager i uken, de fleste dagene med A og B nummer. Opplagstallene i 1905 var 22000 på hverdager og 27000 på søndager.²²

Nya Dagligt Allehanda var en konservativ avis som ble grunnlagt i 1859. I de periodene jeg har sett på er det to redaktører i denne avisen. Johan Abraham Björklund (1891-31. mai 1905) og Johan Adolf Wigforss (31. mai 1905- 1906). Redaktørskiftet har ingen betydning for de holdningene som avisen fremmer, Björklund ønsket at Wigforss skulle overta redaktørstillingen. Fra 1904 var det medlemmer av første kammerets majoritetsparti som eide flertallet av aksjene i *Nya Dagligt Allehanda*. Den konservative avisen kom ut seks kvelder i uka, noen dager med A og B nummer. I 1907 hadde avisen et opplag på 15500.²³

Det som karakteriserte de ikke-sosialistiske avisene som ble grunnlagt på 1800-tallet var at de ble dannet på initiativ av enkeltpersoner samtidig som de ofte ble talerør for

---

¹⁷ Svensk biografisk lexikon.

¹⁸ Hadenius og Weibull 1999, side 52.

¹⁹ Tollin 1967, side 95.

²⁰ Hadenius og Weibull 1999, side 49.

²¹ Svenska män och kvinnor, biografisk uppslagsbok.

²² Tollin 1967, side 22. Leif Kihlberg mener opplagstallet var 24800: Kihlberg 1960, side 189.

²³ Tollin 1967, side 77. Jeg har ikke funnet opplaget for NDA i 1905.

bestemte grupper. Initiativtageren ønsket å skape en opinion samtidig som selv forretningsdriften var viktig.

Forkortelser og begreper

I oppgaven vil jeg heretter bruke forkortelsene DN for *Dagens Nyheter*, NDA for *Nya Dagligt Allehanda* og Soc.-Dem. for *Social-Demokraten*. Jeg har også valgt å bruke de svenske skrivemåtene särskild utskott og urtima riksdag, som er en komité opprettet av riksdagen og ekstraordinær riksdag. Det svenske utskottsvesenet hadde i europeisk sammenheng en uvanlig fast organisasjon og utskottets innflytelse var ganske stor.²⁴ Selv om andre kammeret hadde flere representanter enn første kammeret hadde de like mange representanter i särskilda utskottet.

Disposisjon

Oppgaven har en kronologisk oppbygging, den er delt inn i kapitler med utgangspunkt i periodene. Jeg har også valgt å skrive litt om den generelle bakgrunnen innledningsvis i hvert av kapitlene i stedet for å ha et eget bakgrunnskapittel. Det blir da lettere for leserne å følge den politiske utviklingen som var bakgrunnen for avisenes holdninger. Innholdet i de enkelte kapitlene er styrt av hva avisene skrev, måten holdningene til Norge ble fremmet, og hvilke sider ved unionskonflikten avisene var mest opptatt av.

Jeg starter med de to siste månedene i 1904, det skjer et utenriksministerskifte og Boströms harde linje vinner frem. Den neste perioden jeg tar for meg er den tiden da konsulatforhandlingene bryter sammen og den tredje perioden inneholder kongens sanksjonsnekting og den ensidige norske oppløsningen av unionen. Gjennom disse periodene vil jeg se på avisenes syn på unionen og konsulatsaken og se om avisene endrer holdninger til Norge ettersom krisen utvikler seg mot et brudd. I kapittel fem ser jeg på holdningene til Norge under Karlstadforhandlingene, hovedfokuset vil være de kravene Sverige stilte for å gå med på en oppløsning av unionen. I kapittel seks ser jeg på holdningene til Norge etter at unionen var oppløst. I det siste kapitlet, avslutningen på oppgaven, vil jeg oppsummere holdningene til avisene gjennom de periodene jeg har sett på og trekke frem forskjellene mellom de tre avisene. Deretter vil jeg ta for meg hvor stor interesse avisene viste for unionen, hvilken innvirkning 7. juni beslutningen hadde på avisenes holdninger til Norge og i hvilken

---

²⁴ Carlsson 1985, side 225.

grad avisene var opinionsbyggere og arenaer for debatter. Avslutningsvis vil jeg trekke frem de viktigste konklusjonene i oppgaven.

KAPITTEL 2: Holdninger til Norge i november og desember 1904

Innledning

I sammensatt statsråd den 18. januar 1902 besluttet kong Oscar at det skulle settes ned en svensk-norsk konsulatkomité. Dette var første gangen den svenske regjeringen gikk med på unionell utredning angående konsulatsaken alene.²⁵ Utenriksminister Alfred Lagerheim tok initiativ til denne utredningen, som brøt med den svenske politikken som var gjeldende på 1890-tallet da konsulatsaken ble koplet sammen med utenriksstyret. Komiteen kom frem til at det var teknisk mulig å opprette et særskilt norsk konsulatvesen samtidig som den felles diplomatiske representasjonen ble beholdt. Det var også enighet om et program for den praktiske gjennomføringen av reformen. Resultatet av konsulatkomiteens arbeid forutsatte videre forhandlinger, disse startet den 15. desember 1902. Resultatet av forhandlingene ble det såkalte *marskommunikeet* av 1903, der ble det slått fast at et eget norsk konsulatvesen lot seg ordne innenfor den bestående utenriksordningen. Særkonsulenes stilling skulle reguleres gjennom likelydende lover som ikke kunne endres eller oppheves uten samtykke fra begge rikene. Den 28. mai 1904 forelå den norske regjeringens forslag til formulering av disse lovene.

I den svenske regjeringen var det uenighet om hvor imøtegående de skulle være overfor Norge. Striden gjaldt i første rekke konsulenes forhold til utenriksstyret og hvorvidt utenriksministeren skulle kunne avsette en norsk konsul. Alfred Lagerheim, Karl S. Husberg og Hjalmar Westring stod mot statsminister Erik Gustaf Boström som hadde de strengeste kravene. Denne striden førte til at Lagerheim den 7. november 1904 leverte sin offisielle avskjedssøknad. Seks av de punktene som den svenske regjeringen la frem som sitt forslag til likelydende lover fikk betegnelsen *lydrikepunktene* i Norge, fordi de ville gi Norge et lydrikestempel. Dette forslaget som var utarbeidet av Boström ble ikke godtatt av Norge. Et mer moderat forslag ble da presentert, men Norge godtok ikke dette heller.²⁶ Dersom Norge hadde godtatt dette forslag hadde Boström gått av som statsminister.²⁷

I dette kapittelet skal jeg se på holdningene til Norge i svenske aviser i forbindelse med det svenske forslaget til likelydende lover. Først vil jeg ta for meg hva avisene skrev i

---

²⁵ Weibull 1962, side 23.

²⁶ Dette forslaget var utarbeidet av Husberg, Westring, Johan O. Ramstedt, Ossian Berger, Ernst Meyer, Carl von Friesen og Otto Wilhelm Virgin.

²⁷ Wählstrand 1941, side 2.

forbindelse med unionens 90-årsdag. Deretter vil jeg se på hvilken betydning avisene mente utenriksministerskiftet ville ha på konsulatforhandlingen og avisenes generelle holdning til disse forhandlingene.

Avisene i anledning unionens 90-årsdag

I november 1904 var det unionsjubileum og i forbindelse med det skrev avisenes redaksjoner artikler som tok for seg den 90 år lange unionstiden. Det ble skrevet generelt om unionens utvikling, hvilke holdninger de hadde til den og hvordan de så for seg unionens fremtid.

DN skrev at unionsbåndene mellom Sverige og Norge gradvis hadde blitt svekket. I følge avisen var ikke denne utviklingen veldig merkbar så lenge de to rikene var opptatt med henholdsvis representasjonsspørsmål og parlamentarisme. En klar unionskonflikt kom først frem da utenriksstyret ble satt på agendaen. DN mente at selvbevarelseinstinktet hadde trengt dypere inn i den norske bevisstheten enn i den svenske og forklarte hvorfor konflikten ble holdt ved like fra norsk side. Avisen forstod at nordmennene ønsket å styre sine egne anliggender, og var på dette tidspunktet villig til å gå langt for å bevare unionen: ”Vi måste å ömse sidor komma till enighet om nödvändigheten af en fullt enhetlig utrikespolitik, men också inskränka våra anspråk till detta och medge antagligheten af hvarje arrangemang – vore det än ett sådant med två utrikesministrar – som uppfyller nämnda villkor.”²⁸ Avisen hevdet at unionen hadde en fremtid dersom det svenske demokratiet ble sterkere, og innså nødvendigheten av å komme til enighet med nordmennene. Det måtte ikke skje bare for unionens skyld, men for hele Nordens skyld. Det er tydelig at unionen ble betraktet som viktig for sikkerheten i Norden.

Samme dag var unionens 90-årsdag også tema for redaksjonen i NDA.²⁹ I artikkelen ble samhörigheten og sikkerheten trukket frem. Det ble hevdet at samhörigheten mellom de to folk var så sterk og sikkerheten så viktig at de to aspektene burde være tilstrekkelige til å bevare unionen dersom nordmennene hadde forstått den slik den ble oppfattet i Sverige: ”nämligen som en förening där hvardera parten för egen och gemensam trygghet afstår en del af sin sjelfbestämning.”³⁰ Den konservative avisen var klar over at den europeiske maktbalansen var en medvirkende årsak til at den skandinaviske halvøy hadde hatt fred under hele unionstiden, men i følge avisen gav unionen også en annen form for sikkerhet: ”[...] ett sjelfständigt och ensamstående Norge skulle kunne innleða Skandinaviens lugn i farligheter,

---

²⁸ DN, fredag 4. november 1904 i A nummeret, ”Förbrödringens dag.”

²⁹ NDA, fredag 4. november 1904, ”Unionens 90-årsdag.”

³⁰ Ibid.

hvilka förebygges deraf, att detta sjelfständiga Norge i utrikespolitiska ting varit bundet att vandra samma vägar som Sverige.”³¹ Ut fra dette virker det som om NDA betraktet unionen også som en sikkerhet mot en selvstendig norsk utenrikspolitikk som muligens kunne skade Sverige. Avisen så at unionen stod foran en vanskelig krise, men den hevdet at Sverige hadde makt til å hindre at det norske kravet om egne konsuler ble realisert. NDA mente at det som var mest bekymringsfullt i konflikten var at ”den norske folkmeningen från alla håll hetsas att i ett sådant motstånd från Sveriges sida se en illojalitet, ja, en politisk förbrytelse.”³² Om Norge fikk egne konsuler ble dette av NDA tolket som begynnelsen på slutten for unionen. NDA ville bevare de fellesinstitusjonene som fantes, de ble bestaktet som å være kjernen i unionen, dersom deler av dem ble fjernet mente avisen at grunnlaget for unionen ville forsvinne. I artikkelen ble det også hevdet at Sverige kunne hindre at Norge fikk egne konsuler ved å holde seg til de gjeldende lovene og på den måten bidra til at unionen kunne fortsette.

Soc.-Dem. betegnet unionen som ”alderdomsskrøpelig”, og hevdet at unionens gjeldende former var foreldet på grunn av den demokratiske utviklingen i Norge, men at steget derfra til å ønske en oppløsning var stort.³³ En oppløsning ville bety mindre sikkerhet og mindre selvstendighetsfølelse for begge land. I løpet av det unionsåret som kom ville det bli gjort et forsøk på å skape en ordening som kunne gi de to landene selvstедige konsulatvesen. Soc.-Dem. trodde at med god vilje fra begge sider kunne det oppnås enighet i konsulatsaken. I følge avisen ville det bli en prøvelse, feilet den hadde de som feilet mest sannsynlig gravd unionens grav. Artikkelen fremhevet sikkerheten som unionen gav og avisen trodde de to landene kunne komme til enighet. Soc.-Dem. skrev også at for arbeiderpartiene gjaldt det å være forberedt. Dersom unionskrisen tilspisset seg måtte sosialistene gjøre sitt ytterste for å forberede den ”nordiske folkeunionen” på likestillingens grunn, som før eller senere skulle avløse unionen mellom Sverige og Norge.³⁴ Soc.-Dem. så at det var en mulighet for at konflikten kunne føre til en unionsoppløsning, men dersom begge land ønsket å opprettholde unionen kunne det la seg gjøre. Det avisen var opptatt av var å forberede arbeiderne på å fortsatt holde kontakten med likesinnede i Norge dersom unionen ble oppløst. Det sosialistiske samarbeidet i Norden var viktig og burde fortsette selv om unionen forsvant.

---

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Sos.-Dem., fredag 4. november 1904, ”Nittio år.” Med begrepet ”nordisk folkeunion” mente Soc.-Dem. samholdet eller samarbeidet mellom arbeiderne.

³⁴ Ibid. Med begrepet ”nordisk folkeunion” mener Soc.-Dem. samholdet eller samarbeidet mellom arbeiderne.

De tre avisene betegnet forholdet mellom unionspartene Sverige og Norge som vanskelig, men de betraktet unionen som så viktig at ingen av dem ønsket en oppløsning. DN skrev ikke direkte at unionen var sikkerhetsmessig viktig, men den ble klart betraktet som viktig. Avisen mente at det var viktig for hele Norden at konflikten ble løst, og at dersom det var nødvendig ha to utenriksministere. Den liberale avisen skrev ingenting om hvordan dette burde ordnes, bare at utenrikspolitikken måtte være enhetlig. For NDA var ikke unionen like viktig, men avisen hevdet at Sverige kunne forhindre en oppløsning dersom det ikke var ønskelig. Her ble sikkerhet brukt i forbindelse med forholdet til Norge, unionen gav en garanti mot at Norge skulle kunne skape utenrikspolitiske vanskeligheter for Sverige. Soc.-Dem. så at det var nødvendig med en omorganisering av unionsformen. Her ble det hevdet at det burde bli skapt en ny ordening som gav de to landene egne konsulatvesen og at dersom det ikke lyktes ble unionen sannsynligvis oppløst.

NDA holdt seg til Kieltraktaten som det grunnleggende unionsdokument, og hevdet at Sverige hadde overhøyhet i unionen. DN og Soc.-Dem. hadde samme oppfatning som ble hevdet av norske rettslærde, at det var en union som var dannet av to suverene riker.

Avisenes syn på utenriksministerens avskjedssøknad

Utenriksminister Lagerheim og statsminister Boström hadde vært uenige om hvor langt de skulle gå nordmennene i møte når det gjaldt egne norske konsuler. Den 7. november 1904 leverte utenriksminister Lagerheim inn sin offisielle avskjedssøknad på grunn av uenigheten i den svenske regjeringen. Boströms harde linje hadde seiret. Allerede 27. oktober var det klart at Lagerheim skulle søke avskjed og at greve August Fersen Gyldenstolpe skulle tilbys utenriksministerposten. Gyldenstolpe kunne ikke tiltre umiddelbart på grunn av sin stilling som konsul i Petersburg.³⁵ Pressen ble ikke offisielt informert om denne beslutningen. Avisenes reaksjon på Lagerheims avskjedssøknad sier noe om hvordan de stilte seg til spørsmålet om egne norske konsuler og også hvilken holdning de generelt hadde til Norge.

DN fortalte at utenriksminister Lagerheim hadde søkt om avskjed gjennom en artikkel fra avisens korrespondent i Kristiania. Artikkelen tok for seg *Verdens Gang* sin forståelse av utenriksministerskiftet. Den norske avisen hevdet at Lagerheims avskjedssøknad ikke hadde noe med konsulatforhandlingene å gjøre, og betraktet ministerskiftet for å være et svensk anliggende. Den norske avisen konstaterte at han også var Norges utenriksminister.³⁶

---

³⁵ Weibull 1962, side 219.

³⁶ DN, tirsdag 8. november 1904 i A nummeret, "Norska pressen och utrikesministerskiftet."

NDA betegnet Lagerheims avskjedssøknad som overraskende og oppsiktsvekkende, selv om det hadde forekommet rykter om dette i forkant.³⁷ Avisen skrev at i følge *Aftonbladet* var det ingen direkte sammenheng mellom hans avskjedssøknad og konsulatforhandlingene. Ministerens avgang ville heller ikke ha noen betydning for forhandlingene. I følge telegrambyråene i de to land var det heller ingen forbindelse mellom Lagerheims ønske om å gå av og konsulatforhandlingene. DN kommenterte ikke disse opplysningene, men NDA mente imidlertid at ”det lærer väl ej bestridas, att unionsfrågorna i sin mån egt inflytande på excellensen Lagerheims nu i verket satta beslut att träda tillbaka och att hans afgang å sin sida jämväl kommer att återverka på unionsfrågornas framtida läge.”³⁸ I følge avisen burde det ”anses för en viktig sak från regeringens synpunkt, att excellensen Lagerheim i god tid får en efterträdare med mindre ogynnsam ställning till den svenska folkrepresentationen.”³⁹ Under Lagerheims tid hadde det blitt tatt skritt i retning unionens sprenging, NDA hadde ventet noe annet av ham. Avisen trodde at ministeren i Petersburg, Gyldenstolpe, ville bli ny utenriksminister. Det er tydelig at avisen ikke var særlig begeistret for Lagerheim på grunn av initiativet til å innlede forhandlinger med nordmennene om særskilte konsulatvesen uten å kreve behandling av utenriksstyret samtidig. Avisen stod fast på at de to sakene måtte behandles samtidig. Selv om det ble offisielt avvist at Lagerheims avgang hadde noen sammenheng med konsulatforhandlingene trodde den konservative avisen at unionsspørsmålet hadde hatt en betydning for hans beslutning om å trekke seg. Den konservative avisen trodde også at ministerskiftet ville ha en innvirkning på de videre forhandlingene.

Soc.-Dem. skrev at Lagerheims avskjedssøknad innebar et nederlag for den forhandlingsvillige delen av ministeriet Boström.⁴⁰ Avisen klaget på at Lagerheims avskjedssøknad kom uten noen som helst forklaring og fortsatte med å minne leserne på at det gjennom hele høsten hadde vært meningsforskjeller i regjeringen om konsulatsakens videre behandling. Denne artikkelen henviste, som NDA også gjorde, til Norsk Telegrambyrå. Soc.-Dem. mente også at Lagerheims avgang ville ha en betydning for de videre forhandlingene. Avisen trodde forhandlingene kom til å bli vanskeligere når den forhandlingsvillige Lagerheim ikke lenger var utenriksminister.

Soc.-Dem. konstaterte at det hadde blitt bekreftet at Lagerheims avgang ikke skulle innebære noe avbrudd i de svenske og norske regjeringenes forhandlinger angående konsulatspørsmålet. Avisen kritiserte de svenske styresmaktene for ikke å informere vanlige

---

³⁷ NDA, tirsdag 8. november 1904, ”Excellensen Lagerheim träder tillbaka.”

³⁸ Ibid.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ Soc.-Dem., tirsdag 8. november 1904, ”Ministerkris.”

folk om politiske saker, og skrev at statsaker ble betraktet som å angå bare en liten politisk elite.⁴¹ Også her ble det pekt på Gyldenstolpe som den kommende utenriksminister, men i denne artikkelen kom det frem at den sosialistiske avisen ikke var så begeistret for at Gyldenstolpe sannsynligvis skulle bli ny utenriksminister.⁴²

NDA skrev at på kongens oppfordring var Lagerheim villig til å bli sittende inntil videre.⁴³ Avisen trodde ikke Lagerheim kom til å arbeide med konsulatforhandlingene resten av sin tid som utenriksminister, og de mente det bare var vanskeligheter med å finne en ny som var grunnen til at han ble sittende. Det var to muligheter: en etterfølger kunne gå i Lagerheims fotspor, eller bryte med hans politikk. DNA var av den oppfatning at ingen svensk mann ønsket å fortsette i Lagerheims politiske spor, de ønsket en annen politikk.⁴⁴ Avisen ville tilbake til det svenske standpunktet fra før forhandlingene om eget norsk konsulatvesen ble innledet. Konsulatsaken måtte behandles sammen med spørsmålet om utenriksstyret.

DN betegnet den siste uken som en ”gissningsvecka för svenska folket.”⁴⁵ Avisen skrev at ministerskiftet hadde ført til en mengde spekulasjoner i pressen siden de ikke hadde fått opplysninger om hvorfor utenriksministeren hadde levert inn sin avskjedssøknad. ”För vår del tro vi ej på tillvaron af ett sådant motiv, [...]” Dette var avisens kommentar til de som hadde antydnet muligheten av at ministerskiftet skulle bety et brudd i regjeringens unionspolitikk.

Manglende informasjon angående utenriksministerskiftet førte til spekulasjoner i avisene. DN mente at Lagerheims avgang ikke hadde noen sammenheng med konsulatforhandlingene, og at ministerskiftet i og for seg ikke hadde noen stor betydning. Siden det var kjent at det var uenighet innad i regjeringen om hvilken linje Sverige skulle følge i forhold til Norge, kan det virke som om det var avisens ønske at Lagerheims avskjedssøknad ikke skulle berøre konsulatforhandlingene. DN hadde et ønske om at forhandlingen med Norge skulle fortsette for at konsulatsaken kunne bli løst. Soc.-Dem. så Lagerheims avgang som et nederlag for den forhandlingsvillige siden av ministeriet Boström og mente at utenriksministerskiftet ville gjøre forhandlingene vanskeligere. Avisen kritiserte også styresmaktene for ikke å informere om det som skjedde. NDA trodde at

---

⁴¹ Soc-Dem., onsdag 9. november 1904, ”Hr Lagerheims afgang.”

⁴² I følge Soc-Dem har Gyldenstolpe bare uttalt seg offentlig om seg selv en gang, det var i forbindelse med lønning av en tolk i Petersburg. Ingen ved avdelingen kunne så mye russisk at de kunne lese en artikkel i russiske aviser! Han hadde på det tidspunktet allerede vært der i flere år.

⁴³ NDA, fredag 11. november 1904 i A nummeret, ”Intet utrikesministerskifte.”

⁴⁴ NDA, lørdag 12. november 1904, ”En officiell dementi och ett officiellt uppskof.”

⁴⁵ DN, mandag 14. november 1904 i A nummeret, ”En nyttig vecka.”

unionsspørsmålet hadde vært en medvirkende årsak til at Lagerheim trakk seg og avisen håpet at regjeringen fikk en utenriksminister som stod nærmere Boströms syn. Avisen mente at Lagerheim ikke hadde ivaretatt de svenske interessene, og trodde at hans avgang ville føre til at unionen kunne overleve. Det ble også tatt avstand fra Lagerheims initiativ til den unionelle konsulatkomiteen og at det var de norske ønskene som fikk gjennomslag i dens arbeid.⁴⁶ NDA var generelt sett ikke særlig godt fornøyd med det Lagerheim hadde utført under sin tid som utenriksminister. Avisen ønsket å føre en tøffere politikk overfor Norge, den ville ikke gi etter for det norske kravet om eget konsulatvesen.

Lagerheim fratrer sitt embete

Lagerheim fortsatte som utenriksminister i en måned etter at han søkte avskjed. Jeg skal nå se på hvordan avisene tolket at han endelig fikk innvilget avskjedssøknaden uten at en ny utenriksminister ble lansert. Hadde pressen forandret sitt syn på ministerskiftets betydning for forhandlingene og forholdet til Norge?

DN fortalte at Lagerheim en måned etter at han leverte sin offisielle avskjedssøknad hadde fratrudd embetet. Avisen hadde ventet at siden det tok så lang tid ville det bli presentert en etterfølger og ikke en midlertidig utenriksminister. Det ble betegnet som overraskende at statsråd Johan O. Ramstedt skulle overta det ledige embetet inntil videre og det ble påpekt at det ble like dårlig forklart som selve utenriksministerskiftet. I denne artikkelen ble Boström misstenkt for selv å ville bestemme under konsulatforhandlingene.⁴⁷ Dersom det stemte ville Lagerheims avgang bety et nederlag for de forhandlingsvillige svenskene. Flere uker etter at NDA og Soc.-Dem. mente at utenriksministerskiftet ville ha betydning for de videre forhandlingene, mente også DN at Lagerheims avgang sannsynligvis ville gjøre forhandlingene vanskeligere.

NDA skrev at det som stod igjen etter at Lagerheim hadde gått av som utenriksminister var alle de vanskelighetene han hadde ført den skandinaviske unionen inn i. Avisen fortalte at over hele landet var det en følelse av lettelse da nyheten om hans avskjed kom. NDA hadde store forhåpninger da Lagerheim ble utenriksminister, men de hadde mistet troen på ham da han tok initiativ til å undersøke muligheten for å opprette separate konsulatvesen for de to unionslandene. Avisen mente at det var en stor feil å innlede forhandlinger bare på konsulatspørsmålet, det burde vært et krav om felles behandling av

---

⁴⁶ Dette stemmer overens med Weibulls gransking av den unionelle konsulatkomiteen. Weibull 1962, side 64 ff.

⁴⁷ DN, torsdag 8. desember 1904 i A nummeret, "Hr Lagerheim afgår. Ännu ingen utrikesminister."

utenriks- og konsulatsspørsmålet. Samme dag ble det fortalt at statsråd Ramstedt skulle inneha embetet midlertidig.⁴⁸ NDA hadde hele tiden hevdet at konsulatsspørsmålet måtte behandles sammen med spørsmålet om utenriksstyret, og de håpte Lagerheims avgang ville føre til Sverige krevde at de to sakene skulle behandles samtidig.

Soc.-Dem. hadde også en artikkel om at Lagerheims avskjed omsider var innvilget. Avisen syntes det var bemerkningsverdig at hans majestet kongen denne gangen ikke, som ofte ellers, takket for utført tjeneste. Det gjorde imidlertid den norske statsministeren i Stockholm, Sigurd Ibsen.⁴⁹ På en middag hos den norske statsrådsavdelingen holdt Ibsen en tale til Lagerheim, alle tre avisene trykte Ibsens tale til Lagerheim denne dagen.⁵⁰ I talen roste Ibsen den avgåtte utenriksministeren og takket ham for det han hadde gjort for Norge under sin tid som minister. Soc.-Dem. fortalte også at statsråd Ramstedt hadde blitt utnevnt til midlertidig utenriksminister.

NDA var først ute med å fortelle at Gyldenstolpe hadde blitt utnevnt til ny utenriksminister den 22. desember.⁵¹ Avisen skrev at han tiltrådte under vanskelige forhold mellom unionspartene og avisen stilte seg avventende til å gi liv til håp om bedre tider. DN og Soc.-Dem. kom med nyheten om den nye utenriksministeren dagen etter.⁵²

Igjen ble det klaget på manglende informasjon om det som skjedde i regjeringen. Soc.-Dem. skrev ikke hva den mente om Gyldenstolpe som ny utenriksminister, men avisen var den eneste som bemerket at kongen ikke takket Lagerheim for den perioden han var utenriksminister. DN hadde beveget seg bort fra å tro at Lagerheims avgang ikke ville ha noen innvirkning på konsulatforhandlingene. Avisen mistenke Boström for selv å ville ta styringen i forhandlingene siden det tok så lang tid før det ble tilsatt en ny utenriksminister. NDA kritiserte fortsatt den forhenværende utenriksministeren, men ville ikke ha for store forhåpninger til den nye all den tid Lagerheim ikke hadde innfridd de forhåpningene avisen hadde til ham da han ble utenriksminister.

Konsulatforhandlingene

Med Lagerheims avgang ble det klart at Sverige ikke ville gi etter for det norske kravet om egne konsuler uten at det ble stilt strenge krav overfor Norge. Mot slutten av 1904 ble det

---

⁴⁸ NDA, torsdag 8. desember 1904, "Det stora misstaget i den Lagerheimska politiken."

⁴⁹ Soc.-Dem., torsdag 8. desember 1904, "Hr Lagerheims afsked."

⁵⁰ Ibid, DN, torsdag 8. desember 1904 i A nummeret, "Hr Lagerheim afgår. Ännu ingen utrikesminister." og NDA, torsdag 8. desember 1904, "Utrikesministern afgår under norska hedersbetygelser."

⁵¹ NDA, torsdag 22. desember 1904 i A nummeret, "Ny utrikesminister utnämnd."

⁵² DN, fredag 23. desember 1904 i A nummeret, "Ny utrikesminister.", Sos.-Dem., fredag 23. desember, "Ny utrikesminister utnämnd."

tydelig at konsulatsaken ville bli vanskelig å løse. Jeg vil nå se på hva de forskjellige avisene mente om konsulatforhandlingene, om de hadde tro på at saken kunne løses på en måte som var tilfredsstillende for både Sverige og Norge, og hvilken løsning de ønsket.

Soc.-Dems. korrespondent i Kristiania trodde at resultatet av forhandlingene om konsulatsaken kom til å bli fremlagt i den inneværende samlingen av Stortinget. På dette grunnlaget mente han at det var riktig å forvente at det ville skje noe i inneværende sesjon, enten det ble en løsning på konsulatsaken eller at forhandlingene kom inn i et nytt stadium. Korrespondenten skrev at det ville være lite gledelig for det norske venstrepartiet om saken ble løst og han forstod at partiet måtte ha bitre følelser overfor at saken ble tatt ut av deres hender.⁵³ Dersom konsulatsaken falt bort ville ikke Venstre ha en kampsak, som virket samlende for partiet. På den andre siden ville et brudd i forhandlingene være det verste som kunne skje for Det Norske Arbeiderpartiet.⁵⁴ Soc.Dems. korrespondent betraktet her konsulatsaken ut fra et partistrategisk synspunkt. Det svenske sosialdemokratiske partiet ønsket fremgang for alle de nordiske arbeiderpartiene, ved fremgang i Norge håpet de på en smitteeffekt over til det svenske samfunnet. De trodde at ved en tilbakegang for Venstre kunne arbeiderpartiene i de to land kapre nye velgere.

NDA skrev at av de kommunikeene som ble lagt frem for Riksdagen og Stortinget i april 1903 kom det frem at de to unionslandenes regjeringer gikk bort fra å forsøke å ordne utenriksstyret i sin helhet. Avisen mente dette hadde en nedslående innvirkning på unionsvenner og at de i Sverige mistet troen på at det noen sinne skulle bli enighet i utenriksministerspørsmålet. Fremgangen Høyre hadde ved stortingsvalget følgende høst var betinget av unionsforholdet og var et resultat av at partiet sluttet seg til Venstres program om egne konsuler. Avisen mente at dette var en fremgang for Venstres oppfatning av unionsforholdene og ikke for partiet Høyre. NDA mente at siden det politiske Norge samlet seg om Venstres program om egne konsuler, ville det bli vanskelig å forhandle frem en løsning i konsulatsaken:

[...] ett framgangsrikt resultat af konsulatunderhandlingarna är mera egnadt till att vidga än att fylla klyfta emellan de bägge folken. [...] eget konsulatväsen skall göra behovet af egen utrikesminister mera kännbart än förut i Norge, [...] den enighet beträffande den konsulära skilsmässan, som uppnåtts emellan högern och venstern i detta land ej kan hejda, utan tvert om blott beforda separativiska sträfvanden, som måste leda till unionens upplösning.⁵⁵

---

⁵³Venstre tapte valget i 1903 og Francis Hagerup ble statsminister i en konservativ samlingsregjering. Dersom denne regjeringen klarte å få til en løsning i konsulatsaken ville høyresiden ha løst det som hadde vært venstres kampsak og den samlende saken for partiet siden 1891. Se Nerbøvik 1993, side 219 ff.

⁵⁴ Soc.-Dem., tirsdag 1. november 1904, "Norska bref."

⁵⁵ NDA, fredag 9. desember 1904, "Hvad tror man sig kunna vinna på konsulatunderhandlingarna."

NDA var motstandere av at Norge skulle få egne konsuler fordi de mente at det ville være det første skrittet mot en oppløsning. I denne artikkelen ble det understreket at i tillegg til språklig fellesskap var det ingenting som forente to stater mer enn felles handelsinteresser.

Unionens handelspolitiske betydning ble også vektlagt i en annen artikkel i NDA.⁵⁶ Avisen hevdet at med den store betydningen den internasjonale handelen hadde på denne tiden, ville det være naturlig at utenriksvesenets utvikling ville gå i retning av å la handelspolitikken bli en av diplomatiets viktigste oppgaver. Å ivareta handelsinteressene ville da bli diplomatenes fremste oppgave. Dersom det ble opprettet separate konsulatvesen mente NDA at det ville bli vanskelig med en felles utenriksminister, svensk eller norsk. Utenriksministeren ville bli fratatt alt ansvar og dermed all makt over handelspolitikken. Det fantes et stort parti i Norge (Venstre) som ville kreve egen utenriksminister for å bedre ivareta de norske handelsinteressene. NDA var forundret over at det også fantes et så stort parti i Sverige, som stikk i strid med den retningen ordningen av utenriksstyret burde gå, mente at de kunne ta ifra utenriksministeren ansvaret og dermed makten når det gjaldt landets handelspolitikk.⁵⁷ Det er verd å merke seg at den kritikken som blir rettet her gjelder DN. Soc.-Dem. hadde samme standpunkt som den liberale avisen i konsulatsaken, men ble ikke kritisert på samme måte som DN.

DN mente at det både i Norge og Sverige var en sterk følelse av at konsulatforhandlingene hadde kommet til en kritisk fase, men at det foreløpig ikke var noen grunn til å tro at forhandlingene skulle strande. Et brudd var en eventualitet avisen ikke kunne se bort fra, men den mente det ville være leit om regjeringene ikke klarte å komme til enighet. I følge avisen hadde styresmaktene undervurdert omfanget av spørsmålet om særkonsulenes stilling i forhold til utenriksminister og diplomati. Dette var forhandlingsproblemets kjernepunkt. De hadde feilberegnet vanskeligheten når det gjaldt å ordne de likelydende lovene for de to rikene i forhold til status quo i utenriksstyret. Den liberale avisen trodde det kunne gå mot et fullstendig unionsoppgjør, men ingen av partene kunne tvinges til å strekke seg lenger enn de ønsket. Dersom konsulatforhandlingene strandet, mente DN at forhandlingspolitikken tyngdepunkt sannsynligvis ville bli flyttet over til det norske kravet om nasjonalisering av utenriksstyret. Avisen tenkte tilbake på at opphevelsen av mellomriksloven førte til et norsk krav om eget konsulatvesen, og mente av den grunn at det

---

⁵⁶ NDA, onsdag 28. desember 1904, "Utrikesministerfrågan efter en konsulär skilsmässa."

⁵⁷ Ibid. Det blir her siktet til det Liberala samlingspartiet.

var ønskelig at det ble en løsning i konsulatsaken før utenriksspørsmålet ble diskutert.⁵⁸ DN ønsket å få løst konsulatsaken for at Norge ikke skulle fremme krav om egen utenriksminister.

NDA konstaterte også at kløften i forhandlingene var stor, og mente at nordmennene også burde innse dette. Fra den stund den unionelle konsulatkomiteens innstilling ble offentliggjort hadde det kommet frem fra forskjellige hold i den svenske pressen at det ikke kunne oppnås enighet på grunnlag av denne, på en måte som var tilfredsstillende for begge parter. Den norske pressen skrev om et avtalebrudd fra Sveriges side, noe som den liberale pressen i Sverige var enige i. NDA mente at det ikke var tilfelle at Sverige var bundet til konsulatskilsmisse og at det derfor burde forhandles om hele unionsforholdet.⁵⁹

Samme dag skrev Soc.-Dem. at forhandlingene om opprettelsen av særskilte konsulater stod veldig nærme et brudd, og at det var spørsmålet om de likelydende lovene som var problemet. Disse lovene skulle ordne særkonsulenes stilling til den ”svenska utrikesministern.”⁶⁰ Avisen skrev at striden dreide seg om hvorvidt den svenske utenriksministeren skulle ha rett eller ikke til å gi ordre til de norske konsulene som ville stå under det norske konsulatsstyret. Fra svensk hold ville de at utenriksministeren skulle ha mest mulig makt, mens de norske ville at konsulene i fremtiden skulle komme under norsk myndighet. Den sosialdemokratiske avisen mente at det naturlige ville være å finne en middelvei. Krisen ble betraktet som alvorlig, men avisen minnet leserne på at det også tidligere hadde vært kritiske momenter i forhandlingene. Skulle forhandlingene mellom regjeringene bryte sammen, mente Soc.-Dem. at det ville innebære at det ikke lot seg gjøre å løse konsulatsaken på en måte som var tilfredsstillende for begge land. Avisen trodde at det kanskje var best om konsulats- og utenriksministerspørsmålet ble løst samlet. De unaturlig oppblåste detaljspørsmålene ville da tre i bakgrunnen for det eneste virkelig viktige spørsmålet: vil de to folk fortsette med unionen på rimelige vilkår eller vil de seile sin egen sjø?

DN så også alvor i situasjonen vedrørende konsulatsforhandlingene. Avisen skrev at det var tydelig at forhandlingene snart ville bryte sammen, men mente at for å kunne fordele ansvaret for problemene måtte de vite mer om det norske og det svenske standpunktet i saken. De kjente til at det svenske forslaget skulle bygge på Boströms forslag, men at det skulle være noe modifisert som en følge av urolighetene internt i den svenske regjeringen. Avisen mente at Boström burde ha et sterkt ønske om å få en lykkelig slutt på forhandlingene, for dersom

---

⁵⁸ DN, mandag 12. desember 1904 i A nummeret, ”I väntans dagar.”

⁵⁹ NDA, mandag 19. desember 1904 i A nummeret, ”Krisen i konsulatsfrågan.”

⁶⁰ Soc.-Dem., mandag 19. desember 1904, ”Kris i konsulatsfrågan.”

han misslykkes ville han miste sin politiske karriere.⁶¹ Soc.-Dem. trodde heller ikke at Boström ville ta på seg det ansvaret det var å være skyld i at forhandlingene mislykkes.⁶² I denne artikkelen skrev avisen også at det virket som om pressen i Norge alltid hadde en bedre kjennskap til unionelle hendelser enn det den svenske pressen hadde.

DNs korrespondent i Kristiania kunne fortelle at en artikkel i *Aftenposten* beskrev utviklingen i forhandlingene. I en kommentar til korrespondentes telegram skrev avisens redaksjon at de norske kildene var pålitlige. Ut fra disse kildene mente avisen at det var ubestridelig at det var Boström som hadde skylden for problemene i konsulatforhandlingene. Det ble også påpekt at for å få hele sannheten frem måtte de få saken presentert fra begge sider, ikke bare den norske siden. Avisen undret seg over at Boströms mening var den dominerende, da den var i mindretall i ministeriet. Det kunne bare være en grunn til det, og det var at hans mening hadde ”underståod af representanten fåor det unionella konungdömetts fremtidsutsikter.”⁶³ DN trodde at kongen støttet Boströms linje for å redde kongehusets stilling. Ut fra de opplysningene avisen hadde angående konsulatforhandlingene mente den at det var Boström som hadde skylden for at forhandlingene var blitt så problematiske. DN valgte å ikke selv ta stilling til dette spørsmålet før det ble kjent hva som hadde skjedd under forhandlingene.

Soc.-Dem. ønsket at konsulatsaken skulle bli løst. Dersom Norge fikk egne konsulter ville en av Venstres kjernesaker forsvinne, og de trodde det ville føre til en tilbakegang for partiet. Det Norske Arbeiderpartiet ville vinne på Venstres tilbakegang. Avisen trodde at en fremgang for Det Norske Arbeiderpartiet ville være en fordel også for det svenske sosialdemokratiske partiet. DN håpet også på at Norge skulle få eget konsulatvesen, den liberale avisen trodde at det ville føre til at unionen ville overleve og at det ikke ble reist et krav om eget norsk utenriksstyre. Det var et eventuelt norsk krav om eget utenriksstyre som NDA fryktet og av den grunn var den motstander av eget norsk konsulatvesen. I følge avisen var ikke Sverige bundet til en konsulatskilsmisse. NDA mente at dersom Norge fikk eget konsulatvesen ville unionen ikke lenger ha noen verdi. Soc.-Dem. og DN mente at Boström fremtidige politiske karriere var avhengig av å få en løsning i konsulatsaken og ut fra det trodde de at han ville prøve å komme til enighet med nordmennene.

---

⁶¹ DN, onsdag 28. desember 1904 i A nummeret, ”Konsulatförhandlingarnas läge.”

⁶² Soc.-Dem., torsdag 29. november 1904, ”Konsulatförhandlingarna.”

⁶³ DN, fredag 30. desember 1904 i A nummeret, ”Slöjan lyftes.”

Avslutning

I forbindelse med unionsjubileet ble forholdet mellom unionspartene Sverige og Norge betegnet som vanskelig, men det var ingen av de tre avisene som trodde at unionen snart ville bli oppløst. Det var flere fordeler enn ulemper med unionen, og sikkerheten var det som ble vektlagt som den viktigste årsaken til å holde på den. DN skrev ikke direkte at unionen var sikkerhetsmessig viktig, men den ble klart tillagt en stor betydning når det gjaldt sikkerheten til de to landene. Avisen mente det var viktig at konflikten ble løst og dersom det var nødvendig ha to utenriksministre så lenge utenrikspolitikken var enhetlig. Soc.-Dem. fremhevet også sikkerheten som en viktig side ved unionen. For NDA var ikke unionen like viktig, men avisen hevdet Sverige kunne forhindre en oppløsning dersom det ikke var ønskelig. Den konservative avisen brukte sikkerhet i forbindelse med forholdet til Norge, og mente at unionen ga en garanti mot at Norge skulle kunne skape utenrikspolitiske vanskeligheter for Sverige.

DN og Soc.-Dem. ville at Norge skulle få eget konsulatvesen, deres standpunkt var basert på forståelsen av unionsforholdet. De mente at Sverige og Norge burde være likestilte. De hadde samme oppfatning som ble hevdet av norske rettslærde, at det var en union som var dannet av to suverene riker. Det var i følge disse avisene ingenting i lovverket som kunne hindre Norge i å opprette eget konsulatvesen så lenge det var en felles utenrikspolitikk. Lagerheims avgang ble sett på som et nederlag for forhandlingslinjen.

NDA hadde en annen mening, denne avisen mente at Sverige var det ledende landet i unionen, og at de dermed hadde rett til å nekte Norge eget konsulatvesen dersom det stred mot Sveriges interesser. Den konservative avisen holdt seg til Kieltraktaten som det grunnleggende unionsdokument når det ble hevdet at Sverige hadde overhøyhet i unionen. Avisen mente at Sverige ikke var bundet til å gå med på at Norge fikk eget konsulatvesen. Det burde forhandles om hele unionsforholdet.

De to rettsoppfatningene av unionsforholdet er et fundament som ligger til grunn for de forskjellige politiske oppfatningene. Statsviteren Evert Vedung har betegnet dem som henholdsvis likestillingsteorien og lydrikeslæren.⁶⁴ Grunnen til at det fantes så vidt forskjellige tolkninger av unionen var at Riksakten var en ufullstendig kilde til å fastslå hva som var unionelt og hva som var særskilt norsk og svensk rett.⁶⁵ De to landene klarte heller ikke å bli enige om en ny unionstraktat.⁶⁶

---

⁶⁴ Danielsen 2003, side 180.

⁶⁵ Michalsen 2005, side 213.

⁶⁶ De tre unionskomiteene klarte ikke å komme til enighet. De avsluttet sine forhandlinger i 1844, 1867 og 1898.

DN trodde at dersom Norge fikk et eget konsulatvesen så ville det ikke bli reist noe krav om et eget utenriksstyre. NDA var av motsatt oppfatning og trodde at dersom Norge fikk eget konsulatvesen ville de kreve eget utenriksstyre også. Soc.-Dem. brukte her et partistrategisk argument. Avisen mente at dersom Norge fikk egne konsuler ville en av Venstres kjernesaker forsvinne, noe som ville føre til en fremgang for Det Norske Arbeiderpartiet på bekostning av Venstre. Avisen trodde det ville være en fordel også for de svenske sosialdemokratene.

I denne perioden var det avisenes redaksjoner som skrev artiklene som tok for seg de unionspolitiske sakene. På dette tidspunktet kjente ikke avisene til detaljene i forhandlingene. Soc.-Dem. og NDA mente at utenriksministerskiftet ville ha en betydning for de videre konsulatforhandlingene selv om det motsatte ble hevdet fra offisielt hold. DN var til å begynne med tilbakeholdende med å ta stilling til dette, men etter et par uker trodde også denne avisen at utenriksministerskiftet ville ha betydning for de videre forhandlingene.

Interessen for unionssaker var ikke så veldig stor i denne perioden. Det var noen dager avisene ikke skrev noe om unionen eller konfliktene i det hele tatt, de dagene unionen var et tema ble det bare skrevet en eller to mindre artikler. I denne perioden var det minst interesse for unionsstoff i Soc.-Dem., avisen var opptatt av forholdene på arbeidsplasser og skrev om arbeidstvister, demonstrasjoner og streiker. Utenriksstoff og kultur var nesten fraværende i den sosialdemokratiske avisen. I DN og NDA var interessen for saker som dreide seg om unionsforholdet noe større. Disse avisene var i stor grad også opptatt av det som foregikk i andre deler av Europa og verden generelt. DN og NDA hadde også endel kulturstoff og annonser som gjorde at disse avisene ikke bare ble lest på grunn av sin politiske profil.

KAPITTEL 3: Holdninger til Norge i forbindelse med konsulatforhandlingenes brudd.

Innledning

I begynnelsen av februar 1905 strandet forhandlingene mellom Norge og Sverige. Forbitrelsen i Norge var stor, Boström hadde brutt sitt løfte i marskommunikatet om å opprette et eget norsk konsulatvesen. Etter 14 års bitter kamp hadde Høyres majoritet i prinsippet kapitulert for Venstres aksjonspolitik. Spørsmålet var hvilken linje som skulle følges for å komme frem til en felles handlingslinje, og den 18. februar besluttet Stortinget å sette ned en spesialkomité. Statsminister Francis Hagerup stod fast på sin forhandlingspolitikk, noe som førte til en norsk regjeringsskifte i månedsskiftet februar – mars. Under denne ministerkrisen samlet nordmennene seg om en fremgangsmåte som skulle lede frem til unionsbruddet. Stortinget og spesialkomiteen var enige om et program som ble offentliggjort den 6. mars. Konsulatsaken skulle drives frem langs den korte lovlinjen.⁶⁷

I begynnelsen av februar overlot kong Oscar regjeringssstylingen til kronprins Gustaf.⁶⁸ Den 1. mars vendte kronprinsregenten seg til Stortingets spesialkomité. Han la vekt på unionens verdi, og kom inn på spørsmålet om eget norsk konsulatvesen. Han gav klart uttrykk for sin mening, hovedsaklig sluttet han seg til standpunktet i ”brodershanden”.⁶⁹ Som et alternativ til den norske planen om aksjon på konsulatspørsmålet foreslo han nye forhandlinger med Sverige på bredere basis og på grunnlag av likestilling mellom rikene. Han hevdet at kongemakten aldri hadde stilt seg i veien for at Norge skulle få opprette sitt eget konsulatvesen. Den eneste betingelsen for dette var at utenriksstyret skulle ordnes på en måte som sikret unionen.⁷⁰

---

⁶⁷ Stortinget skulle i inneværende session vedta en lov om eget konsulatvesen. Loven skulle tre i kraft senest den 1. april 1906 og midler skulle bevilges av inneværende storting.

⁶⁸ Kronprins Gustaf fungerte som regent på grunn av kongen sykdom. Kong Oscar var tilbake som regjerende regent den 26. mai, dagen før han nektet å sanksjonere konsulatloven.

⁶⁹ Vedung 1994, side 2. ”Brodershanden” er betegnelsen på et initiativ fra den svenske regjeringen i januar 1893. Dersom venstremajoriteten i Norge gikk bort fra aksjonspolitikken og erkjente at spørsmålet om opprettelse av et eget norsk konsulatvesen skulle behandles i sammensatt statsråd var den svenske regjeringen villig til å gi etter i saksspørsmålet. Konsulat og utenriksministerspørsmålet ble koplet sammen. For å beholde fellesskapet på det diplomatiske området var den svenske regjeringen villig til å gå med på en ordning med felles utenriksminister, svensk eller norsk. Med dette initiativet ble det for første gang, fra offisielt svensk hold, erkjent en formell likestilling i utenrikspolitikken.

⁷⁰ Ibid, side 6.

Formuleringen var mindre skarp enn ”brodershanden”, som klart satt felles utenriksminister, svensk eller norsk mann som vilkår for et eget norsk konsulatvesen. Kronprinsen var tydelig når det gjaldt formspørsmålet, konsulatsaken skulle behandles i sammensatt statsråd.

I dette kapitlet skal jeg se på avisenes holdninger til Norge i forbindelse med bruddet i konsulatforhandlingene. Jeg skal se på hvem avisene mente hadde skylden for at forhandlingene strandet, hvilken betydning de mente den norske regjerningskrisen ville ha for uninskonflikten og hva de mente om en eventuell norsk aksjon på konsulatsaken. Jeg vil også se på avisenes syn på unionen og den kritikken avisene rettet mot hverandre.

Hva skjedde under konsulatforhandlingene?

I februar ble aktstykkene fra konsulatforhandlingene offentliggjort. Jeg skal nå se på hva de forskjellige avisene mente om det som hadde skjedd under forhandlingen, og hvem de mente hadde forårsaket bruddet i forhandlingene.

Den 7. februar var det en artikkel på trykk i NDA, signert ”Svensk vän af Norge och unionen.”⁷¹ Artikkelforfatteren ventet på å få vite hva som egentlig hadde skjedd under unionsforhandlingene og hvorfor de hadde blitt avbrutt. Det han visste var at den svenske regjeringen ville at utenriksministeren skulle være en ordentlig unionell embetsmann, svensk eller norsk, og at konsulatsaken skulle behandles sammen med utenriksministerspørsmålet. Han erkjente at med den daværende ordningen var utenriksministeren, som hadde ansvaret for begge lands utenrikssaker, bare ansvarlig overfor svenske myndigheter. At utenriksministeren ikke var ansvarlig også overfor norske myndigheter, mente artikkelforfatteren skulle være en god grunn til at Norge burde ønske at dette spørsmålet ble løst samtidig med konsulatspørsmålet. Alle fakta ble sammenstilt og konklusjonen i denne artikkelen ble at Norge, gjennom å kreve konsulatsaken behandlet alene, ville skape en uholdbar situasjon. Han mente at denne konklusjonen ble styrket av den siste tids hendelser. Den svenske regjeringen hadde holdt forhandlingenes gang og resultat hemmelig, mens den norske regjeringen hadde gått til pressen. Dette hadde ført til at den norske pressen bare hadde fått saken fra en side, og de hadde kommet med grove beskyldninger mot den svenske regjeringen. Dette hadde igjen ført til at det i Norge hadde lyktes å drive frem en opinion som alle partiene stod samlet bak. Artikkelforfatteren var sikker på at den svenske regjeringen ikke hadde gjort seg skyldig i de urimelighetene den ble beskyldt for:

---

⁷¹ NDA, fredag 7. februar 1905, ”Reflexioner öfver konsulatförhandlingarnas afbrytande.”

Måhände skal det visa sig – jag tror det för visso – att, när handlingarna ligga klara, den svenska regeringen visst icke gjort sig skyldig hvarken till ett orimligt eller än mindre ohederligt beteende, utan tvärtom gjort alla rimliga försök till tillmötegående. Om så varit händelsen – i hvilket ljus stå då de män i Norge, som bära ansvaret för den senaste presskampanjen och opinionsupplåsningen?⁷²

NDA trykte denne artikkelen dagen før aktstykkene fra konsulatforhandlingene ble offentliggjort. Artikkelforfatteren var sikker på at de svenske forhandlerne hadde gjort det de kunne for å oppnå et positivt resultat, og at det var nordmennene som måtte ta på seg skylden for bruddet i forhandlingene.

Den 9. februar tok redaksjonen i Soc.-Dem. for seg de seks tvistepunktene i det svenske forslaget til likelydende lover, de såkalte lydrikepunktene.⁷³ Avisen mente at de offentliggjorte aktstykkene kom med viktige forklarende opplysninger angående et viktig punkt i gangen i forhandlingene. Til nå hadde det blitt hevdet fra svensk side at de hadde hatt en imøtegående tone, og at de ønsket fortsatte forhandlinger om muligheten for å modifisere forslaget sitt, som det stod i det svenske statsrådssvaret.⁷⁴ Avisen mente at ansvaret for forhandlingenes brudd med dette ble lagt på den norske siden. Avisen skrev videre at det fantes et viktig tillegg i dette svaret som ikke hadde blitt meddelt. Tillegget hadde følgende ordlyd: ”Men viktigere delar (af det svenska förslaget) måste dock vidhållas, och om möjlige ändringar - - - saknas för närvarande anledning att närmare yttra sig.”⁷⁵ I følge Soc.-Dem. hadde det svenske statsrådet med dette tillegget klippet over forhandlingene og i høy grad ført ansvaret for bruddet over på den svenske siden. Sverige hadde holdt tilbake opplysninger og ikke informert om at det muligens ville bli endringer i den svenske linjen. Den 9. februar reiste kronprinsregenten til Kristiania. Uken etter skrev Soc.-Dem. at kronprinsen var i Kristiania for å konferere med norske parlamentarikere ”af olika skiftningar.”⁷⁶ Redaksjonens kommentar til dette var at dersom han hadde gjort dette litt tidligere så hadde ikke Boström fått ødelagt så mye som han hadde. Uenigheten innad i den svenske regjeringen dreide seg i første rekke om utenriksministerens kontroll over særkonsulene. Boström ønsket en skarp formulering og ville trekke seg dersom ikke hans formulering ble gjeldende. Boström hadde fått sin vilje og måtte ta ansvaret for forhandlingsbruddet.

Samme dag kunne redaksjonen i DN fortelle at protokollene bekreftet at statsminister Boström ikke hadde en samlet svensk regjering bak seg da han var i Kristiania i november

---

⁷² Ibid.

⁷³ Soc.-Dem., torsdag 9. februar 1905, ”Konsulatförhandlingarna på bordet.”

⁷⁴ Det dreier seg her om det svenske statsrådets svar, den 30. januar 1905, til det norske statsrådets promemoria den 11. januar 1905.

⁷⁵ Soc.Dem., torsdag 9. februar 1905, ”Konsulatförhandlingarna på bordet.”

⁷⁶ Soc.-Dem., onsdag 15. februar 1905, ”Konferenserna fortgå.”

1904.⁷⁷ Videre ble det hevdet at de offentliggjorte dokumentene forsterket det ufordelaktige inntrykket av den svenske forhandlingsmåten som den norske siden hadde kommet med antydninger om. Avisen mente imidlertid at begge sidene hadde skyld i situasjonen siden svenske og norske synspunkter helt fra begynnelsen av hadde stått skarpt mot hverandre. Avisen trykte de offentliggjorte statsrådsprotokollene med bilag i B nummeret denne dagen slik at leserne selv kunne følge forhandlingenes utvikling og gjøre seg opp sin egen mening.

Dagen etter mente DN at det fremgikk av de offentliggjorte protokollene at Norge hadde grunn til å klage.⁷⁸ Avisen syntes at det norske forslaget til likelydende lover hadde vært et fint utgangspunkt for formuleringen av disse lovene og trodde at det svenske motforslaget, som den svenske statsministeren presenterte i Kristiania i desember måtte ha vært overraskende. Redaksjonen kom med sterk kritikk av den svenske statsministeren i denne artikkelen:

I domen öfver ett sådant förfaringssätt har man endast två alternativ: antingen har statsministeren saknat statsmannens psykologiska blick för följderna af hva han företog sig *eller* också har han ej varit synnerligen angelägen om att hålla sin motpart i godt förhandlingshumör.⁷⁹

Dersom nordmennene følte at et brudd i forhandlingene var uunngåelig så var årsaken til det i første rekke ”den Boströmska novembersvärmen.”⁸⁰ Med disse utsagnene ga DN Boström ansvaret for at konsulatforhandlingene hadde strandet. Fra å hevde at begge partene måtte bære sin del av skylden hadde DN i løpet av ett døgn tatt en klar stilling til hvem som hadde ansvaret for at konsulatforhandlingene hadde brutt sammen. Sverige var skyld i at forhandlingene strandet og Boström ble pekte ut som syndebukken.

NDA hadde en annen tolkning av de offentliggjorte aktstykkene: ”[...] de beskyllningar för trolöshet, som från norsk håll utkastades mot Sveriges regering, voro alldeles utan grund.”⁸¹ Den konservative avisen tok også sterk avstand fra det den betegnet som en kampanje mot Boström:

Emellertid kommer det ju icke som någon egentlig öfverraskning, efter hva man förut erfarit af den norska pressens obenägenhet att se lugnt och sakligt på denna fråga; i någon mån egnadt att väcka förvåning och beklagande är däremot det rabiata sätt, hvarmed de norska anklagelserna finna återljöd i Dagens Nyheter och en del radikala landsortstidningar.⁸²

DN ble igjen kritisert for å se konflikten fra nordmennenes side, NDA tilbakeviste at den svenske siden hadde brutt et løfte i form av nye fordringer som ble fremstilt ved siden av kommunikeet. Avisen sammenliknet en konsulatskilsmissen innenfor unionens rammer med en

---

⁷⁷ DN, torsdag 9. februar 1905 i A nummeret, ”Förhandlingskortet på bordet.”

⁷⁸ DN, fredag 10. februar 1905 i A nummeret, ”Ansvaret.”

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ NDA, fredag 10. februar 1905, ”De strandade unionella underhandlingarne.”

⁸² Ibid.

likning med flere ukjente faktorer ”och dess lösning fordrar ovilkorligen att samtliga dessa obekanta samtidig göras till föremål för behöriga räkneoperationer.”⁸³ At konsulatsaken ikke lot seg løse alene hadde lenge vært kjent for de konservative i Sverige. Kommunikeet av 23. mars 1903 skulle være utgangspunktet, grunnlaget for videre forhandlinger:

[...] ty det fanns en annan lika betydelsefull förutsättning, nämligen att förhållandet mellan utrikesstyrelsen och sårkonsulerna skulle regleras genom lika lydande lagar, hvilka skulle lämna status quo i afseende å ministerns för utrikesärendena och beskickningarnas ställning orubbad; lämna garanti för att konsulerna icke öfverskrida för sin verksamhet; trygga det nödiga samarbetet mellan utrikesförvaltningen samt båda rikenas konsulatväsen.⁸⁴

Avisen mente at nordmennene ikke hadde tatt hensyn til denne forutsetningen i sitt forslag til likelydende lover. De hadde skrevet lovene slik at de kunne brukes også til å håndtere situasjonen dersom det kom en ordning med en egen norsk utenriksminister. I følge redaksjonen i NDA var målet for nordmennene å få en egen utenriksminister.

”Vi svenskar ha låtit dessa förhandlingar åskötas å våra vägar så att det är synd och skam [...]”⁸⁵ Det var totalinntrykket alle som ville være upartiske satt igjen med når aktstykkene var gjennomgått skrev Branting i Soc.-Dem.. Han mente at bevisene for dette lå i hvordan det hele hadde foregått. Det hele begynte med et svensk initiativ fra Lagerheim. Marskommunikeet og desemberprotokollen dannet grunnlaget for forhandlingene: ”Nu skulle man ju tycka att innan ett sådant uppdrag gafs officielt, man från båda sidor bort vara öfverens båda om uppdragets möjlighet och om hufvudlinierna för de lika lydande lagarna. Norrmännen hade nog också den uppfattningen. Men svenskarna? Ja, man höre.”⁸⁶ Branting betegnet det norske forslaget som statsminister Hagerup overleverte til Boström den 28. mai 1904 som kort og klart. Det var noen som mente at det kunne kalles illojalt fordi det ikke ble gjort noen forsøk på å skape garantier mot at de norske særkonsulene kunne skape problemer for ”den gemensamma (=svenska) utrikesledningen.”⁸⁷ Branting mente at nordmennene hadde gitt nok garantier. Soc.-Dem. gikk også ut mot Boström og hans forhandlingstaktikk: ”Fortfarande skall ingen, som vill vara rättvis, kunna annat än förstå de norska underhandlarnas förvåning och harm, när de fingo mottaga hr Boströms Leoporello-lista⁸⁸ på alt hva han ytterligare ville ha in i garantiväg.”⁸⁹ Utenriksministeren skulle kunne avsette en særkonsul og ”[...] - man skäms att skrifva det – kungens *titel* skall skrivas med Sverige först

---

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Soc.-Dem., fredag 10. februar 1905, ”Intryck ur konsulatprotokollen.”

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Denne betegnelsen kommer fra Mozarts opera Don Giovanni; Leoporello er Don Giovannis tjener som legger frem den lange (trekkspillbrettede) listen over sin herres kvinneerobringer.

⁸⁹ Soc.-Dem., fredag 10. februar 1905, ”Intryck ur konsulatprotokollen.”

vid norska konsulatutnämningar!”⁹⁰ Branting mente at den norske regjeringen hadde rett til å karakterisere det svenske forslaget som et lydrikestempel. Sveriges statsminister la frem et forslag i det øyeblikket han hadde kvittet seg med forhandlingenes opphavsmann, det var ansvarsløst: ”Vi må ærligt säga ut att vi finna det vara en nationel skam att våra angelägenheter kunna ”vårdas” på sådant sätt.”⁹¹ Som DN ga Soc.-Dem. Boström skylden for at forhandlingene hadde strandet. Det forslaget til likelydende lover som han hadde presentert inneholdt en rekke krav som var av en slik karakter at Norge ikke kunne godta dem. Indirekte betydde det at den svenske siden likevel ikke ønsket å få løst konsulatsaken på en måte som tilfredsstilte nordmennene.

Noen dager senere ble det igjen påpekt at det var Boström som hadde ansvaret for at forhandlingene strandet.⁹² I denne redaksjonelle artikkelen i Soc.-Dem. som var signert V. R. ble det også tatt utgangspunkt i de offentliggjorte aktstykkene. Artikkelforfatteren mente at de seks punktene ikke kunne rettferdiggjøre bruddet: ”Oss synas de vara af den art att de med nödvändighet måste utmana det norska folkets ombud inom förhandlingskomitén.”⁹³ Den svenske regjeringen hadde gått for langt, de kunne ikke vente at nordmennene skulle godta dette. Boström og førstekammeret hadde seiret: ”Två nationer få dyrt betala för fältherrarnas oduglighet.”⁹⁴ Selv om han ikke eksplisitt skriver det er det tydelig at det var unionen som var prisen. Artikkelforfatteren betraktet problemene som så store at det ville bli vanskelig å få løst de innenfor unionens rammer.

I dagene etter at forhandlingsprotokollen ble offentliggjort var de tre avisene opptatt av innholdet i den og redaksjonene brukte en del spalteplass på å kommentere det. Etter å ha lest de samme protokollene stod NDA mot DN og Soc.-Dem. i tolkningen av dem. NDA mente at Sverige ikke hadde brutt noe løfte, konsulatsaken måtte ordnes i forbindelse med utenriksstyret. NDA trykket det eneste leserinnlegget som tok for seg skyldspørsmålet i forbindelse med bruddet i konsulatforhandlingene. Leserinnlegget ble skrevet før det ble kjent hva som hadde skjedd under forhandlingene, men etter offentliggjørelsen formidler avisens redaksjon den samme holdningen. Det er lite sannsynlig at avisen, i denne situasjonen, ville trykke en artikkel som ikke stemte overens med redaksjonens holdninger. NDA brukte krefter på å tilbakevise de holdningene som kom frem i DN og ønsket sannsynligvis å fremstå enhetlig. At avisen stilte seg på den svenske regjeringens side, allerede før det fantes

---

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

⁹² Soc.-Dem., mandag 13. februar 1905, ”Hr Boström bär ansvaret.”

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

informasjon som kunne underbygge dette standpunktet, viser hvor regjeringsvennlig avisen var. Et annet uttrykk for at NDA støttet den svenske regjeringen, i denne saken, var den sterke avvisingen av de beskyldningene som ble rettet mot statsminister Boström.

DN var til å begynne med avventende og mente at begge partene hadde skyld i bruddet. Etter at redaksjonen hadde lest aktstykkene grundig fikk nordmennene sympati for sitt standpunkt, og skylden for bruddet ble lagt på Boström. Soc.-Dem. mente også at det var den svenske siden som var skyld i bruddet, og gikk sterkt ut mot Boströms forhandlingstaktikk. Avisen lurte på om den svenske siden ikke ønsket å få løst konsulatsaken, siden forslaget til de likelydende lovene var formulert på en måte som Norge ikke kunne godta. NDA mente at de svenske forhandlerne ikke hadde gjort noe galt, mens DN og Soc.-Dem. konkluderte med at Norge hadde rett til å klage på den svenske oppførselen.

Holdninger til aksjon på konsulatsaken

Et aktuelt spørsmål i forbindelse med bruddet i konsulatforhandlingene er hvordan pressen stilte seg til det faktum at Norge kunne komme til å gå til aksjon på konsulatsaken.

Den 8. februar skrev DN:

Efter de senaste underrättelserna lär man i stortinget ha blifvit tämligen ense om att öppna aktionen på konsulatsaken med öfvergifvande af mer fantastiska planer. Den inslagna vägen öppnar ju också tillräckligt många möjligheter och medger ett reglerande af farten alltefter önskan. Bestämmer man sig för den längre vägen, lagvägen, så är ingenting till hindra för att krisen påskyndas i fall det visar sig omöjligt för konungamakten att uppdrifva en norsk regering redan efter första användningen af det suspensiva veto.⁹⁵

Redaksjonen i DN trodde Stortinget ville gå til aksjon på konsulatsaken. Artikkelen ble skrevet etter bruddet i konsulatforhandlingene, men før protokollene fra disse ble offentliggjort. Avisen antok at saken nærmet seg slutten, men trodde ikke at selve unionen stod i fare.

Samme dag skrev Soc.-Dem. at det virket som det var en mer betenkt stemning i Norge etter at de første reaksjonene på bruddet i forhandlingene hadde lagt seg.⁹⁶ Avisen trykte et telegram fra *Aftonbladets* korrespondent i Kristiania som hadde lest i *Ørebladet* at en aksjon i retning unionsoppløsning var en altfor luftig plan. I følge *Ørebladet* var det mest sannsynlig at det ble foretatt en beslutning bare på konsulatsaken og at en aksjon ikke ville gå i retning unionsoppløsning. Soc.-Dem. og DN trodde Stortinget ville gå til aksjon på

---

⁹⁵ DN, onsdag 8. februar 1905, "Spelöppningar."

⁹⁶ Soc.-Dem., onsdag 8. februar 1905, "Unionsoppløsningstankarna i Norge."

konsulatsaken, men de satt ikke en aksjon i forbindelse med en eventuell unionsoppløsning på dette tidspunktet.

Dersom Stortinget gikk til aksjon på konsulatsaken trodde DN at kongen ville nekte å sanksjonere konsulatloven: ”Efter alt som förekommit är det förklarligt att man på norsk sida synes vilja utgå från antagandet att ett veto eller en vägran att ”tage tilfolge” skall faktisk komma til användning.”⁹⁷ DN hevdet at for alle parter ville det være best om det ikke skjedde. Spørsmålet gjaldt ikke lengre Norges rett til eget konsulatvesen, men gjennomføringen av denne retten innenfor unionenes rammer. Med litt godvilje fra begge sider burde det konsulatdiplomatiske kunne la seg ordne. I denne redaksjonelle artikkelen ble det hevdet at sjansene for en vennskaplig avvikling av unionskrisen ville bli ødelagt dersom kongemakten motsatte seg et enstemmig storting. DN var nå sikker på at Stortinget ville gå til aksjon på konsulatsaken og mente kongen burde sanksjonere loven. Avisen mente det var best for unionen.

DNs synspunkter i denne artikkelen ble skarpt kritisert av NDA, senere samme dag. NDA mente at DN stod på feil side i konsulatspørsmålet, den liberale avisen ble beskyldt for å stå på ”normännens yttersta, mest svensk-fientliga flygel.”⁹⁸:

[...] dess uppfinningsrikdom är påtagligen gränslös, när det gäller att pretera förnekelse af Sveriges unionella rätt och unionella inntressen; den offentliggjorde sålunda i dag morgonen en artikel, som under rubriken Norges ensaks log alla de föregående rekord, hvarmed Dagens Nyheter under en följd af år öfverträffat sig sjelf i osvensk unionsuppfatning.⁹⁹

NDA kunne ikke forstå at det kunne være mulig at det i Sverige var resonans for den talemåten som ble ført av DN. Den liberale avisen ble beskyldt for å stille seg som forkjemper for gjennomføring av en ensidig norsk beslutning, om å sprengte det bestående unionelle fellesskap. NDA brukte denne artikkelen til ”att en gång bestämdt få fastslaget, att Dagens Nyheter numera i unionsfrågan endast och allenast är språkrör för ytterligtgående norska anspråk och synpunkter.”¹⁰⁰ Den konservative avisen mente en opprettelse av et eget norsk konsulatvesen ville bety slutten på unionen. Igjen ble den liberale avisen kritisert. Soc.-Dem. trodde Norge ville gå til aksjon på konsulatsaken, men skrev ikke hva den mente kongen burde gjøre. I forrige periode skrev avisen at nordmennene hadde rett til eget konsulatvesen, men i denne perioden ble det ikke skrevet så mye om denne saken i Soc.-Dem. som det ble gjort i DN. Dette er sannsynligvis årsaken til at NDA kritiserte DN og ikke Soc.-Dem.

---

⁹⁷ DN, fredag 17. februar 1905 i A nummeret, ”Norges ensak.”

⁹⁸ NDA, fredag 17. februar 1905, ”Oblyghet eller oförnuft?”

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Ibid.

Som et svar på disse beskyldningene skrev DN at NDA hadde startet en aksjonslinje mot avisens syn på opprettelsen av et eget norsk konsulatvesen.¹⁰¹ DN fremhevet igjen sin holdning til konsulatsaken: ”[...] om stortinget besluter opprettande af eget konsulatväsen, saknar konungmakten unionella skäl att på denna punkt inlåta sig i strid mot ett samlat Norge.”¹⁰² DN mente derfor at særkonsulenes stilling til diplomatiet måtte løses gjennom forhandlinger mellom rikene. Avisen begrunnet holdningen sin ved å sette NDAs syn mot sitt eget.¹⁰³ NDA hevdet at kongemakten hadde kapitulert på veto både i statsrettsspørsmålet og flaggsaken og at Sverige av den grunn ikke kunne gi etter enda en gang. DN mente at det ville være enklere å forhandle enn å bruke vetoretten i denne saken. I Norge hersket en oppfatning om at konsulatvesenet ikke var uskillbart fra utenriksvesenet. Å forsøke å overbevise dem om noe annet enn den overbevisning de hadde hatt hele tiden var, i følge redaksjonen i DN, nytteløst.¹⁰⁴ Den liberale avisen mente Norge hadde rett til å få opprettet et eget konsulatvesen. I følge avisen var det nødvendig for at unionskrisen skulle bli løst. Etter at det hadde blitt opprettet særskilte konsulatvesen kunne det bli innledet forhandlinger om konsulenes forholdt til utenriksstyret.

NDA skrev den 21. februar at den norske pressen diskuterte om det var hensiktsmessig å foreta en regjeringsstreik for å bryte kongemaktens motstand i konsulatspørsmålet.¹⁰⁵ I Norge ble det hevdet at en sanksjonsvegving ikke kunne forekomme uten rads råd, og heller ikke uten at det forlån en ordentlig årsak. NDA hevdet at § 30 i Norges grunnlov tydelig fortalte at Norge hadde kongedømme og ikke ministerstyre. Kongen kunne derfor selv bestemme hva han mente var riktig. Avisen mente det ikke var hensiktsmessig for kongen å gi etter for en norsk stortingsbeslutning om å opprette eget konsulatvesen, han var jo også svensk konge. Den konservative avisen mente det var revolusjonært å tenke at kongen skulle sanksjonere en norsk beslutning om å opprette eget konsulatvesen. Det var revolusjonært fordi det ville føre til at unionen ikke kunne fortsette. Fikk Norge eget konsulatvesen ville det bety slutten på unionen.

NDA betegnet en eventuell norsk aksjon på konsulatsaken som revolusjonær, i følge avisen ville det være forfatningsstridig. Kongen måtte ta hensyn til begge land, og gjøre det han mente var det beste for unionen. I følge den konservative avisen var det best at det fortsatt

---

¹⁰¹ DN, søndag 19. februar 1905 i A nummeret, ”Cirkelgang.” De samme beskyldningene ble også rettet mot *Stockholms-Tidningen*.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ I tillegg til å bruke NDAs syn bruks også *Stockholms-Tidningens* syn som, ifølge DN, var det samme som NDAs.

¹⁰⁴ DN, søndag 19. februar 1905 i A nummeret, ”Cirkelgang.”

¹⁰⁵ NDA, tirsdag 21. februar 1905, ”Unionsspørsmålet under debatt.”

var felles konsulatvesen, fikk Norge eget konsulatvesen ville det bety slutten på unionen. DN var den avisen som uttalte seg klarest når det gjaldt sannsynligheten for at Norge skulle gå til aksjon, avisen var sikker på at det kom til å skje. DN mente kongen ikke burde sette seg mot Stortingets vilje. Den liberale avisen mente Norge hadde rett til å få et eget konsulatvesen, i følge avisen var det nødvendig for at unionskrisen skulle bli løst. Både DN og NDA begrunnet sine holdninger med at det var det beste for unionen. DN mente Norge gjorde rett i å anta at kongen ville nekte å sanksjonere konsulatloven. I Soc.-Dem. var det bare en artikkel som tok for seg dette temaet, i den ble det henvist til synspunkter i andre aviser uten at disse ble kommentert.

Syn på unionen

Jeg vil nå se på hva slags syn de forskjellige avisene hadde på unionen etter at forhandlingen om konsulatsaken hadde blitt brutt. Hadde konfliktene ført til at avisene hadde endret sine holdninger fra slutten av 1904?

NDA mente det var feil av den svenske regjeringen å starte forhandlinger om opprettelsen av særskilte konsulatvesen og at dette avvek fra det tidligere svenske standpunktet.¹⁰⁶ For den konservative avisen var det klart at forhandlingene ville bli resultatløse: "[...] så snart det visat sig, att dessa underhandlingar måste stranda och verkligan strandade, fanns för regeringen ingen annan rimlig ståndpunkt att repliera ... än den gamla, af riksdagen aldrig öfvergifna. Om den råder sålunda i detta fullkomlig enighet, [...]"¹⁰⁷ Avisen hevdet at det nå var enighet om standpunktet fra før marskommunikéet, forhandlingene måtte også omfatte utenriksstyret. Avisen sto på dette standpunktet og ville ikke komme med noe nytt forhandlingstilbud til Norge. Forfatteren av den tidligere omtalte artikkelen i NDA, "Svensk vän af Norge och unionen."¹⁰⁸, mente også at utenriksministerspørsmålet måtte behandles samtidig med konsulatsaken. Han mente det måtte komme i gang forhandlinger om utenriksministerspørsmålet på et rasjonelt grunnlag, fordi unionen var for viktig til å skulle sprenges gjennom strandingen av konsulatforhandlingene. Redaksjonen i NDA holdt også fast på at konsulatsaken måtte behandles sammen med spørsmålet om utenriksstyret.¹⁰⁹ Redaksjonen tiller ikke unionen like stor verdi som artikkelforfatteren, men ønsket heller ikke en oppløsning.

---

¹⁰⁶ NDA, tirsdag 7. februar 1905, "Enighet."

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ NDA, fredag 7. februar 1905, "Reflexioner öfver konsulatförhandlingarnas afbrytande."

¹⁰⁹ NDA, fredag 10. februar 1905, "De strandade unionella underhandlingarne. Några synspunkter."

Med utgangspunkt i et råd fra professor Waldemar Christopher Brøgger ble dannelsen eller omformingen av unionen til et forsvarsforbund drøftet av DN den 7. februar.¹¹⁰ Den eneste begrensningen i et slikt forbund ville ifølge avisen være at utenrikspolitikken måtte være felles, teoretisk var det likegyldig om enheten ble vist gjennom sammenslåing av institusjoner eller gjennom faste regler for samvirke av særinstitusjoner.¹¹¹ Det første ville ifølge avisen være å foretrekke:

[...] om förbundet inskränkes till det allra nödvändigaste, plus det unionella kungadömet, ha vi ungefär den nuvarande riksakten och den diplomatiska och konsulära ordning som af norska vänstern ansetts förenlig med denna akts föreskrifter, men som aldrig blifvit närmare bestämd. Vi skulle ha uppgifvit ett erkänt statsrättsligt förhållande för att inntreda i ett nytt, tämligen likt det förra.¹¹²

Dette var en polemisk artikkel, men meningen til avisens redaksjon kom klart frem. Det beste ville være at de to landene ble enige og unionen ble opprettholdt.

Denne saken ble fulgt opp neste dag. DN skrev at flere svensker hadde blitt betenksomme på grunn av de alvorlige følgene bruddet i konsulatforhandlingen kunne få og mange hadde fått øynene opp for at det måtte velges en annen vei. Videre skrev avisen: ”Själfbestämmelserätten är godt förenlig med band.”¹¹³ Båndene mellom Norge og Sverige måtte være slik at begge folk fant dem nødvendige. En slik løsning var imidlertid ikke mulig så lenge den nåværende ”upphetsningen råder på andra siden Kölen och vårt folk ännu står främmande for en så ny tankegång.”¹¹⁴ DN trodde denne tankegangen fort kunne bli utbredt på grunn av sin nødvendighet, og bli virkeliggjort. Det var viktig for DN å få løst konsulatsaken slik at unionen kunne overleve. Dersom det viste seg umulig kunne det se mørkt ut for unionens fremtid, men først da. Den liberale avisen mente det var nødvendig å gi Norge økt selvbestemmelse for å beholde unionen. Soc.-Dem. ønsket også at unionen skulle opprettholdes:

Vi vilja för vår del i det längsta hålla fast vid hoppet att den fulla likställigheten skall kunna finnas för de skandinaviska brödrafolken inom en tryggande förenings ram. Men detta är en sak. Något helt annat är att förneka det ena unionslandets rätt att om folkets flertal så fordrar uppsäga föreningen. Sådan förnekelse är storsvenskeri, och när den försvaras med gamla aktstycken från förra seklets början blir den Alineri.¹¹⁵

Den sosialdemokratiske avisen ønsket å beholde unionen, men mente at dersom nordmennene ville ut av den kunne de ikke tvinges til å fortsatt være forent med Sverige. Avisen kom også med kritikk av de konservatives bruk av gamle aktstykker. Folkemeningen stod over de gamle

---

¹¹⁰ DN, tirsdag 7. februar 1905 i A nummeret, ”Union på omvägar.” Det dreide seg sannsynligvis om en artikkel som ble publisert i *Aftenposten* den 4. februar, ”Lad os skilles i Fred! Til Orientering for svenske Venner.” Hestmark 1999, side 671f.

¹¹¹ Institusjonene som her ble nevnt var utenriksstyret, diplomatiet og konsulatvesenet.

¹¹² DN, tirsdag 7. februar 1905 i A nummeret; ”Union på omvägar.”

¹¹³ DN, onsdag 8. februar 1905 i A nummeret, ”Den största uppgiften.”

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Soc.-Dem., onsdag 15. februar 1905, ”Mot en ensidig unionsupplösning.”

lovene, den demokratiske styreformen i Norge hadde ført til at Stortinget utgjorde folkets mening.

I februar ble den sjette sosialdemokratiske partikongressen arrangert i Stockholm. Den 27. februar skrev Soc.-Dem. at redaksjonskomiteen støttet flertallets mening om hva som burde sies å være aktuelt i unionsspørsmålet.¹¹⁶ Tilhengerne av en positiv uttalelse for unionsoppløsning bøyde seg lojalt for nordmennenes eget ønske om å holde seg til det som var det aktuelle, uten å ta stilling til fremtidige situasjoner.¹¹⁷ Det norske kravet gjaldt eget konsulatvesen, ikke en oppløsning av unionen. Med hvert folks selvbestemmelsesrett som fundamentet la kongressen vekt på at arbeiderne hadde plikt til å motsette seg all form for tvangspolitikk. Avisen skrev at det var diskusjon blant deltakerne på kongressen, men at partiet praktisk sett var enig i sin dom over den politikken som Boström hadde ført.¹¹⁸ Sosialdemokratene mente at statsministeren hadde misbrukt Sveriges gode navn: "[...] det är vårt partis ära att vara det första, kanske det enda svenska parti, som klart och utan omsvep säger sin mening i det stycket."¹¹⁹ Kongressen støttet det norske kravet om eget konsulatvesen, debatten viste også at noen sosialdemokrater ønsket unionen oppløst.

Den 1. mars leverte hele ministeriet Hagerup sine avskjedssøknader. Kronprinsregenten sendte deretter et skriv til Stortingets spesialkomité hvor han anmodet dem om å fortsette sine gjøremål inntil videre. Han ville se hvilken avgjørelse spesialkomiteen kom frem til før han dannet ny norsk regjering. I forbindelse med dette skrev NDA at den unionelle kongemakten hadde trådt frem og tatt stilling som leder av unionens skjebne.¹²⁰ Avisen så imidlertid at kongemakten hadde en vanskelig stilling:

[...] den svenska och norska konungamakten vid afgörandet af unionella angelägenheter ställts mot hvarandra i alt skarpare motsats i stället för att mer och mer gå upp i en högre enhet. Regeringsmaktens bärare har ansett stunden kommen att afbryta denna utveckling, hvars närliggande konsekvens ju endast kunde vara statsföreningens nedsjunkande till en sådan antikvitét som en personalunion.¹²¹

Her kommer avisens holdning til unionen klart frem, de ville ha en realunion. Avisen trodde kronprinsregenten kunne redde unionen fra å bli en personalunion. Avisens mening, som de visste ble delt av mange i Sverige, var at: "[...] stor förhoppning ej torde finnas att på den underhandlingsgrundval, hvilken nu skulle tänkas satt i fråga, d.v.s. den fulla formella likställighetens innom unionens ram, vinna ett för unionen och båda dess nationer lyckligt och

---

¹¹⁶ Soc.-Dem., mandag 27. februar 1905, "Kongressens sista dag." Hjalmar Branting støttet redaksjonskomiteen.

¹¹⁷ Alfred Eriksen talte på kongressen den 20. februar. Han la frem de norske synspunktene på unionsspørsmålet. Soc.-Dem., 20. februar 1905, "Partikongressen."

¹¹⁸ Diskusjonen som foregikk på kongressen når det gjaldt unionsspørsmålet stod på trykk i Soc.-Dem., tirsdag 21. februar 1905, "Partikongressen."

¹¹⁹ Soc.-Dem., mandag 27. februar 1905, "Kongressens sista dag."

¹²⁰ NDA, torsdag 2. mars 1905, "Klarnande linier."

¹²¹ Ibid.

framtida lugn garanterande resultat.”¹²² Redaksjonen forklarte at årsaken til denne pessimismen var at nordmennene ikke ville gi Sverige de garantiene de, i unionens navn, måtte kreve.¹²³ Avisens syn på unionen ble ytterligere presisert neste dag.¹²⁴ Avisen påpekte at denne unionspessimismen ikke gjaldt unionens vesen, men muligheten til å virkeliggjøre dette innenfor unionen på en måte som nordmennene ønsket og svenskene kunne godta. Pessimismen var forbundet med en vilje til gjennom forhandlinger å undersøke om det fantes en mulighet for å nå målet innenfor unionens rammer, men unionen kunne ikke holdes på for enhver pris. Avisen var ikke negativ til selve unionen, men muligheten til å organisere unionen på en måte som tilfredsstilte både svenskene og nordmennene. Med Sveriges krav om en realunion og Norges ønske om likestilling som utgangspunkt så den konservative avisen at det ville bli svært vanskelig å komme til enighet.

NDA mente fremdeles at unionen var av så stor betydning at den ikke burde bli sprengt på grunn av uenighet i konsulatsaken. Avisen mente at Sverige ikke burde komme med tilbud om nye forhandlinger, og at landet hadde rett til å hindre Norge i å handle slik at det skadet unionen. Den konservative avisen mente det burde undersøkes om det ville la seg gjøre å løse konflikten innen unionens rammer, men det ble uttrykt pessimisme når det gjaldt hvorvidt det var mulig å komme til enighet. Avisen ønsket at unionen skulle bestå, men den ikke kunne beholdes for enhver pris. Foreningen måtte være en realunion, tanken på en personalunion ble avvist. Soc.-Dem. ønsket å beholde unionen, men de to landene måtte være likestilte. Avisen mente også at om Norge ville ut av unionen så kunne ikke Sverige hindre det. DN mente det ikke spilte noen rolle om de to landene hadde felles institusjoner eller om de hadde særskilte institusjoner så lenge de var regulert gjennom lover. Så lenge utenrikspolitikken var felles var den liberale avisen villig til å gå langt for å beholde unionen. De tre avisene ønsket fremdeles å opprettholde unionen, men de så at kunne bli vanskelig. DN og Soc.-Dem. viste stor vilje til å komme nordmennene i møte når det gjaldt kravet om større likestilling i unionen. NDA viste liten vilje til å ville etterkomme de norske kravene. Det som hadde forandret seg var at avisene, i denne perioden, var mer tvilende til om unionen ville overleve konfliktene.

---

¹²² Ibid.

¹²³ Avisen var sikker på at Norge ikke ville innlede forhandlinger med Sverige på det grunnlaget de ønsket, det vil si i forbindelse med spørsmålet om utenriksstyret.

¹²⁴ NDA, fredag 3. mars 1905, ”Högerns ”unionspessimism”.”

Regjeringskrisen i Norge.

Den norske regjeringen var uenig om hvilken linje de skulle følge for å få eget konsulatvesen. Dette førte til at Hagerup gikk av som statsminister. Jeg skal her se på hva de forskjellige avisene mente om den norske regjeringskrisen og hvilken betydning de trodde den hadde for unionsforholdet.

DN var den første av de tre avisene til å fortelle sine lesere at den norske regjeringen var splittet i synet på hvilken linje konsulatsaken skulle følge. Et privattelegrammet fra Kristiania opplyste om at stortingsflertallet var for en umiddelbar aksjon, men at en liten minoritet med Hagerup i spissen var mot dette.¹²⁵ Ett par dager senere kunne Soc.-Dem. fortelle at Stortinget skulle nedsette en spesialkomité bestående av 19 personer som skulle behandle de offentliggjorte aktstykkene fra konsulatforhandlingene.¹²⁶ Avisen skrev at komiteen skulle bestå av 8 høyremenn, 8 venstremenn, 2 moderate og 1 sosialist.¹²⁷ DN og Soc.-Dem. videreformidlet de opplysningene avisene hadde fått angående den norske behandlingen av konsulatsaken uten å kommentere dem.

NDA hadde fått melding fra Kristiania om at norske aviser trodde det bygget seg opp til en regjeringskrise. Avisen fortalte at flertallet av Venstre, sosialistene, venstrefløyen av Samlingspartiet og mange av de yngre høyremennene kom til å velge konsulatsaken som eneste hovedlinje og fremlegge forslag om opprettelse av eget konsulatvesen: "När detta är antaget och konungen vägrar sanktion, skall regeringen afgå. Konungen kan då näppeligen få några norrmän att bilda ny regering."¹²⁸ NDA skrev videre at "revolution mot unionen är på väg att bli dagens lösen i Norge, [...]"¹²⁹ Den 16. februar så altså NDA hvilken retning unionen kom til å bevege seg i. Avisen trodde Stortinget sannsynligvis ville vedta at Norge skulle opprette eget konsulatvesen, kongen ville nekte å sanksjonere, den norske regjeringen ville da gå av og kongen kunne ikke danne noen ny norsk regjering. Det ble også gitt opplysninger om spesialkomiteens politiske sammensetning. Den konservative avisen satt regjeringskrisen i forbindelse med konsulatsaken. Et regjeringsskifte ville, i følge avisen, sannsynligvis føre til at konsulatloven ble vedtatt. I en artikkel to dager senere kom det klart frem at NDA så regjeringskrisen i Norge som en hendelse som ville lede de to unionspartene inn i en skarpere konflikt enn den de allerede befant seg i. Det begynte også å bli klart for den

---

¹²⁵ DN, tirsdag 14. februar 1905 i A nummeret, "Omedelbar aksjon."

¹²⁶ Soc.-Dem., torsdag 16. februar 1905, "Konsulatförhandlingarna inför stortinget."

¹²⁷ Opplysningene om spesialkomiteen og dens politiske sammensetning var hentet fra *Morgenbladet*.

¹²⁸ NDA, torsdag 16. februar 1905, "Revolutionärt hot från Norge."

¹²⁹ Ibid.

unionsvennlige avisen at foreningen kom til å bryte.¹³⁰ NDA fortalte også om ryktene om at Hagerup ville gå av.

DN fortsatte å fortelle leserne om uenigheten innad i den norske regjeringen gjennom privattelegram fra Kristiania uten at redaksjonen kommenterte disse opplysningene. Et privattelegram fortalte at det sannsynligvis ville gå mot en ministerkrise i Norge. Siden Høyre var mot aksjon ble det sett som umulig for Hagerup å bli sittende som statsminister.¹³¹ Ett annet privattelegram fortalte at den norske hovedstadspressen¹³² også skrev om uenighet i regjeringen og at Hagerup var mot en norsk aksjon på konsulatsaken.¹³³ Ti dager senere trykte den liberale avisen enda et privattelegram fra Kristiania, dette inneholdt synspunkter fra norske hovedstadsaviser¹³⁴ som var enige i at regjeringen måtte gå.¹³⁵ I forbindelse med dette kom avisen med sin tese angående det som så ut til å være opptakten til en regjeringskrise i Norge:

I Sverige, [...], börjar man efter hand bättre förstå hva som föregår och man befinner sig midt inne i inre norsk politik. Opinionsyttringarna och de stora orden afse att "stive op" stortingets velfärdskommitté och framkalla en ministerkris, i syfte att få en enig och stark regering att föra an på den linje som till sist väljes.¹³⁶

Fra tidligere å ha informert leserne om uenigheten innad i den norske regjeringen uten å kommentere det mente DN nå å vite årsaken til den kritiske situasjonen. Avisen mente at regjeringskrisen var fremkalt for å få en sterk og enig regjering som kunne føre an på den veien som ble valgt.

Den 1. mars kunne DN og NDA fortelle at statsrådene Michelsen og Schøning hadde levert inn sine avskjedssøknader og gjort krisen akutt i Norge.¹³⁷ DN betrakte det som starten på en allmenn ministerkrise. Avisen tok for seg de tre hovedlinjene som striden stod mellom, og trodde at de to statsrådenes avskjedssøknader ville føre til "en betydelig raskere utveckling i Norge."¹³⁸

NDA tolket også denne handlingen som starten på en aksjon og fortalte at den norske regjeringen var delt inn i tre grupper.¹³⁹ Avisen skrev at det de norske statsrådene var uenige om var ikke saken, men formen. NDA mente Hagerups linje var den mest fornuftige, men

---

¹³⁰ NDA, lørdag 18. februar 1905 i A nummeret, "Norge."

¹³¹ DN, fredag 17. februar 1905 i A nummeret, "Partiell norsk ministerkrise."

¹³² I telegrammet ble det referert fra *Verdens Gang*, *Morgenbladet* og *Aftenposten*.

¹³³ DN, lørdag 18. februar 1905 i A nummeret, "Norska aktionslinjer."

¹³⁴ Avisene det gjaldt var *Intelligentsedlerne*, *Verdens Gang* og *Dagbladet*.

¹³⁵ DN, tirsdag 28. februar 1905 i A nummeret, "Den norska aktionen."

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ DN, onsdag 1. mars 1905 i A nummeret, "Den norska introduktionen." og NDA, onsdag 1. mars 1905, "Krisen i Norge akut."

¹³⁸ DN, onsdag 1. mars 1905 i A nummeret, "Den norska introduktionen." Avisens betegnelser på disse linjene var: "adresslinjen", "laglinjen" og "ögonblickliga aktionslinjen". Hagerup var den fremste talsmannen for adresselinjen, forhandling angående hele unionsforholdet, mens Michelsen ønsket en rask handling. Dersom Michelsen ble ny statsminister ville derfor utviklingen gå raskt.

¹³⁹ NDA, onsdag 1. mars 1905, "Krisen i Norge akut."

angående ministerkrisens forhold til disse tre linjene mente NDA at det mest sannsynlige var at stortings- og komitémajoriteten var for en aksjon: ”Hagerup och hans betänksammare kollegers motvilja mot ohöljdt revolutionära upptåg och tilltag skulle då vara det enda hinder, ett hinder som bör vara lätt att spränga bort [...]”¹⁴⁰ Avisen hadde fått meldinger fra Kristiania som styrket denne antakelsen om bakgrunnen for Michelsens avgang. Komiteen og Stortinget samlet seg mer og mer om handling på konsulatsaken. NDA mente at initiativet nå var hos nordmennene og at Sverige burde avvente utviklingen. Da det var ganske tydelig hvilken vei utviklingen kom til å gå mente avisen at Sverige ikke kunne passivt avvente situasjonen. For å møte denne krisen måtte hele den svenske åndelige nasjonale kraft samle seg for å diskutere ulike eventualiteter.

Neste dag skrev Soc.-Dem. om den norske regjeringskrisen, ministeriet Hagerup hadde i går levert inn sine avskjedssøknader.¹⁴¹ Avisen kunne også fortelle at den hadde fått oppgitt at statsminister Hagerup hadde rådet kronprinsregenten til å henvende seg til Michelsen angående dannelsen av en ny regjering. Fra *Ørebladet* hadde avisen hentet opplysninger om at det virket som om det gikk mot en samling om handling på konsulatsaken. Avisen opplyste at Venstre holdt på øyeblikkelig handling, Samlingspartiet holdt på lovlinsen som en tryggere, mer rettslig og samtidig like effektiv linje. Soc.-Dem. mente at alt tydet på at Venstres linje ville seire.¹⁴² Avisen trykte Hagerups avskjedssøknad og kronprinsens svar på denne.¹⁴³ Kronprinsregenten skrev at han ikke kunne ta stilling til avskjedssøknadene på grunn av den uklare politiske situasjonen. Han anmodet statsrådene om å ”tills vidare ombesörja de löpande göromålen.”¹⁴⁴ Soc.-Dem. og NDA trykte også et telegram kronprinsregenten sendte til Stortingets spesialkomité.¹⁴⁵ Han forklarte at han måtte ta hensyn til hva som var det beste for begge rikene og det mente han var forening:

”Därför är det min uppriktigaste förhoppning och min innerligaste uppmaning till eder att icke beträda någon väg som leder till en brytning mellan de båda folken. [...] Unionen är ej en hufvudsak för dynastien, men den borde vara så för de båda folken [...]”¹⁴⁶ Kongemakten hadde aldri stilt seg i veien for et eget norsk konsulatvesen, men kravet var at ordningen av det felles utenriksstyret måtte bli ordnet på:

---

¹⁴⁰ NDA, onsdag 1. mars 1905, ”Krisen i Norge akut.”

¹⁴¹ Soc.Dem., torsdag 2. mars 1905, ”Norska ministerkrisen.”

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ Soc.Dem., torsdag 2. mars 1905, ”Norska ministerkrisen.” og NDA, torsdag 2. mars 1905, ”Regeringskrisen i Norge.”

¹⁴⁶ Ibid.

[...] ett för unionen betryggandet sätt samt att saken, hvilken angår båda rikena, icke kan blifva slutgiltigt afgjord förrän efter behandling i enlighet med § 5 i riksakten. [...] Från min ståndpunkt så som de Förenade rikenas regent kan jag aldrig handla annorlunda än som jag anser gagnelig för den bestående unionen, vid hvilken jag finner mig förpligtad att hålla fast. [...] Förenade ega vi dock en viss styrka och betydelse i det europeiske statsförbundet, [...] ¹⁴⁷

I følge kronprinsen var den logiske følgen, av at forhandlingene hadde strandet, å innlede nye forhandlinger med Sverige på en bredere basis. Han ville medvirke til forhandlinger på grunnlag av full likestilling mellom de to rikene.

Denne dagen kom NDA med de samme opplysningene om ministeriet Hagerups avskjedssøknader og Hagerups råd til kronprinsregenten om å henvende seg til Michelsen angående dannelsen av en ny regjering.¹⁴⁸ Avisen skrev at Hagerups avskjedssøknad inneholdt et klart formulert unionsprogram som fortjente oppmerksomhet, og av den grunn trykket de hele avskjedssøknaden. Hagerup skrev at han ønsket et unionsoppgjør på et nytt grunnlag, en ny statsforbindelse. Hagerup trodde ikke at en ensidig norsk beslutning begrenset til konsulatsaken ville føre frem. Grunnen til at NDA mente at Hagerups uttalelse fortjente oppmerksomhet var muligens fordi det viste at det fantes uenighet i Norge. Det var ikke alle som ønsket en aksjon på konsulatsaken. Avisen mente også at Hagerups linje var den beste, det burde bli et unionsoppgjør som kunne danne utgangspunktet for en fortsatt union.

Dagen etter trykte NDA et telegram fra Kristiania som fortalte at statsråd Michelsen hadde blitt kalt til kronprinsregenten for å konferere om den politiske situasjonen, men han hadde ikke fått i oppdrag å danne ny regjering.¹⁴⁹ Regenten ville vente til resultatet av spesialkomiteens arbeid forelå. Kronprinsens beslutning ble kommentert av NDA denne dagen og avisen hevdet at kongemakten ikke ville hindre Norge i å få en ny regjering.¹⁵⁰ I artikkelen ble det hevdet at kronprinsen hadde rett til å prøve å få oversikt over situasjonen gjennom rådføring med norske menn, men at det burde være en begrenset frist av praktiske og politiske årsaker.

Soc.-Dem. mente det var en sak som det var opp til Norges regent som privatperson og det norske folk å løse. Avisen skrev at nordmennene burde kommentere kronprinsens skriv, ikke den svenske pressen. Avisen påpekte at kronprinsen sa dessverre om strandingen av forhandlingene og konkluderte med at han av den grunn ikke var enig i høyresidens standpunkt "... att dessa eländiga förhandlingar enligt sakens natur *måste* stranda."¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ NDA, torsdag 2. mars 1905, "Regeringskrisen i Norge."

¹⁴⁹ NDA, fredag 3. mars 1905, "Kronprinsen-regenten konfererer med Michelsen."

¹⁵⁰ NDA, fredag 3. mars 1905, "Den norska förvirringen."

¹⁵¹ Soc.-Dem., fredag 3. mars 1905, "Kronprinsens skrifvelse." Jeg mener at den sosialdemokratiske avisen refererer til artikkelen i NDA, tirsdag 7. februar 1905, "Enighet." NDA skrev her: "[...] att dessa underhandlingar måste stranda [...]"

Regjeringskrisen i Norge fikk mye oppmerksomhet i de svenske avisene. Det var avisenes redaksjoner som skrev artiklene om den norske regjeringskrisen. Soc.-Dem. tok ikke stilling til hva den norske regjeringskrisen ville bety for unionens fremtid. Den sosialdemokratiske avisen opplyste i stor grad bare om hendelsesforløpet. Den eneste kommentarene avisen kom med var at den trodde Venstres linje ville seire. De to første ukene kom også DN bare med opplysninger, men i slutten av februar begynte avisen å skrive egne kommentarer. DN trodde at regjeringskrisen var fremkaldt for å få en enig regjering som kunne lede konsulatsakens videre forløp som avisen mente var en snarlig aksjon. NDA kunne konstatere at unionspartneren hadde samlet seg bak et standpunkt som mest sannsynlig ville bety slutten på unionen. Avisen betegnet en eventuell norsk aksjon på konsulatsaken som en revolusjon mot unionen. De tre avisene godtok kronprinsens forklaring på hvorfor han ville avvente situasjonen før han ville danne ny regjering.

Kritikk mot pressen

Avisene hadde klare meninger og brukte mye plass på å underbygge sine synspunkter når det gjaldt unionskonflikten, men de kritiserte også andre aviser for å overbevise folk om at deres holdninger var de riktige. Etter at konsulatforhandlingene hadde brutt sammen rettet enkelte aviser sterk kritikk mot hverandre.

Den konservative avisen likte ikke den norske kampanjen mot Boström, og på grunn av en feilsendt artikkel mente NDA at de visste hvem som stod bak aksjonen. Valfrid Spångberg, journalist i *Aftonbladet* i Stockholm og *Morgenbladet* i Kristiania, skulle sende et brev til en venstreavis i Kristianstad men ved en feil ble det sendt til en høyreavis i samme by.¹⁵² Han fortalte at han skulle skrive artikler som skulle være uttrykk for en svensk folkemeningen, de skulle representere opinionen. Den konservative avisen avslørte journalisten: ”Hr Spångberg generar sig altså icke för att inför den norska publiken sjelf framställa de fraser han publicerat i diverse tidningar som ett uttryck för en allmän svensk opinion!”¹⁵³ NDA mente det var bra det norske folk fikk se hva den liberale svenske opinionen var verdt. NDA trodde ikke det var en tilfeldighet at forfatteren var norske *Morgenbladets* korrespondent i Stockholm og at han forsøkte å gjøre et stort nummer av sine bragder i den norske pressen. Dette ble fulgt opp dagen etter i en artikkel hvor det ble

---

¹⁵² NDA, mandag 13. februar 1905, ”En slarfvig ministerdödare.”

¹⁵³ Ibid.

spekulert i om det kunne være nordmenn som stod bak kampanjen.¹⁵⁴ En del liberale aviser hadde prøvd å fortie denne saken, men NDA mente at høyresiden hadde rett til å påvise det farlige og urettmessige i den radikale opinionsfabrikasjon.¹⁵⁵ Denne saken ble avsluttet med at Spångberg skrev et brev til redaksjonen i NDA hvor han fortalte at det var han alene som stod bak agitasjonen.¹⁵⁶

NDA mente at DN stod på feil side i konsulatsspørsmålet, det ble hevdet at avisen stod på nordmennenes mest svenskfiendtlige fløy. Deres oppfinnsomhet var, i følge NDA, grenseløs når det gjaldt å fornekte Sveriges unionelle rett og interesser.¹⁵⁷ NDA siktet til en artikkel i DN samme dag under overskriften: "Norges ensak". Det ble hevdet at med denne artikkelen hadde DN overgått seg selv i antisvensk unionsoppfatning. Den konservative avisen stilte seg undrende til hvorvidt det kunne være mulig at det i Sverige var resonans for den talemåten som ble ført av DN. NDA mente at DN stilte seg som forkjemper for gjennomføring av en ensidig norsk beslutning om å sprengte det bestående unionelle fellesskap. I unionsspørsmålet ble DN anklaget for å være den eneste svenske avisen som var talerør for ytterliggående norske synspunkter og meninger.

NDA ble beskyldt for å ha startet en aksjonslinje mot DNs oppfatning at: "[...] om stortinget besluter opprättande af eget konsulatväsen, saknar konungmakten unionella skäl att på denna punkt inlåta sig i strid mot ett samladt Norge."¹⁵⁸ DNA skrev at kongemakten hadde kapitulert på veto både i statsrettsspørsmålet og flaggsaken. DN så ingen grunn til at den skulle gjøre dette enda en gang i konsulatsaken når den var klar for å la Norge få eget konsulatvesen under forutsetninger som det var lettere å forhandle om enn å bruke vetoet.

Den eneste kritikken Soc.-Dem. kom med dreide seg om kronprinsens skriv til spesialkomiteen. For det første mente avisen at nordmennene burde få svare på skrevet, ikke den svenske pressen. For det andre påpekes det at kronprinsen ikke stod på Høyres side. Han sa dessverre om bruddet i forhandlingen, høyrepressen ble også kritisert for ikke å gi hans forutsetningløse anerkjennelsen av Norges rett til eget konsulatvesen noen oppmerksomhet. Soc.-Dem. forstod ikke hvordan kronprinsen på den andre siden, med sin store innflytelse på sakenes utvikling hadde funnet seg i den holdningsløse taktikken fra Boströms side. Avisen

---

¹⁵⁴ NDA, tirsdag 14. februar 1905, "Hemligen och uppenbarligen."

¹⁵⁵ NDA, onsdag 15. februar 1905, "Opinionsindustri för export."

¹⁵⁶ NDA, torsdag 16. februar 1905, "Hr. Spångbergs sista ord."

¹⁵⁷ NDA, fredag 17. februar 1905, "Oblyghet eller oförnuft?"

¹⁵⁸ DN, søndag 19. februar 1905 i A nummeret, "Cirkelgång."

skrev at det ikke virket som om den konservative pressen brydde seg om dette problemet, den var fornøyd fordi tonen i det hele var at unionen stod over det ene folks vilje.¹⁵⁹

NDA var den avisen som kom med den sterkeste kritikken, avisen som ble kritisert var DN. Den liberale avisen ble kritisert for å hindre at Sverige kunne opptre enhetlig overfor Norge. NDA mente også at DN var svenskfiendtlig, antisvenske og at avisen stod på Norges side i konflikten. DN mente at den konservative avisen hadde startet en kampanje mot den liberale avisens holdning i saken. Soc.-Dem. kritiserte høyrepressen for i forbindelse med regenten uttalelser å bruke de delene de hadde bruk for å få det til å virke som om han stod på deres side. Soc.-Dem mente at han ikke stod på høyresiden. I denne perioden var det en del kritikk mot pressen. Det var redaksjonene som kom med disse uttalelsene som, spesielt i NDA, til tider var meget skarpe. Det var DN som fikk gjennomgå når NDA kom med kritiske bemerkninger. Soc.-Dem. inntok stort sett samme holdning som den liberale avisen, men skrev ikke like mye om unionskonflikten. I tillegg kan det virke som om NDA ikke tok Soc.-Dem. på alvor. Sosialdemokratene hadde ikke så stor innflytelse at de ble betraktet som en trussel, det var stort sett sosialdemokrater som leste avisen. DN hadde en større leserkrets, den hadde mulighet til å påvirke de som leste avisen av andre grunner enn de rent partipolitiske. Både NDA og DN ble lest av folk på grunn av nyhetene. De trykte utenriksnyheter og dekket kulturbegivenheter.

Avslutning

I denne perioden brøt forhandlingen i konsulatsaken sammen og forholdet mellom de to landene var svært konfliktylft. Mot slutten av 1904 var avisene interesserte i konsulatsaken, men i denne perioden var mengden materiale i avisene større. Det varierte fra dag til dag hvor mye avisene skrev om konflikten og det var dager innimellom hvor det ikke ble skrevet noe om unionskonflikten. Soc.-Dem. skrev mindre om unionsforholdet enn de to andre avisene, men den sosialdemokratiske avisen trykte også mye om unionskonflikten i denne perioden. Avisene så nå at konsulatsaken ville bli avgjørende for unionens fremtid, og spørsmålet om egne norske konsulter var derfor den dominerende unionspolitiske saken i avisene.

I denne perioden var avisenes tolkning av de offentliggjorte protokollene fra konsulatsforhandlingene sentrale. NDA stod mot DN og Soc.-Dem. i tolkningen av disse. Den

---

¹⁵⁹ Soc.-Dem., fredag 3. mars 1905, "Kronprinsens skrivelse."

konservative avisen hevdet at de svenske forhandlerne ikke hadde gjort noe galt, Sverige hadde ikke brutt noe løfte. NDA mente at Sverige aldri hadde gått med på å løse konsulatsaken isolert fra spørsmålet om utenriksstyre. Soc.-Dem. mente den norske siden hadde gjort et godt forsøk og at det svenske forslaget til likelydende lover var årsaken til bruddet og Boström ble dermed syndebukken. DN's første reaksjon var at begge partene hadde skyld i bruddet. Dagen etter hadde redaksjonen skiftet mening og mente at Sverige og Boström var skyld i bruddet. Årsaken til det kan være flere. Redaksjonen trengte tid på å lese aktstykkene før de tok stilling til hvem som hadde skylden, eller så ble de påvirket av liberale politikere. En tendens som gjør seg gjeldene i de to perioden som jeg har sett på til nå, er at DN var mer forsiktig med å komme med konkrete holdninger. Avisen brukte lengre tid på å ta stilling til aktuelle saker enn de to andre avisene.

Etter at konsulatforhandlingene brøt sammen ble det klart at det gikk mot en norsk aksjon på konsulatsaken. NDA hevdet at en eventuell norsk aksjon ville være forfatningsstridig. Kongen ville aldri sanksjonere en norsk konsulatlov, han måtte ta hensyn til hva som var det beste for unionen. I følge den konservative avisen var det best at det fortsatt var felles konsulatvesen. DN mente kongen ikke burde sette seg mot Stortingets vilje, men trodde ikke han ville sanksjonere en norsk konsulatlov. I Soc.-Dem. var det bare en artikkel som tok for seg dette temaet, i den ble det henvist til synspunkter i andre aviser uten at disse ble kommentert. Det er ingenting som tyder på at den sosialdemokratiske avisen skulle ha endret sin syn på at Norge burde få egne konsuler, noe som ble partistrategisk begrunnet på slutten av 1904. På partikongressen i februar gikk sosialdemokratene inn for at Norge burde få eget konsulatvesen. Det er klart hvor Soc.-Dem. stod, men avisen nøyde seg med å gi uttrykk for holdningen til særskilt konsulatvesen. Likestilling var kjernen i sosialdemokratenes ønsker for unionen, avisen ønsket å beholde unionen men det måtte være en likestilling. Soc.-Dem. mente også at dersom Norge ville ut av unionen kunne ikke Sverige hindre det. DN var også villig til å gå langt for å bevare unionen, så lenge utenrikspolitikken var felles. Avisen mente det ikke spilte noen rolle om de to landene hadde felles eller særskilte institusjoner. For NDA var det et krav at institusjonene skulle være felles. Avisen mente at dersom Norge fikk egne konsuler ville det bety slutten på unionen, det ble også hevdet at Sverige hadde rett til å hindre at unionen ble oppløst. Den konservative avisen så at det ville bli vanskelig å få løst konflikten innenfor unionens rammer. Unionen kunne ikke bevares for enhver pris. Foreningen måtte være en realunion, tanken på en personalunion ble avvist. Soc.-Dem. og DN var villige til å gå nordmennene i møte slik at unionen kunne opprettholdes. NDA ønsket også å

opprettholde unionen, men det måtte skje på svenske premisser. Den konservative avisen var ikke villig til å etterkomme de norske kravene.

NDA begrunnet sin holdning i konsulatsaken med hva Sverige hadde rett til å gjøre. DN og Soc.-Dem. argumenterte med hva som var det beste for de to landene, Sverige og Norge. For disse avisene var det beste at unionen fortsatte, målet for forhandlingene var fortsatt forening. For NDA virker det som om det som var viktig var at saken ble løst på en måte som understrekte Sveriges rett. Det var snakk om retten til å være forent med Norge på svenske premisser. Fremdeles var det avisenes redaksjoner som skrev disse artiklene, unntaket var en artikkel i NDA. Denne artikkelen uttrykte samme holdning som avisens redaksjon, konsulatsaken måtte behandles sammen med utenriksspørsmålet. Artikkelforfatteren mente imidlertid at unionen var for viktig til å bli sprengt gjennom en strandig i konsulatsaken. Det virker som om han tiller unionen større betydning enn avisens redaksjon.

KAPITTEL 4: Holdninger til Norge i forbindelse med kongens sanksjonsnektelse og 7. juni beslutningen

Innledning

Stortinget og spesialkomiteen ble enige om et program som ble offentliggjort den 6. mars. 11. mars ble Michelsen statsminister, den norske ministerkrisen var løst og Norge stod samlet om den korte lovlinjen. Det eksisterer ikke en klar svensk linje i denne konflikten. Kronprins Gustaf sammenkalte det ”hemlige utskottet”, i slutten av mars hadde det sitt første møte. Innledningsvis sa kronprinsen at han ikke hadde forandret sin mening om den korte lovveien, og at han ikke kom til å godkjenne konsulatloven i norsk statsråd. Han foreslo derimot at Sverige selv skulle ta initiativ til en fredelig løsning. 3. april la utskottet frem sine uttalelser for kronprinsen på Stockholm slott. Utskottets majoritet ville at unionsspørsmålet skulle løses på bredere basis gjennom forhandlinger. Det skulle være en vennskapelig og fri forhandling på grunnlag av full likestilling mellom de to rikene og uten annen begrensning enn at fellesskapet i utenrikssaker ble beholdt.

Den norske konsulataksjonen ble ikke eksplisitt nevnt, Vedung tolker dette som at konsulatspørsmålet skulle inkluderes i forhandlingene.¹⁶⁰ Majoriteten i utskottet aksepterte ikke den korte lovlinjen. Minoriteten ble ledet av Karl Staff, han mente at unionens fremtid så lysere ut om Stortingets beslutning i konsulatspørsmålet ble sanksjonert. Her var det motvilje mot å inkludere konsulatspørsmålet i forhandlingene, de trodde ikke nordmennene ville godta et tilbud om forhandlinger som gjorde konsulatvesenet til et svensk-norsk forhandlingsspørsmål. De ønsket også å myke opp den svenske holdningen i utenriksministerspørsmålet og formuleringen utelukket ikke to departementer og to utenriksministere, det er mulig de har hatt unionskanslerlinjen i tankene.¹⁶¹ Kronprinsen delte majoritetens mening, han gikk inn for umiddelbare forhandlinger angående en ny ordning, av alle unionelle anliggender, med en felles utenriksminister. De to grupperingene i urtiman gikk i prinsippet inn for kronprinsens erklæring av 5. april, men det var stridigheter omkring ordlyden. Nordmennene ville ikke akseptere at konsulatsaken var unionell og skulle avgjøres av de to landene sammen. De mente at Norge hadde rett til å opprette et nasjonalt konsulatvesen, etter dette kunne forhandlingene starte.

---

¹⁶⁰ Vedung 1994, side 8.

¹⁶¹ Ibid. side 10.

Forslagene ble remittert til kamrene den 28. april, de to forslagene var forskjellige. Kamrene sluttet opp om kronprinsens forhandlingstilbud angående en ny ordning av de unionelle forholdene men det var uenighet om konsulatspørsmålet og utenriksministerspørsmålet. De store meningsforskjellene i de avgjørende stridsspørsmålene førte til at alle kontroversielle presiseringer måtte renses bort for at det skulle bli enighet. Etter at Riksdagen hadde behandlet unionsspørsmålet var spesialkomiteen ferdig med sin innstilling. Innstillingen inneholdt det som siden mars var forventet, et eget norsk konsulatvesen skulle opprettes fra og med 1. april 1906. Innstillingen ble vedtatt av de to avdelingen i Stortinget henholdsvis 18. og 23. mai. Den 26. mai var kong Oscar tilbake som aktiv regent og dagen etter nektet han å sanksjonere den norske konsulatloven i norsk statsråd. Den 7. juni ble unionen oppløst ved en ensidig norsk beslutning som førte til sterke reaksjoner i Sverige, og kongen innkalte til urtima riksdag.

I dette kapitlet skal jeg se på holdningene til Norge i forbindelse med kongens sanksjonsnektelse og 7. juni beslutningen. Jeg skal se på avisenes holdninger til konsulatloven, hvordan de reagerte på kongens sanksjonsnektelse og hvilken betydning utviklingen i konsulatsaken hadde for avisenes syn på unionen. Den største delen av dette kapitlet dreier seg om 7. juni beslutningen og de to ukene etter den ensidige norske beslutningen om å oppløse unionen. Jeg skal se på avisenes holdninger til Bernadottetilbudet, kongehyllingene og hva de mente om en eventuell innblanding fra utlandet. Jeg skal også se hvordan avisene mente den urtima riksdagen burde håndtere den ensidige norske oppløsningen av unionen. I tiden etter 7. juni ble det trykt en del leserinnlegg i NDA, jeg vil også se hvilke holdninger som kom frem i disse innleggene.

Bør kongen sanksjonere konsulatloven

Odelstinget og Lagtinget godkjente spesialkomiteens forslag om en lov om eget norsk konsulatvesen henholdsvis 18. og 23. mai. Spørsmålet var hvordan kongen ville stille seg til sanksjoneringen av denne loven. Jeg skal nå se på hva avisene mente om en eventuell sanksjonsnektning av konsulatbeslutningen og hva de trodde følgene av kongens beslutning ville bli for unionens fremtid.

NDA skrev at behandlingen av flaggsaken hadde vist at lovveien, når den ble brukt riktig, var brukbar for å nå målene de norske separatistene ønsket å oppnå.¹⁶² Avisen mente

---

¹⁶² NDA, lørdag 20. mai 1905 i A nummeret, ”Skall Norge besluta för Sveriges del?”

nordmennene måtte bruke disse erfaringene i konsulatsaken. Eventuelle norske konsulter hadde, i følge den konservative avisen, bruk for Sveriges hjelp for å kunne fungere:

Ty lika litet som en ren flagga kunnat utan Sveriges hjälp visa sig på haf och i de hamnar, norrmännen bafara med den flotta, de kalla sin, lika litet kan en egen norsk konsul utomlands uträtta de stora verk, som begäras af honom, därest icke Sverige först förskaffar honom möjligheten att sköta sin befattning i det främmande landet.¹⁶³

Nordmennene krevde at den norske kongemakten skulle bekrefte en beslutning hvor Norge ensidig slet et band som forente det med unionsbroren Sverige: ”Man antager, att den norska kronans bärare skall se bort ifrån, att han äfven bär Sveriges krona och i kraft af båda dessa värdigheter äfven är unionens representant och högste målsman; man antager altså, att han skall upphöja det norska beslutet till lag [...]”¹⁶⁴ NDA hevdet også at en opprettelse av et norsk konsulatvesen, med svensk hjelp, ville tvinge Sverige til å måtte bytte ut det unionelle konsulatvesenet med et nasjonalt. I følge avisen kunne ikke den norske kongen fatte noen avgjørelse angående eget norsk konsulatvesen på dette tidspunktet. Den svenske riksdagen måtte først få anledning til å uttale seg om under hvilke forutsetninger den kunne si seg villig til å medvirke til opprettelsen av et svensk konsulatvesen. I følge avisen ville en omorganisering av konsulatvesenet bli en nødvendighet som en følge av en ensidig norsk beslutning, en beslutning ”hvilket öppnar porten för unionens uppløsning.”¹⁶⁵ I følge den konservative avisen måtte Sverige ”formulera de vilkor, hvilka från svensk sida måse uppställas för unionens uppløsning.”¹⁶⁶ På dette tidspunktet hadde Odelstinget vedtatt konsulatloven og alle forventet at Lagtinget skulle gjøre det samme. NDA mente at Riksdagen måtte få uttale seg angående en omorganisering av konsulatvesenet før kongen kunne fatte en beslutning i saken. Avisen så at unionen stod i fare. Dersom Norge ensidig besluttet å opprette eget konsulatvesen ville det være det første skrittet mot en oppløsning av unionen. Som en følge av en eventuell norsk aksjon måtte Sverige komme med vilkår for å gå med på en eventuell unionsoppløsning.

I følge DN var det to faste punkt i konfliktsystemet: ”Sverge hvarken kan eller vill i konsulatfrågan begagna en innblandingsrätt som det icke äger, och Norge slipper lika litet ifrån sitt öde att vara politisk solidarisk med Sverge.”¹⁶⁷ Norge hadde rett til å få eget konsulatvesen, men utenrikspolitikken måtte være enhetlig. Avisen mente også at konsulatsaken hadde fått en alt for stor dimensjon i forhold til dens verdi for unionen. Avisen håpet på sanksjon, det ville kreve en klargjøring av landenes stilling til utenriksvesenet. DN

---

¹⁶³ Ibid.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ DN, mandag 22. mai 1905 i A nummeret, ”Sanktionsoro.”

påpekte at Sveriges unionelle rett til utenrikspolitisk fellesskap med Norge ikke ville gå tapt, det ville den heller ikke om det ble to utenriksministere så lenge Norge ga garantier som sikret en enhetlig utenrikspolitikk. På denne måten tilbakeviste DN argumentet om at en sanksjon av konsulatloven ville føre til at Norge fremmet et ønske om oppløsning av det diplomatiske fellesskap i forlengelse av dette. DN så ingen grunn til at de norske målene og motivene lå utenfor unionens ramme, så lenge Norge oppnådde "all den likstilling som är möjlig att åstadkomma."¹⁶⁸ Bare i det tilfellet at likestilling ikke lot seg gjennomføre, noe som ikke var helt utenkelig kunne det i følge DN snakkes om en fare for unionen. Denne faren stod ikke i sammenheng med sanksjonsspørsmålet. Sanksjon eller ikke sanksjon så måtte det komme forhandlinger om likestilling.

DN mente at kongen burde sanksjonere konsulatloven. Avisen mente Norge hadde rett til å få eget konsulatvesen og trodde ikke de ville kreve egen utenriksminister i forlengelsen av dette. DN mente også at om det kom et krav fra Norge om en egen utenriksminister, så kunne det skje dersom det ble lagd regler slik at utenriksstyret fremdeles var enhetlig. NDA mente at Norge ikke på egenhånd kunne beslutte at de to landene skulle ha egne konsulatvesen fordi beslutningen også gjaldt Sverige, det var derfor lovstridig. Avisen mente at dersom kongen sanksjonerte konsulatloven ville det bety slutten på unionen. DN mente at kongens beslutning når det gjaldt sanksjoneringen av konsulatloven ikke ville ha noen betydning for unionen. For første gang ble det skrevet i NDA at Sverige måtte kreve kompensasjon for å gå med på en eventuell oppløsning av unionen.

Spørsmålet om hvorvidt kongen burde sanksjonere konsulatloven eller ikke var en sak som den liberale og den konservative avisen var opptatt av. Soc.-Dem. skrev ikke noe om dette spørsmålet. Avisen mente at Norge hadde rett til å få egne konsulter, så de må ha ment at kongen burde sanksjonere loven. Først etter at kongen nektet å sanksjonere loven kom avisen med holdninger i denne saken. For den sosialdemokratiske avisen var ikke selve unionen det sentrale, det viktige var samholdet mellom arbeiderne i de to land.

Reaksjoner på kongens sanksjonsnektelse

I norsk statsråd i Stockholm den 27. mai nektet kongen å sanksjonere konsulatloven. Som en reaksjon på dette leverte de norske statsrådene inn sine avskjedssøknader. Kongen ba dem om å bli sittende fordi han ikke kunne danne noen ny regjering. Jeg vil nå ta for meg avisenes

---

¹⁶⁸ Ibid.

reaksjoner på kongens beslutning og hvilke konsekvenser de trodde beslutningene ville få for unionen.

NDA fikk innfridd sitt ønske: ”Konung Oscar har visat sig – så som man jämväl af honum väntade och hoppades – dela sonens och tronföljarens mening, att unionen icke är en hufvudsak för dynastien, [...]”¹⁶⁹ Avisen mente kongen hadde gjort rett i å nekte å sanksjonere konsulatloven, i følge avisen var det i folkenes interesse at unionen bestod. NDA mente at kongen med sin beslutning hadde gjort det klart at Norge ikke ensidig kunne beslutte å opprette et eget konsulatvesen:

[...] hvarmed konung Oscar så som den skandinaviska unionstankens och unionens högste målsman inför all världen förklarar, att det icke händer med den unionella konungamaktens medverkan, att det ena folket ensidig bryter unionella band och stiftar lag för unionen utan det andras hörande och samtycke. [...] et beslut, som förvisso icke fattats utan det mognaste öfvervägande af alla möjligheter och på samma gång den djupaste smärta öfver, att normännens eget uppträdande gjort dess fattande nödvändigt.¹⁷⁰

Den konservative avisen mente også at det var nordmennes egen skyld at kongen måtte nekte å sanksjonere loven. Avisen så at nordmennene strevde etter unionens oppløsning, men at den ”hoppas, att den revolutionens väg, hvarom så mycket och så hotfullt talats, icke skall beträdas.”¹⁷¹

DN hadde en helt annen reaksjon på kongens beslutning, avisen skrev at konsulatsaken hadde tatt en ufordelaktig retning.¹⁷² Det verst tenkelige hadde skjedd, kongen nektet sanksjon og den norske regjering hadde søkt avskjed. Dersom kongen hadde sanksjonert loven kunne de to landene ha innledet forhandlinger av et større omfang, gjennom hvilke de to folk kunne fått utenrikspolitisk samarbeid og på samme tid full frihet økonomisk.¹⁷³ Avisen var ikke tilfreds med begrunnelsen for kongens beslutning, at saken måtte behandles i sammensatt statsråd.

”Den 27 maj 1905 afield stilla vid 90 ½ års ålder kungsunionen mellan Sverige och Norge. Hvad nu återstår är begrafningen och boutredningen.”¹⁷⁴ Dette var den første setningen i Soc.-Dems. kommentar til kongens sanksjonsnektning. Den sosialistiske avisen betraktet unionen som et avsluttet kapittel. Soc.-Dem. beundret enigheten i Norge og skrev at Norges konge var den eneste som ikke følte som hele Norges folk. Kongen visste hvilke konsekvenser en sanksjonsnektelse ville føre til, likevel nektet han å sanksjonere loven: ”[...] konungen själf erkänner att han icke tror sig kunna få så många norska män för sin mening att de kunda bilda

---

¹⁶⁹ NDA, lørdag 27. mai 1905 i A nummeret, ”Unionskrisen.”

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² DN, søndag 28. mai 1905 i A nummeret, ”Den nya unionskrisen.”

¹⁷³ DN, søndag 28. mai 1905 i A nummeret, ”Konsulatsaken afgjord.”

¹⁷⁴ Soc.-Dem., mandag 29. mai 1905, ”Kungen har vägrat sanktion!”

en regering – och ändå vägrar han sanktion!”¹⁷⁵ Han sa at hensynet til Sverige bandt ham til denne prosedyre. Soc.-Dem. bemerket at det ikke var med hensyn til det svenske folk, ”men till vår landsfara och landsolycka första kammaren.”¹⁷⁶ I artikkelen beskyldte Branting kongen for selv å ha skapt den vanskelige situasjonen. Han mente at den utmaningspolitikken som Sverige førte ville lede til en skilsmisse og han la vekt på at landene burde skilles i fred. Soc.-Dem. mente at kongen prinsipielt skulle ha sanksjonert loven siden det var det norske folkets ønske. Da kongen nektet å gjøre dette så avisen unionen som avsluttet.

NDA satt pris på at kongen holdt fast på sakens unionelle karakter: ”Undantager man den numera äfven i politiska ting alldeles vettlösa socialismens förespråkare [...]” så var alle partiene i Sverige glade for kongens regjeringshandling.¹⁷⁷ Videre skrev avisen at selv om handlingen var nødvendig og uunngåelig innledet den en krise. Om målet var fred og trygghet på den skandinaviske halvøyen, samt en lykkelig fremtid, så trodde avisen at vanskelighetene ikke var uovervinnelige. Den konservative avisen hevdet kongen hadde gjort det eneste riktige når han nektet å sanksjonere konsulatloven også etter 7. juni.¹⁷⁸

Soc.-Dem. fortalte at kongen holdt fast ved sin rett til å nekte å sanksjonere konsulatloven og at han ba den norske statsministeren om å meddele dette til offentligheten.¹⁷⁹ Kongen hadde bestemt seg for å trosse den norske folkeviljen.¹⁸⁰

NDA påpekte at kongen hadde gjort det eneste riktige, da han vegret å medvirke til en beslutning som han mente var skadelig for unionen. Anklagene fra den norske regjeringen gikk ut på at kongens beslutning stred mot regjeringens enstemmige uttalelse og at den var nådd uten at norske menn var blitt hørt. Det ble sett på som et brudd mot det konstitusjonelle styret, en krenkelse av grunnlovsretten, selvstendigheten og suvereniteten. NDA hadde vanskelig for å forstå hvordan de norske statsrådene forsøkte å forklare dette med hjemmel i loven. Avisen mente at kongen, i følge grunnloven, hadde rett til å fatte sin beslutning etter eget omdømme. Han kunne ikke tvinges til å fatte en beslutning mot sin vilje, en beslutning som han fant skadelig. Det stod heller ikke noe der som tilsa at han skulle bøye seg for en større eller mindre enhetlig regjering. Avisen mente Norge ville gjøre alt for å få sin vilje gjennom:

Den norska folkeviljan, framställd af representationen, har genom sitt legislativa envälde ett så fruktansvärdt öfvertag öfver konungamakten, att den mindre än förhållandet är i något annat land borde känna sig frestad att söka extrakonstitutionella vägar för att i ett visst fall nå sitt mål.¹⁸¹

---

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid

¹⁷⁷ NDA, mandag 29. mai 1905 i A nummeret, ”Konung Oscar II:s inlägg i unionskrisen.”

¹⁷⁸ NDA, onsdag 14. juni 1905 i B nummeret, ”Skrivelse från konungen till norska stortingets president.”

¹⁷⁹ Soc.-Dem., tirsdag 30. mai 1905, ”Kungen protesterar.”

¹⁸⁰ Soc.-Dem., onsdag 31. mai 1905, ”Enfaldighet.”

NDA hadde forventet at kongen skulle nekte å sanksjonere konsulatloven. Avisen mente at kongen hadde fulgt lovverket og var tilfreds med beslutningen. DN mente at kongen burde ha sanksjonert loven, da kunne det kommet i gang forhandlinger om alle unionelle anliggender. Soc.-Dem. mente også at kongen burde ha sanksjonert konsulatloven. Avisen likte ikke at kongen motsatte seg den norske folkeviljen og betraktet unionen som oppløst. Alle disse artiklene var skrevet av avisenes redaksjoner. Det viser seg at DN tillia unionen stor betydning, målet var å opprettholde unionen. Den sosialdemokratiske avisen var ikke like ivrig med å fremme sitt syn. Avisen nøyde seg med å skrive hva kongens beslutning førte til: en oppløsning av unionen. For sosialdemokratene var samholdet mellom arbeiderne det viktigste, det samarbeidet ville fortsette selv om unionen forsvant. Det var likestillingen mellom de to landene som var viktig. NDA syntes det viktigste var hvilke rettigheter Sverige hadde i unionen, det var opp til dem å bestemme unionens fremtid.

Syn på unionen

I den forrige perioden hadde avisene fremdeles tro på unionen, men de var tvilende til om unionen ville overleve de store konfliktene. Hvilke holdninger hadde avisene til unionen i ukene frem mot 7. juni? Hadde de endret sitt syn på unionen som en følge av unionskonfliktens utvikling?

Det liberale partiet kom med uttalelser i noen sentrale spørsmål i forbindelse med valget til andrekammeret følgende høsten. DN kunne opplyse om at partiet, i unionsspørsmålet, stod på andrekammerets beslutning ved årets riksdag.¹⁸² Beslutningen var enstemmig, partiet ville ha forhandlinger for å ordne de unionelle forhold på grunnvollen av full likestilling mellom de to folkene. I forbindelse med presentasjonen av Liberala samlingspartiets proklamasjon kom ikke DN med noen kommentar til den, det gjorde den først i begynnelsen av juni da avisen skrev at en skilsmisse vil være en ulykke.¹⁸³ DN mente målet måtte være en fullstendig sammenslutning, men det kunne ikke oppnås mot det norske folks vilje og heller ikke uten anstrengelser fra svensk side. En eventuell skilsmisse ”skall kännas som straffet för hvad som under unionstiden försummats för att bringa de båda folken närmare hvarandra [...]”¹⁸⁴

---

¹⁸¹ NDA, tirsdag 30. mai 1905, ”Konungen svarar.”

¹⁸² DN, lørdag 20. mai 1905 i A nummeret, ”Liberala samlingspartiets valprogram.”

¹⁸³ DN, søndag 4. juni 1905 i A nummeret, ”En väckelse.”

¹⁸⁴ Ibid.

I tiden før 7. juni var NDA mest opptatt av å argumentere for at kongen hadde gjort rett i å nekte å sanksjonere konsulatloven. Det eneste avisen skrev når det gjaldt holdningen til unionen var at den norske konsulatloven var en beslutning som kunne føre til en unionsoppløsning. NDA mente at unionen stod i fare som en følge av beslutningen om å opprette eget norsk konsulatven og at Sverige måtte formulere vilkår for å gå med på en eventuell oppløsning av unionen.¹⁸⁵

I forbindelse med at konsulatsaken ble vedtatt i Odelstinget trykte Soc.-Dem. en redaksjonell artikkel signert I.A.D.¹⁸⁶ Han så at det kom til å gå mot en oppløsning av unionen:

Det första afgörande steget är taget. Konsekvenserna *kunna* förvisso bli ödesdigra, men om blott *folkets* vilja äfven i Sverige får göra sig gällande, så blir det förvisso icke någon ”skilsmässa under bitter och skiljande stämning”, som vår partikongress med full rätt framför *allt* annat varnad mot.¹⁸⁷

Artikkelforfatteren mente at det svenske folket ønsket en oppløsning som var fredelig. Da kongen nektet å sanksjonere konsulatloven betraktet den sosialistiske avisen unionen som avsluttet.¹⁸⁸

Den norske beslutningen om å opprette eget konsulatvesen førte til at NDA mente at unionen stod i fare og at Sverige måtte komme med vilkår for å gå med på en oppløsning av unionen. Soc.-Dem. betraktet kongens sanksjonsnektelse som slutten på unionen. Det som nå var viktig var at oppløsningen skjedde på en fredelig måte, og at det ikke ble brukt tvang fra svensk side. DN hadde ikke gitt opp troen på unionen. Avisen mente en skilsmisse ville være ulykke, men trodde de to landene kunne komme til enighet dersom de virkelig ønsket det.

Reaksjoner på 7. juni vedtaket

I dagene før Norge erklærte at unionen var oppløst gikk det rykter om at unionens skjebne snart skulle avgjøres. Spørsmålet var hvordan det ville skje. Den 7. juni kom svaret, som overrasket den svenske pressen.

Dagen før unionen ble oppløst trykte DN et privattelegram fra Kristiania som konstaterte at det fra alle hold ble fastslått at det avgjørende steget i unionskrisen ville bli tatt i løpet av uken: ”Antagligen öfverlåter regeringen en af de närmaste dagarna ledningen i

---

¹⁸⁵ NDA, lørdag 20. mai 1905 i A nummeret, ”Skall Norge besluta för Sveriges del?”

¹⁸⁶ Soc.-Dem., tirsdag 23. mai 1905, ”När konsulatlagen antogs.” Siden denne artikkelen stod på avisens førsteside ble den skrevet av en medarbeider i avisen. Leserinnlegg ble trykt på side to eller tre.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Side 59.

stortingets h nder. Stortinget f rmodas d  enh lligt komma att bemyndiga minist ren att provisorisk handha regeringen.”¹⁸⁹ Dette telegrammet ble ikke kommentert av avisen.

Overskriftene i de svenske avisene var betegnende for reaksjonene på 7. juni beslutningen. Under overskriften: ”Stortinget går revolution.” fortalte NDA leserne om hendelsene i Norge den 7. juni.¹⁹⁰ Det hadde vært uklart hvordan Norge ville bryte ut av unionen, men nå hadde avisen fått vite hvordan Stortinget hadde gått til aksjon. Avisen hadde forventet at Stortinget ville støtte regeringen: ”Man hade ej v ntat annat,  n att norska stortinget i full samklang med sin regering skulle b ra revolutionen i sk lden, n r den en gång visades.”¹⁹¹ Et telegram fra Kristiania fortalte hva som hadde skjedd, foreningen med Sverige under en konge ble erklært oppløst som en følge av at kongen hadde opphørt   fungere som norsk konge. Avisen skrev i en kommentar at unionen ikke kunne opphøre gjennom en ensidig norsk beslutning, for at beslutningen skulle være gyldig måtte Sverige samtykke. Avisen trodde ikke kongen ville bistå nordmennene med   etterkomme ønsket om en etterfølger fra dynastiet Bernadotte. Artikkelen sluttet med disse ord: ”..den oerh rda utmaning, som norska folket utslungat till det svenska, skall af det senare uttagas och besvaras med v rdighet.”¹⁹² NDA likte ikke den norske aksjonen og stemplet den som revolusjonær. Allerede som en første reaksjon skrev avisen at den norske handlingen måtte besvares med verdighet. Selv om den måten Norge brøt ut av unionen på skapte sterke reaksjoner mente avisen at Sverige måtte være tilbakeholden når det gjaldt reaksjonene.

Dagen etter fortalte DN hva som hadde skjedd og hvordan under overskriften: ”Norge går sin egen v g.”¹⁹³ Avisen skrev at nordmennene igjen hadde vist seg   være et innovativt folk, men at beslutningen hadde sine betenkelige sider, det var et lettvent forsøk på   løsrive seg fra unionen. Det ble tatt avstand fra den behandlingen kongen hadde vært utsatt for. Avisen var ikke overrasket over det som hadde skjedd, et brudd var nærme men det var uklart hvordan det ville skje. DN mente at nå måtte Sverige rette oppmerksomheten innover og prøve   omforme samfunnet. Overskriften på denne artikkelen, som stod på avisens førsteside, gav ingen indikasjon på hvordan avisen stilte seg til den ensidige norske oppsigelsen av unionen. I samme utgave trykte avisen en annen artikkel angående hendelsene dagen før under overskriften ”Statshv lfning i Norge.”¹⁹⁴ Dagen etter under overskriften ”Efter

---

¹⁸⁹ DN, tirsdag 6. juni 1905 i A nummeret, ”Afg randets dagar.”

¹⁹⁰ NDA, onsdag 7. juni 1905 i A nummeret, ”Stortinget går revolution.”

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ DN, torsdag 8. juni 1905 i A nummeret, ”Norge går sin egen v g.”

¹⁹⁴ DN, torsdag 8. juni 1905 i A nummeret, ”Statshv lfning i Norge.”

statskuppen.”¹⁹⁵ De to sistnevnte overskriftene gav uttrykk for at avisen mislikte måten Norge hadde oppløst unionen på.

Under overskriften ”Unionen oppløst – Norge fritt!” fortalte Soc.-Dem. at konsekvensen av sanksjonsnektingen kom den 7. juni.¹⁹⁶ Branting mente at kongen selv hadde tilspisset konflikten slik at den hadde blitt uløselig innenfor forfatningens ramme. Han betraktet Norge som en fri nasjon ved siden av de skandinaviske brødrefolkene, men han mente det kunne drøye en stund før dette fakta fikk sin offisielle sanksjon og godkjenning fra alle hold.¹⁹⁷

Angående Stortingets beslutning den 7. juni trykte NDA en kunngjøring signert kong Oscar: ”Denna af stortinget egenmäktigt vidtagna åtgärd står i uppenbar strid emot den mellan rikena bestående lagfästa förening, hvilken ej kan genom ensidig beslut inom ettdera riket upphävas.”¹⁹⁸ 7. juni beslutningen gav det norske statsrådets medlemmer myndighet til å utøve kongens makt og foreningen med Sverige under en konge var oppløst, kongen mente det var lovstridig. Avisen trykte et utdrag fra statsrådsprotokollen den 9 juni. Statsminister Ramstedt sa:

Genom denna revolutionära åtgärd har stortinget ej blott utan Konungens medverkan än äfven utan all hänsyn till Sverige egenmäktigt fattat beslut angående upphäfvande af ömsesidig lagfästad öfverenskommelse mellan de båda rikena och ej kan utan ömsesidigt medgifvande brytas.¹⁹⁹

Videre sa Ramstedt at Stortingets beslutning på det dypeste hadde krenket Sveriges rett og at kongen ikke burde godkjenne den regjeringen som hadde blitt innsatt av det norske Stortinget.

Dagen etter skrev NDA at Norge gjennom sin revolusjon hadde krenket kongehuset og den svenske nasjonen. Norge kunne bare oppnå friheten som en gave fra Sverige, frivillig eller tvungen. Da Norge avviste kronprinsregentens forslag om forhandlinger om et fullstendig unionsoppgjør på likestillingens grunn mente avisen at det ikke lenger var noen grunn til å ønske en fortsatt union. Avisen så det som hadde skjedd som så alvorlig at det brutte båndet ikke burde lappes sammen.²⁰⁰

To dager senere skrev Branting at det hadde reist seg en følelse og ettertanke om at det var de svenske makthavernes politikk som hadde drevet nordmennene til å ta styringen i egne hender. Norge hadde ikke hatt til hensikt å krenke Sveriges rett.²⁰¹ Soc.-Dem. skrev at Ramstedt siktet til det som stod i riksakten, Sveriges rett til forening med Norge, når han

---

¹⁹⁵ DN, fredag 9. juni 1905 i A nummeret, ”Efter statskuppen.”

¹⁹⁶ Soc.-Dem., torsdag 8. juni 1905, ”Unionen oppløst – Norge fritt!”

¹⁹⁷ Ibid.

¹⁹⁸ NDA, fredag 9. juni 1905, ”Urtima riksdag. Beslutad i konseljen i dag.”

¹⁹⁹ Ibid.

²⁰⁰ NDA, lørdag 10. juni i A nummeret, ”Europa.”

²⁰¹ Soc.-Dem., lørdag 10. juni 1905, ”Statsministerens anförande vid statsrådssammanträdet.”

hevdet at nordmennene hadde krenket Sveriges rett.²⁰² Branting hevdet at det var den gamle storsvenske tvangsunionsteorien. Han mente at den lærdommen som hersker i Sverige var at unionen gikk foran hvert folks særrettigheter. Mot denne dogmatiske unionsteorien som satt den døde formen foran de levende folkenes ønsker og behov hadde Norge hele tiden på det sterkeste holdt på at folkets selvbestemmelsesrett var det primære, det sentrale, og at unionen var det sekundære. Branting pekte på at unionen ikke var en tvangsunion men en frivillig forening og at krisen ble tvunget frem av den norske kongen.²⁰³ Med dette tilbakeviste han også Ramstedts uttalelse om at det var ulovlig, ifølge loven, av Norge å ensidig si opp unionen.²⁰⁴

NDA mente at den svenske regjeringen helt riktig hadde betegnet den norske revolusjonen som en handling som ”på det djupaste kränker Sveriges rätt.”²⁰⁵ Sveriges rett var krenket og den svenske regjeringen hadde støtte i hele det svenske folk, bortsett fra noen få sosialister. Avisen tok for seg *Social-Demokraten* som mente at Norge på ingen måte hadde krenket Sveriges rett og tilbakeviste Brantings påstand om at foreningen var frivillig og at den kunne oppløses av den ene part helt uten videre. NDA skrev at unionen ikke var helt frivillig fra Norges side. Det var Sverige som frivillig gikk med på en union som gav Norge gode betingelser. Den fredlige forbindelsen kunne ikke oppløses ensidig. Når Norge ikke tok hensyn til Sveriges formelle rett til å bli hørt angående skilsmisse og vilkår da hadde de gått for langt. Det Branting fremfor alt var redd for var en væpnet konflikt med de revolusjonære i Norge. Dette ble tilbakevist av NDA som hevdet at ingen i Sverige ønsket en væpnet konflikt. Avisen betegnet Brantings artikkel i Soc.-Dem. for antisvensk. I forbindelse med kongens sanksjonsnekting kritiserte NDA sosialistene generelt, men dette var første gang den konservative avisen rettet kritikk mot Soc.-Dem. på samme måte som den tidligere hadde gjort med DN.

Kongen skrev til den norske stortingspresidenten for å begrunne sin avgjørelse. NDA trykte dette brevet og skrev at kongen hadde sendt brevet ”för att därmed klart och tydligt ådagalägga Sin rättvisa sak och den förfatningsstridiga anda, som uppenbarar sig båda i Regeringens och Stortingets handlingssätt den 7 juni.”²⁰⁶ Avisen mente at kongen hadde handlet riktig. I brevet skrev kongen at han hadde rett til å nekte å sanksjonere et forslag fra Stortinget når han mente rikets beste krevde det. I følge §79 i grunnloven ble en beslutning i

---

²⁰² Statsminister Ramstedt kom med denne uttalelsen i forbindelse med at det ble besluttet at det skulle innkalles til Urtima riksdag.

²⁰³ Soc.-Dem., tirsdag 13. juni 1905, ”...”på det djupaste kränker Sveriges rätt”.

²⁰⁴ Soc.-Dem., lørdag 10. juni, ”Statsministerens anförande vid statsrådssammanträdet.”

²⁰⁵ NDA, tirsdag 13. juni, ”Sveriges rätt i unionen.”

²⁰⁶ NDA, onsdag 14. juni 1905 i B nummeret, ”Skrivelse från konungen till norska stortingets president.”

Stortinget lov dersom den ble vedtatt uforandret i tre påfølgende stortingsperioder, selv om han nektet å sanksjonere. Det hadde ikke skjedd denne gangen, kongen mente derfor at hans beslutningen om ikke å sanksjonere loven om eget norsk konsulatvesen ikke var en overtredelse av den makten han hadde i følge grunnloven. I følge kongen var det ikke bare en rett, men det var en plikt som Norges konge å vegre sanksjon i denne saken. NDA stilte seg fullt ut på kongens side og mente at han hadde handlet riktig.

DN kommenterte også dette skrivet og mente det var en ”historisk grundade och logiska framfallning af det norska konfliktförloppet ett dokument som, rättsligt sedt, är värdt det uppmärksamaste beaktande.”²⁰⁷ Den liberale avisen syntes kong Oscar II lyktes med å fremlegge det rettslige belegget for standpunktet sitt i konflikten i henhold til grunnloven og riksakten. Avisen mente at det rettslig sett ikke kunne rettes noe angrep mot den, men var usikker på hvorvidt den politisk lot seg opprettholde og hvor mye det kunne ofres for å forsvare den. DN mente det var et spørsmål som Sveriges konge og folk i den nærmeste fremtid måtte avgjøre.

Branting påpekte igjen at Norge faktisk var et selvstendig land etter 7. juni vedtaket: ”Hva det nu närmast gäller är altså att finna en form, hvarunder Norges redan faktiska själfständighet också blir af Sverges statsmakter erkänd.”²⁰⁸ Kongen og Norge vektla forskjellige ting i grunnlovens §1. Han understreket igjen det han mente var fakta, Norge var et selvstendig land, men Sveriges regjering ville ikke godta dette. At sosialistene støtte nordmennene kom også frem den 16. juni, da trykt Soc.-Dem. de to første versene av den norske fedrelandssangen.²⁰⁹ Over sangteksten stod det at sangen var trykt på oppfordring fra partivenner. Det ble oppfordret til å klippe den ut og ta den med til Liljans.²¹⁰

I følge NDA kunne ikke Norge oppløse unionen gjennom en ensidig beslutning, det var en sak som måtte behandles i sammensatt statsråd. Betegnelsene som ble brukt om handlingen var revolusjonær og forfatningsstridig. Soc.-Dem. mente at unionen var oppløst som en følg av 7. juni vedtaket og at Norge var et selvstendig land. I motsetning til NDA mente den sosialistiske avisen at folket burde bestemme og med beslutningen om å si opp unionen hadde nordmennene gjort det. DN mente kongens beslutning om å nekte å sanksjonere konsulatloven, ble godt begrunnet i hans skriv til den norske stortingspresidenten. Avisen hadde ingenting imot at unionen ble oppløst, men likte ikke måten det ble gjort på. For

---

²⁰⁷ DN, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, ”Konung Oscar och Norges folk.”

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Soc.-Dem., fredag 16. juni 1905, ”Norsk faedrelandssang.”

²¹⁰ Det skulle være en et offentlig møte med demonstrasjon for behandlingen av unionsspørsmålet der på kvelden denne dagen.

NDA og Soc.-Dem. var reaksjonene på 7. juni vedtaket på linje med avisenes generelle holdning til Norge. For DN var situasjonen mer komplisert. Den liberale avisen hadde tidligere stilt seg bak de norske kravene. Den mente at Norge hadde rett til å få eget konsulatvesen og at det burde være en likestilling mellom de to unionslandene. DN mente også at kongen burde ha sanksjonert konsulatloven. Da Norge som en følge av kongens sanksjonsnektelse brøt ut av unionen mislikte avisen måten dette skjedde på. Det var abdikasjonsteorien, avsettelsen av kong Oscar som norske konge som den liberale avisen mente var betenkelig: ”Det är svårt att förlika den med grunnlovens bestämmelser om ett suspensivt veto och om konungens rätt att fatta beslut i en sak.”²¹¹

Bør en prins av huset Bernadotte bli konge i Norge?

Da Stortinget besluttet å si opp unionen ble den norske tronen tilbudt til en prins av huset Bernadotte, jeg vil nå se på hvordan pressen reagerte på dette.

DN skrev at folkestemningen i Norge ikke var antidynastisk eller rettet mot kongehuset. Det norske folket tok seg nær av at den aldrende kongen hadde kommet i et motsetningsforhold til de norske ønskene og kravene.²¹² Angående den fremtidige statsformen i Norge skrev avisen:

”Sedan unionens upplösning synes vara en gifven sak, dryftas liflig framtidens möjligheter: republikk eller nytt konungahus.”²¹³ I denne artikkelen opplyst DN om at sosialistene og det radikale venstre ville ha republikk, bøndene ville ikke. Avisen skrev at det var ville gjettinger om den eventuelle nye kongen. Det ble gjettet på prins Wilhelm og prins Waldemar av Danmark eller en engelsk prins.

Soc.-Dem. begrunnet sitt ønske om en norsk republikk på denne måten: ”Det har hittils i den norska pressen, äfven den gamla högerns, icke förutsatts annat än *folkviljans suveränitet* i ett från unionen frigjort Norge. Men folkviljans suveränitet heter *republiken*.”²¹⁴ Før det hadde blitt kjent hva som skjedde i Norge denne dagen skrev Soc.-Dem.: ”Är det månne då meningen att ännu bjuda en försoning med dynastin i form af anbud på Norges krona åt någon af de unga Bernadotterna? Och hur skulle detta på skilda håll mottagas?”²¹⁵ Neste dag da det var klart at den norske tronen ble tilbudt en prins av huset Bernadotte skrev Branting:

---

²¹¹ DN, torsdag 8. juni 1905 i A nummeret, ”Norge går sin egen väg.”

²¹² DN, tirsdag 7. juni 1905 i A nummeret, ”Norska stämningar.”

²¹³ Ibid.

²¹⁴ Soc.Dem., onsdag 7. juni 1905, ”Efter unionsupplösningen.”

²¹⁵ Ibid.

Vi hoppas att "föregångsfolket" ej nu ryggar tillbaka. Men vi förstå å andra sidan att stortinget i första hand velat visa Sverige, den gamla dynastin och Europa, att kärnan i konflikten dock icke varit en personlig ovilja mot huset Bernadotte, utan berott på unionskonungens ganska vansklige dubbelställning.²¹⁶

Branting håpte Norge ville benytte anledningen til å bli en republikk, i følge ham var det en naturlig følge av utviklingen i landet. Han trodde det var liten sjanse for at Bernadottetilbudet ble akseptert av Sveriges konge, men viste forståelse for at tilbudet ble fremmet.

DN skrev at all informasjon fra forskjellige hold styrket antakelsen om at kong Oscar ville avslå forespørselen fra Norge om en prins av huset Bernadotte som konge i Norge.²¹⁷ Avisen trodde forholdene i Norge lå tilrette for en republikansk statsforfatning. Avisen mente unionsspørsmålet burde få en rask avklaring for så lenge det ikke var avsluttet fikk ikke Sverige ro til å ta fatt på innenrikspolitiske saker: "Det torde vara en allmän svensk önskan att göra det återstående af unionspinan kort."²¹⁸ Avisen mente tilbudet fra Norge om å la en prins av huset Bernadotte bli konge i Norge var et personlig tilbud til kong Oscar som han selv måtte avgjøre. Sverige krevde ikke dette offer av ham. Ikke fordi det kunne missoppfattes eller fordi det ville hjelpe Norge med å få anerkjennelse i Europa. Sverige ønsket ikke å hjelpe Norge, men de ønsket heller ikke å skape vanskeligheter, for disse ville de uansett overvinne. DN la vekt på at Sverige ikke ønsket å bli beskyldt for å øve innflytelse på Norges konge enda en gang. Avisen mente utviklingen i Norge krevde en republikk, det var en logisk følge av utviklingen. Dagen før skrev DN: "Skilsmässa, a fena parten hänsynslöst framtvingen, föder konsekvent bitterhet."²¹⁹ Måten Norge brøt ut av unionen på førte til så sterke reaksjoner i Sverige at avisen mente at Sverige ikke burde takke ja til tilbudet.

NDA mente Bernadottetilbudet var ydmykende: "I Sverige betraktas detta anbud så som rågen på det mått af keänkning och förödmjukelse, Norge genom sin revolution tillmätt den svenska unionsbroderen. Den svenska nationen känner med sig, att dess konungshus till fulllo delar och omfattar dess mening [...]"²²⁰ Avisen understreket at en personalunion ikke var noen løsning, den ville føre med seg den gamle unionens mange sørgelige konsekvenser. Sverige ville ikke under noen vilkår fortsette unionen med Norge. Den eneste løsningen var ingen union, det var den løsningen som kunne samle det svenske folk. Norge skulle ikke få en konge fra det svenske dynastiet. Redaksjonens holdning i denne saken ble støttet av et usignert leserinnlegg: "Ingen Bernadottisk prins, som namnstämplare till norska stortingsukaser; en anordning som, oafsedt förödmjukelsen, skulle i sig innebära fröet till

---

²¹⁶ Soc.Dem., torsdag 8. juni 1905, "Vårt broderparti om ställningen."

²¹⁷ DN, fredag 9. juni 1905 i A nummeret, "En Bernadotte eller republikk."

²¹⁸ DN, lørdag 17. juni 1905 i A nummeret, "Pinan kort!"

²¹⁹ DN, fredag 16. juni 1905 i A nummeret, "Med egna krafter."

²²⁰ NDA, lørdag 17. juni 1905 i A nummeret, "Hvad Sverige måste betacka sig för."

fortsatta norska trakasserier.”²²¹ Vedkommende ville heller ikke ha noe forsvarsforbund eller en personalunion og skrev at de to landene hver for seg måtte ta konsekvensene av sin utenrikspolitikk.

NDA så tilbudet som en ydmykelse, avisen ville ikke dele kongen med Norge. Avisen trykte også et leserinnlegg som støttet redaksjonens holdning. Soc.-Dem. så tilbudet som en vennlig handling. Norge kom med tilbudet for å vise Sverige og Europa at det ikke var en personlig motvilje mot huset Bernadotte, men kongehusets vanskelige dobbeltrolle. Avisen ønsket ikke at kongen skulle akseptere tilbudet, redaksjonen ønsket en republikk. DN mente det var et personlig tilbud til kongen, som han selv måtte ta stilling til. Selv om avisen mente kongen personlig måtte bestemme hva han ville gjøre, mente avisen han burde takke nei til Bernadottetilbudet. Den logiske følgen av utviklingen var en republikk. Sverige ønsket ikke å bli beskyldt for å øve innflytelse på Norges konge. Det var viktig å få løst unionsspørsmålet slik at Sverige kunne konsentrere seg om innenrikspolitiske saker. Ingen av avisene trodde kongen ville akseptert tilbudet.

Leserinnlegg

I juni trykte NDA en del leserinnlegg med synspunkter angående forholdet til Norge. Det ble påpekt at avisen ikke ubetinget stilte seg bak de holdningene og synspunktene som ble hevdet i disse innleggene, men også at noen av dem inneholdt synspunkter til ettertanke:

Bland mängden af uppsatser, som i dessa dagar från frivilliga medarbetare inflyta till belysning af olika sidor af vårt förhållande till Norge, finnas åtskilliga, som synas innehålla benktansvärda synpunkter och uppslag. Vi skola under ofanstående rubrik återgifva dessa uppsatser, utan att ställa oss solidariska med eller i öfrigt uttala oss om de deraf uttalade meningarne utöfver det värde de ega såsom uttryck för befintlig opinion.²²²

Det første av disse leserinnleggene stod på trykk i NDA 14. juni 1905 og var signert ”Svensk patriot”. Vedkommende mente at det var viktig å beskytte landet og dets nasjonale ære. Det ble hevdet at det ikke var praktisk at Sveriges jernbane ut til Atlanterhavet, skulle gå gjennom fiendelandet. Et av de beskyttelsestiltak som var nødvendig var ikke bare at Trondhjems og Narviks havner ble svenske men at hele Trondhjem, Tromsø og Finnmark amt kom i svensk besittelse. Norge kunne ikke ivareta den nødvendige sikkerheten i dette området.

Dagen etter trykte avisen flere leserinnlegg. Det første av disse var undertegnet ”S.S.” Han trodde at Det norske Stortinget ville sende tropper over grensen for å tvinge gjennom sin

---

²²¹ NDA, tirsdag 20. juni 1905, ”Samling.”

²²² NDA, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, ”Fria uttalanden i norska frågan.”

vilje med våpenmakt.²²³ Han mente videre at de svenske militære øvelsene på østkysten burde flyttes til vestkysten for å beskytte grensen for eventuelle angrep. Sverige kunne ikke lenger bare sitte passive og se på, de måtte forberede seg på det som kunne komme. I et annet innlegg ble det hevdet at Sverige ikke kunne tåle en krenking av landets ære, artikkelforfatteren mente at Sverige burde ta våpen i bruk: ”Om Sveriges ära eller fördel i något afessnde sådant kräfver, må vi då ej ett ögonblick tveka att använda vapen.”²²⁴ Det siste leserinnlegget denne dagen var signert ”Jurist”.²²⁵ Han mislikte portofriheten til den norske regjeringen, og mente Sverige ikke burde ha noen korrespondanse med Norge. Han hadde også meninger om hvordan Sverige burde opptre dersom en norsk opprører våget vise seg innenfor Sveriges grenser. Han henviste til straffeloven kapittel 8, §1 som var tydelig på det området. En som var med på å bryte rikenes forening kunne miste livet eller dømmes til straffearbeid på livstid. Brudd mot Sverige utenfor svensk område kunne, når vedkommende var i svensk område, dømmes på samme måte i følge samme lovens kapittel 1, §2.

Den 16. juni ble Bernadottetilbudet tatt opp i et leserinnlegg signert ”J.L.” Artikkelforfatteren mente at å gå tilbake til en union i en eller annen form ikke kunne skje. At et medlem av dynastiet Bernadotte skulle bestige den norske troen var i følge ham utenkelig. Et alternativ var å la Norge gå sin egen vei, noe som kunne føre til vanskeligheter. Dersom Sverige hadde problemer med en annen makt kunne landet bli dolket i ryggen av Norge. Det sikreste for fremtiden var å gjøre Norge til en svensk provins. Det ville være vanskeligheter i begynnelsen, men det ville i fremtiden føre til et sterkt og lykkelig Norden. Han trodde at Norge ville innse, etter hvert, at det var det beste. Han skrev også at det var en annen løsning som han ikke fant det riktig å sette frem her, sannsynligvis var det krig.²²⁶

I et innlegg noen dager senere ble det tatt utgangspunkt i samlingen av Tyskland, Italia og De Forente Statene.²²⁷ Denne artikkelen var undertegnet ”Svensk och skandinav.” Han mente at historien beviste at stater ble samlet med hjelp av makt. Sverige måtte ikke erobre Norge og inkorporere det: ”Men hvad vi icke endast böra, utan i vår framtida frihets och sjelfständighets namn måste göra, det är att skapa ett konungarike Skandinavien med ett parlament, en här, en flotta, en fana, en handelslagstiftning och en högsta domstol.”²²⁸ Det norske Stortinget hadde sagt at Sverige ønsket å øke fellesskapet mens Norge ønsket å minske dette og at Norge derfor

---

²²³ NDA, torsdag 15. juni 1905, ”Fria uttalanden i norska frågan.”

²²⁴ Ibid. Dette innlegget var signert ”Angnatyr”.

²²⁵ Ibid.

²²⁶ NDA, fredag 16. juni, ”Fria uttalanden i norska frågan.”

²²⁷ NDA, mandag 19. juni i A nummeret, ”Fria uttalanden i norska frågan.”

²²⁸ Ibid.

oppevet det hele. Han mente at Norge ikke var det landet som skulle bestemme, det var Sverige som hadde ansvaret for den skandinaviske halvøyens fremtid. Argumenteringen i denne artikkelen er svært lik argumenteringen til førstekammerrepresentanten Per Lithander under debatten i den urtima riksdagen.²²⁹ Det kan derfor være han som skrev denne artikkelen.

”En stationskarl.” deltok også i meningsutvekslingene omkring Norges håndtering av konflikten.²³⁰ Han understrekte at handlingen, som nordmennene hadde utført, var en lovstridig handling. Han gikk ut mot sosialistene og mente de ikke var fosterlandske og at et hvert reflekterte menneske burde ta avstand fra sosialistenes norskvennlighet. Han var klar over at det var enkelte røster som snakket om krigsplaner, men han mente disse ikke kunne gjøres til regjeringens, riksdagens eller den svenske nasjons meninger. En annen innsender, ”L – g.”, mente at det som hadde skjedd den 7. juni var en lykke for Sverige. Landet ble da fritatt fra trakasseringen fra Norge. Gjennom oppløsningen av unionen ville ikke Sverige miste noe nevneverdig militær kraft. Det hadde hele tiden vært Sverige som hadde måtte beskytte den skandinaviske halvøy, til og med den norske delen. Bare en brøkdel av den ubetydelige norske krigsmakten kunne uten Stortingets godkjennelse føres til Sverige og Stortinget ville nok ikke gitt fra seg kommandoen av tropper til unionskongen. Det siste innlegget under denne overskriften var ikke signert.²³¹ I forbindelse med urtima riksdagens sammenkomst ble leserne i denne artikkelen minnet på at det var viktig at Sveriges folk, Regjeringen og Riksdagen stod samlet om et klart felles program for å ivareta Sveriges interesser. Sverige hadde funnet seg i alt for mye i unionsperioden, Norge hadde kuttet det ene båndet etter det andre og en oppløsning måtte bli resultatet. Skilsmisjonen burde gjøres fullstendig og Sverige burde få opprettelse. Vedkommende ville ikke ha noen personalunion, det var uaktuelt å dele konge med Norge. Ingen Bernadotteprins skulle sitte på den norske tronen. Han ville heller ikke ha noe forsvarsforbund, de to landene må hver for seg ta konsekvensene av sin utenrikspolitikk. Dersom Norge gikk til angrep måtte Sverige svare, Sverige skulle ikke angripe.

Den måten Norge hadde brutt unionsbåndene førte til sterke reaksjoner i Sverige, en del av disse finnes i form av leserinnlegg i NDA. I disse artiklene ble det påpekt at fremgangsmåten var lovstridig og at Sverige måtte få kompensasjon for sin krenkede rett. Den konservative avisen påpekte at den ikke ubetinget stilte seg bak synspunktene, som kom frem i disse innleggene, men hevdet samtidig at de representerte opinionen i Sverige. En del av

---

²²⁹ Sørensen 2005, side 173f.

²³⁰ NDA, tirsdag 20. juni 1905, ”Fria uttalanden i norska frågan.”

²³¹ Ibid.

disse innleggene fremmet et ultrakonservativt syn, de gikk lenger i å kritisere Norge og ønsket langt sterkere reaksjoner enn det redaksjonen offisielt ga uttrykk for.

Avisenes holdninger til kongehyllingene

I forbindelse med at kongen nektet å sanksjonere konsulatloven og 7. juni vedtaket, som gjorde at kong Oscar II ikke lenger var Norges konge, ble det sendt hyllingstelegram til ham fra hele Sverige. Folk gav uttrykk for sin medlidenhet overfor kongen. De ulike avisene hadde forskjellig syn på kongehyllingen.

I slutten av mai skrev NDA for første gang om hylling av kong Oscar.²³² Avisen kunne fortelle at kongen hadde mottatt hyllingstelegrammer i forbindelse med sanksjonsnektelsen. Gjestene i det kongelige teateret sang kongesangen da kongen besøkte teateret. Dagen etter fortalte NDA om enda en hylling av kongen, denne gangen på ”Dramatiska teatern”.²³³ Dette var de eneste hyllingene som ble nevnt i forbindelse med sanksjonsnektelsen og de ble bare nevnt i NDA. Etter unionsoppløsningen fremhevet NDA at alle viktige avgjørelser i historien hadde blitt tatt av monarker, det var viktig å ha en monark som kunne gripe inn å ta avgjørelser når det var nødvendig.²³⁴ Kongen hadde fattet en riktig beslutning og den konservative avisen fortalte at en stor folkemengde hadde vist den aldrende monarken sin medfølelse og kjærlighet:

De å knutarna anslagna uppropen och aftontidningarnas maningar till hufvudstadens män och kvinnor att samlas för att under sorgtyngda dagarbringa landets konung sin hyllning hade hörsammats på ett sätt, som man knappt kunnat vänta sig i betraktande af den korta tid, som förförflutit, sedan anmaningen utfärdats.²³⁵

Avisen mente at det ikke var en overdrivelse å anta at så mange som minst 20.000 mennesker hadde møtt frem.²³⁶ NDA fortalte også at barn i folkeskolen hadde hyllet kongen den 9. juni.²³⁷ Denne dagen og i tiden etter trykte NDA mange hyllingstelegrammer til kongen fra hele landet.²³⁸ Telegrammene uttrykte sympati for den aldrende kongen som hadde mistet den ene tronen sin.

Soc.-Dem. var ikke like begeistret for hyllingen av kongen etter unionsoppløsningen: ”[...] de tradisjonelt rojalistiska borgarelementen ha plötsligt gripits af demonstrationsfeber

---

²³² NDA, tirsdag 30. mai 1905, ”Konungen hyllad.”

²³³ NDA, onsdag 31. mai 1905, ”Åter en hyllning åt konungen.”

²³⁴ NDA, fredag 9. juni 1905, ”Staten i fara.”

²³⁵ NDA, fredag 9. juni 1905, ”Masshyllningen för konungen.”

²³⁶ Ibid.

²³⁷ NDA, lørdag 10. juni 1905 i A nummeret, ”Konung Oscar och hans svenska folk.”

²³⁸ NDA, tirsdag 13. juni, torsdag 15. juni, fredag 16. juni og lørdag 17. juni 1905, ”Konung Oscar och hans svenska folk.”

[...]. Det är föga värdighet i detta buller och bång.”²³⁹ I denne redaksjonelle artikkelen ble det påpekt at de rojalistiske strupene ikke representerte det svenske folket. Folket hadde ikke blitt spurt om sin mening, men en betydelig del av det hadde markert sine tanker og meninger. Leserne ble minnet om at den organiserte arbeiderklassen klart hadde hevdet sitt standpunkt på den sosialdemokratiske partikongressen: ”Norge må utan obehørig inblanding ordna sina angelägenheter.”²⁴⁰ Fra og med denne dagen ble det meste som omhandlet forholdet mellom Sverige og Norge i Soc.-Dem skrevet under hovedoverskriften ”Unionens oppløsning.”

Den konservative avisen beundret den støtten og de sympatiene kongen fikk i Sverige. Soc.-Dem. syntes monarken representerte fortiden, mens Norge hadde beveget seg fremover. Med skildringer av stemningene i de to hovedstedene fremhevet den sosialdemokratiske avisen kontrastene mellom de to landene:

Det är en talande kontrast denna, mellan Sveriges och Norges anda. I Norge en entusiastisk ungdomsskara, hyllande den nyss af folket korade regeringschefen, som svarar med en lyckönsan till ungdomen att kunna bära ett fritt framtidens land. I Sverige en skara festande öfverklass, som följer militärmusik för att hurra för en gammal, för sin tids kraf enligt naturens ordning allt mera främmande man, hurra för honom för att han är kung och nyss trotsat den enstämmiga begäran från det ena af de folk, hvilkas krona han burit. Så sorgligt gammalt, tomt och andafattigt!²⁴¹

Norge så fremover, en ny nasjon med store muligheter som hadde hele befolkningen bak seg. Avisen mente kontrasten til Sverige var stor. En liten del av befolkningen, overklasse, hyllet det gamle, det styret som hadde ført til unionens oppløsning.

Frederik Ström skrev en artikkel i Soc.-Dem. hvor han mente historien viste at den kongen, som nå hadde mistet en av sine kroner alltid hadde gått imot sitt folks frigjørelse og mot deres demokratiske og folkelige utvikling: ”Vi ha intet imot dessa hyllningar [...]. Men man må blott icke säga att det är *hela* folket som stiger fram och sjunger hans lot.”²⁴²

Soc.-Dem. trykte et brev, som den sosialdemokratiske distriktskongressen i Skåne hadde sendt til Det Norske Arbeiderpartiet.²⁴³ I denne adressen ble det uttrykt sympatier for det norske folks kamp for selvstendighet. De tok avstand fra de bitre uttalelsene, som hadde kommet mot broderlandet og de sympatiuttalelsene kongen hadde fått i dagene etter unionsoppløsningen. Avisen kommenterte ikke dette skrivet, men de tok opp temaet igjen noen dager senere i forbindelse med at de trykte et takketelegram fra kongen til det svenske folk, for all støtte i forbindelse med den norske revolusjonen:

Att konungen tackar för hyllningen, det är hans hjärtas och artighets sak, men när med tacksägelsen förenas en våldsam och kränkande anklagelse mot broderlandets båda representativa

---

²³⁹ Soc.-Dem., fredag 9. juni, ”Unionens oppløsning.” Artikkelen er signert Spartacus.

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Ibid.

²⁴² Soc.-Dem., fredag 9. juni 1905, ”Hyllningar åt kungen.” Frederik Ström var sosialdemokrat. I 1904 var han journalist i Soc.-Dem. Fra 1905-08 var han redaktør for avisen *Sörmlands-Kuriren* (fra 1906 *Folket*).

²⁴³ Soc.Dem., tirsdag 13. juni 1905, ”Unionens oppløsning.”

institutioner, dess parlament ock dess regering, då skjuta dåliga rådgifvare och tillskyndare framför sig i fientlig och utmanande position mot ett helt folk den oansvarliga monarken och låta honom ikläda sig en opåkallad borgen för att här är lagligheten och där är olagligheten.²⁴⁴

Soc.-Dem. påpekte at nordmennene ikke hadde hatt til hensikt å krenke kongen, de hadde også gitt uttrykk for sympati for den gamle kongen som person.

DN så ikke noe galt i hyllingen av kongen, avisen så på den som et uttrykk for den svenske folkestemningen: ”Det är mycket naturligt att de svenska känslorna i dessa dagar uppsöka det konungahus som närmast representerat den brustna unionen. Man kan svårligen misstaga sig på uppriktigheten och ärligheten i de sympatier som ägnas den gamla konung [...]”²⁴⁵ Den 14. juni trykte DN flere hyllingstelegrammer til kongen fra hele landet.²⁴⁶ Samme dag skrev avisen at det var en høytidelig stemning da Stortingets kunngjørelse til det norske folk ble lest opp i kirkene. Det var et uvanlig stort oppmøte. På flere steder la prestene vekt på nordmennenes vennlige følelser overfor den forhenværende unionen og den gamle kongen.²⁴⁷ Også uken etter trykte avisen hyllingstelegrammer til kongen fra flere forskjellige steder i landet. DN hadde også med en adresse til kongen fra svensker i Norge.²⁴⁸ Den liberale avisen mente imidlertid at hyllingen av kongen hadde et negativt program, siden kongen var den fremste representanten for den forkastede unionsideen.²⁴⁹

DN mente at hyllingen av kongen og de sympatiene som ble vist var ekte følelser. Avisen trykte slike telegram to dager, men la også vekt på at nordmennene ikke hadde noe imot kongen personlig. Det ble lagt vekt på at hyllingene ikke var fremtidsrettede og ikke kunne bidra til å løse de kommende problemene. Mengden telegram var betydelig større i NDA. Avisen så med glede på alle lykkeønskingene som monarken fikk og det virker som om de tok det som et tegn på at Sverige stod samlet. Soc.-Dem. var ikke mot hyllingene, men avisen gjorde det klart at sosialistene ikke deltok. De mente hyllingene var en støtte til det gamle, det som hadde vært. De ønsket å konsentrere seg om det som skulle skje og håpet at hyllingene ville vanskeliggjøre et fredelig oppgjør.

---

²⁴⁴ Soc.-Dem., torsdag 15. juni 1905, ”Unionens oppløsning.”

²⁴⁵ DN, lørdag 10. juni 1905 i A nummeret, ”Nachspiel.”

²⁴⁶ DN, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, ”Hyllningar för konungen.”

²⁴⁷ DN, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, ”I Norges kyrkor.”

²⁴⁸ DN, tirsdag 20. juni 1905 i A nummeret, ”Hyllningar för konungen.”

²⁴⁹ DN, tirsdag 20. juni 1905 i A nummeret, ”Riksdagen.”

Innblanding fra utlandet

Et aktuelt spørsmål var hvordan stormaktene i Europa ville stille seg til unionsoppløsningen. Hadde de interesse av å påvirke unionsoppgjøret? Hvordan så avisene på spørsmålet og stormaktenes mulige innblanding i konflikten?

Da kongen nektet å sanksjonere konsulatloven skrev NDA at det burde unngås at fremmede makter blandet seg inn i forholdet mellom de to landene.²⁵⁰ Den konservative avisen trykte en uttalelse fra den danske avisen *Nationaltidende*, i forbindelse med unionskonflikten.²⁵¹ *Nationaltidende* mente at et land som var i union med et annet land ikke kunne opptre med samme selvstendighet som et rike som bare hadde seg selv å ta hensyn til. Nordmennene burde respektere at kongen brukte den vetoretten han hadde i følge grunnloven. NDA gjenga også et intervju *Nationaltidendes* korrespondent i Stockholm hadde hatt med statsminister Ramstedt. I intervjuet sa statsministeren at han så det som klart at ingen utenlandsk makt anerkjente Norges nye statsskikk så lenge Sverige stod på sin oppfatning av situasjonen. Han poengterer at Sverige ikke hadde avslått Norges krav på egne konsuler, men de hadde visse krav som skulle hindre missbruk av konsulenes myndighet på visse områder.²⁵² DN og Soc.-Dem. hadde også dette intervjuet på trykk uten å kommentere det.²⁵³

Nationaltidendes korrespondent i Stockholm hadde også et intervju med den svenske utenriksministeren greve Gyldenstolpe. Soc.-Dem. skrev at utenriksministeren i dette intervjuet hadde uttalt at det ikke ville bli involvert noen utenlandske makter i den skandinaviske konflikten.²⁵⁴ Uttalelsen til utenriksministeren ble satt pris på av den sosialdemokratiske avisen.

DN trykte en artikkel fra den engelske avisen *Economist*.²⁵⁵ Avisen syntes bruddet var beklagelig, men skrev at Stortingets vedtak hadde støtte av et enstemmig folk og at det var tydelig at Sverige ikke kom til å ville opprettholde unionen med våpenmakt. DN var også imot fremmede makters innblanding i krisen: "Det är för oss båda en lifssak att vi få ordna vårt mallanhafvande på egen hand."²⁵⁶

NDA mente spørsmålet om unionens oppløsning burde ha blitt avgjort på et tidligere tidspunkt, men at hensynet til utlandet hadde virket tilbakeholdende.²⁵⁷ Den svenske

---

²⁵⁰ NDA, lørdag 27. mai 1905 i A nummeret, "Unionskrisen. Ingen sanktion af konsulatlagen."

²⁵¹ NDA, lørdag 3. juni 1905 i B nummeret, "Konung Oscars unionspolitikk."

²⁵² NDA, tirsdag 13. juni 1905, "Ett uttalande af statsministeren i norska frågan."

²⁵³ DN, tirsdag 13. juni 1905 i A nummeret, "Den unionella krisen. Ett uttalande af statsminister Ramstedt." og SD onsdag 14. juni 1905, "Hr. Ramstedt har talat."

²⁵⁴ Soc.-Dem., fredag 2. juni 1905, "Ingen möjlighet för utlandets inblandning."

²⁵⁵ DN, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, "Pressuttalanden."

²⁵⁶ DN, fredag 16. juni 1905 i A nummeret, "Med egna krafter."

²⁵⁷ NDA, lørdag 10. juni 1905 i A nummeret, "Europa."

oppfatningen var at en unionsoppløsning var det beste for Sverige og at det burde skje under fredlige og vennskaplige forhandlinger. Da Norge avviste kronprinsregentens forhandlingsforslag om et fullstendig unionsoppgjør på likestillingens grunn var det ikke lenger noen grunn til å ønske en fortsatt union. På det punktet gjaldt det imidlertid å undersøke hva Sverige og Norge hver for seg og sammen kunne vente seg av reaksjoner fra utlandet. NDA kom inn på hvordan utlandet kunne tenkes å stille seg til en unionsoppløsning. Avisen skrev at de ikke kunne legge statsrettslige hinder i veien for at Sverige medvirket til en fredlig oppløsning av unionen, det var ikke traktater alene som bestemte staters holdninger. Av presseuttalelser mente NDA at det virket som om stemningen i England og Tyskland var for unionens oppløsning, mens den i Frankrike og Russland mer eller mindre var positiv til en fortsatt union. Avisen trodde at det konstitusjonelle grunnlaget kong Oscar støttet seg til, da han nektet sanksjon, ville danne grunnlaget for omverdenens bedømming av den norske revolusjonen.²⁵⁸

DN hadde fått meldinger fra en korrespondent i London at en kjent engelsk diplomat trodde at England, Østerrike, Forente Statene, og en annen europeisk stormakt som ikke var Tyskland ville at kong Oscar skulle godta sakenes tilstand i Norge og å avse en prins av huset Bernadotte til den norske tronen.²⁵⁹ Disse landene fryktet at om han ikke gjorde det ville keiser Wilhelm lansere en av sine sønner som kandidat.²⁶⁰ Denne informasjonen ble ikke kommentert.

Avisene var enige om at utenlandske makter ikke burde bli innblandet i konflikten. De brukte spalteplass på hva utenlandsk presse skrev om den skandinaviske konflikten. De brukte disse uttalelsen i pressen til å underbygge sine meninger. De trykte også uttalelser fra utlandet som bekreftet at det sannsynligvis ikke ville skje. NDA var den avisen som i størst grad var opptatt av hvordan utlandet stilte seg til en eventuell oppløsning av unionen. For det første var de redde for at stormaktene mislikte at unionen ble oppløst, hva ville det føre til for maktballansen i Europa. For det andre var de redde for at Norge prøvde å vinne sympati i utlandet og dra inn stormaktene i konflikten.

Urtima riksdag

Pressen hadde plukket opp rykter om at det ville bli en urtima riksdag sommeren 1905. Disse ryktene viste seg å stemme, og den 20. juni samlet Riksdagens representanter seg for å

---

²⁵⁸ NDA, onsdag 14. juni 1905 i A nummeret, "Konungen till sitt upproriska norska folk."

²⁵⁹ Dette landet kan etter min mening ikke være noe annet enn Frankrike.

²⁶⁰ DN, mandag 19. juni 1905 i A nummeret, "Utlandets önskingar."

bestemme hvordan Sverige skulle håndtere situasjonen. I den forbindelse skal jeg se på hvordan avisene mente Riksdagen burde håndtere den situasjonen som hadde oppstått ved at Norge besluttet å oppløse unionen.

Allerede i mai skrev DN at det hadde kommet uttalelser fra ulike hold om at det sannsynligvis skulle innkalles til en urtima riksdag utpå sommeren. Når det ble snakket med så stor sikkerhet om en urtima riksdag mente avisen at det måtte bety at regjeringen hadde sin plan klar.²⁶¹ Et par dager senere skrev også Soc.-Dem. at det så ut som om det ble urtima riksdag til sommeren.²⁶²

Den 9. juni fortalte NDA at den svenske regjeringen hadde besluttet å innkalle medlemmene av Riksdagen til urtima sesjon den 20 juni.²⁶³ DN og Soc.-Dem. trykte den samme meldingen dag etter.²⁶⁴ Soc.-Dem. skrev også at kongen påpekte at Stortingets vedtak stod i strid med gjeldende lover, om rikenes forening.²⁶⁵ Ramstedt uttalte at regjeringen ville avvende den urtima riksdagens beslutning med hensyn til de forslag regjeringen skulle forelegge den. Han trodde bestemt at Riksdagen ikke ville gå bort fra regjeringens standpunkt i det nevnte forslaget.²⁶⁶ Soc.-Dem. kommenterte dette med at de syntes Ramstedt hadde det travelt når han forsikret om hva Sverige hadde gjort og hva det kom til å gjøre. I tillegg til Ramstedt og hans kolleger, som snakket om krenkingen av Sveriges rett fantes i følge Soc.-Dem. også et svensk folk, som hadde et annet utgangspunkt og andre synspunkter enn det offisielle Sverige. "Kanske det vore klokt om hr Ramstedt tänkte litet på den saken."²⁶⁷ Sosialdemokratene var opptatt av at mange mennesker ikke ble hørt, fordi de ikke hadde stemmerett.

DN skrev at den urtima riksdagen som snart skulle komme sammen ikke hadde en enhetlig folkemening bak seg, om hva som burde gjøres. De mange hyllingene til kongen hadde en betydning som uttrykk for en berettiget harme overfor den norske handlingen, men avisen mente at de ikke kunne erstatte utslaget av en almen opinion som kunne veilede Riksdagen. DN mente representantene ikke kunne unngå å betegne statshvelvingen som å stride mot den svenske oppfatningen og tolkingene av unionen og som å svekke den sikkerheten unionen med Norge gav. Viss en skilsmisse ikke kunne hindres ville behovet for å ordne forholdet mellom de to folk komme, men dersom Riksdagen ikke kunne godkjenne

---

²⁶¹ DN, lørdag 20. mai 1905 i A nummeret, "Storpolitik för högsommaren."

²⁶² Soc.-Dem., mandag 22. mai 1905, "Det blir urtima riksdag."

²⁶³ NDA, fredag 9. juni 1905, "Urtima riksdag. Beslutad i konseljen i dag."

²⁶⁴ DN, lørdag 10. juni 1905 i A nummeret, "Urtima riksdag. Riksdagskallelse till den 20 juni." og Soc.-Dem., lørdag 10. juni 1905, "Urtima riksdag 20 juni."

²⁶⁵ Soc.-Dem., lørdag 10. juni 1905, "Urtima riksdag 20 juni."

²⁶⁶ Soc.-Dem., onsdag 14. juni 1905, "Hr. Ramstedt har talat."

²⁶⁷ Ibid.

motivet og den betydning Stortinget hadde tillagt sin statshandling var det Sveriges rett og plikt å gjøre det den mente var riktig.²⁶⁸ Den liberale avisen viste en mer restriktiv holdning overfor Norge som en følge av 7. juni vedtaket.

Statsminister Ramstedt forsikret en dansk aviskorrespondent om at det absolutt ikke kunne forutsettes at den urtima riksdagen skulle ha noen innvendinger mot standpunktene i regjeringsforslaget som var under utarbeidelse. ”En sådan försäkran på förhand kan synas djärf.”²⁶⁹ Det var DN's kommentar til denne uttalelsen. Avisen skrev at det bare var mulig under den forutsetningen at regjeringen hadde gitt slipp på enhver tanke om tvangsunion og hadde som mål å legalisere den ensidige norske unionssprengningen gjennom forhandlinger som bestemte vilkårene for oppløsningen. Å forhandle om fortsatt union eller oppløsning var meningsløst. Unionen var sprengt og Norge hadde sprengt den uten å spørre om lov. Det var et faktum som bare kunne oppheves ved at Sverige ville gjenopprette unionen med vold, noe som i følge DN forttest mulig burde avskrives. Skilsmissemåte måtte gjøres på en riktig måte. Sverige måtte protestere mot den behandlingen landet hadde vært utsatt for, men burde ikke bruke for sterke ord. Avisen mente de måtte passe seg for å sette frem vilkår for sluttoppgjøret, som ikke kunne gjennomdrives med en henvisning til deres ”oomtvistliga rätt” og som Norge kunne godta.²⁷⁰ Avisen hadde lite til overs for de som snakket om de store kompensasjonene og vederlagene og mente det bare vil øke den svenske ydmykelsen. Forhandlingene om unionsoppgjøret måtte dreie seg om å ordne opp i alt det som direkte ble berørt av bruddet og som måtte ordnes opp i for at de to folkene kunne leve sammen på den skandinaviske halvøy.²⁷¹

Siden den urtima riksdagen ikke hadde noen folkemening å støtte seg til mente DN at dens oppgave ble å løse Sverige frem til et unionsoppgjør som var tilfredstillende.²⁷² Avisen skrev videre at stemningene den siste tiden hadde dreid seg om den gamle kongen som var blitt hyllet landet rundt. DN mente, at siden kongen var den fremste representanten for den forkastede unionsideen hadde hyllingen et negativt program, den var ikke fremtidsrettet og kunne ikke løse de kommende problemene. I artikkelen ble det også pekt på at Sverige i en tid som dette hadde hatt behov for å kunne støtte seg på sine representanter. Sannheten var imidlertid at de fleste folk stod helt utenfor, de fleste hadde ikke stemmerett. Avisen tenkte med bitterhet på at Riksdagen bestod av krefter som gjennom forfatningen var innrettet for å

---

²⁶⁸ DN, torsdag 15. juni 1905 i A nummeret, ”Det moraliska fälttåget.”

²⁶⁹ DN, søndag 18. juni 1905 i A nummeret, ”Regeringens urtimaprogram.”

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² DN, tirsdag 20. juni 1905 i A nummeret, ”Riksdagen.”

motvirke hverandre. DN mente Sverige kunne og burde sette opp vilkår for oppløsningen, men bare slike vilkår som kunne begrunnes på en rett, og som en fiende måtte erkjenne om han ville beholde sin ære.

Den 20 juni samlet den urtima riksdagen seg og NDA beskrev stemning blant riksdagsmennene og skrev: ”Man hoppas allmänt, att regeringen skall ha oförbehållsamt tagit återställandet af Sveriges klara, men kränkta rätt till ledstjärna och att riksdagen, bland hvars enskilda ledamöter, så långt vi kunnat finna, herskar en varm och uppriktig fosterlandsk stämning, [...]”²⁷³ Igjen ble det påpekt at Sveriges rett var krenket. I en annen artikkel denne dagen minnet NDA sine lesere om at det var viktig at Sveriges folk, Regjeringen og Riksdagen samlet seg om et klart felles program for å ivareta Sveriges interesser. Avisen mente Sverige hadde funnet seg i alt for mye i unionsperioden. Norge hadde kuttet det ene båndet etter det andre og en oppløsning måtte bli resultatet. Skilsmissen burde gjøres fullstendig og Sverige burde få opprettelse.²⁷⁴

NDA mente at Sverige måtte samle seg om et felles program som krevde en opprettelse av Norge for den brutte unionen. Avisen syntes stemningen i urtiman virket fosterlandsk, så utsiktene til en samling bak kravet om en opprettelse virket lovende. Soc.-Dem. skrev ingenting om hva urtiman burde gjøre i forbindelse med et endelig oppgjør men avisen rettet kritikk mot statsministeren, som mente at et eventuelt forslag fra regjeringen sannsynligvis ville bli vedtatt. DN syntes også det var dristig av ham å komme med en slik uttalelse. Soc.-Dem. påpekte at det fantes krefter i Sverige som ikke var så opptatt av å få oppreising for tapt rett. Den liberale avisen mente den norske måten å bryte ut av unionen på var i strid med loven, av den grunn måtte Sverige protestere mot den måten landet hadde blitt behandlet på. Urtiman måtte også stille noen krav til Norge, for å gå med på en oppløsning av unionen, men kravene måtte ikke være for strenge. De måtte stille krav som Norge kunne godta.

Avslutning

De politiske hendelsene i denne perioden påvirket avisenes syn på unionen. Fra å berakte den som viktig skjer det en holdningsendring i avisene. Da Norge avviste kronprinsregentens forslag om forhandlinger om et fullstendig unionsoppgjør mente NDA at det ikke lenger var noen grunn til å ønske en fortsatt union. Den norske beslutningen om å opprette eget norsk

---

²⁷³ NDA, tirsdag 20. juni 1905, ”Urtima riksdagen samlad.”

²⁷⁴ NDA, tirsdag 20. juni 1905, ”Samling.”

konsulatvesen, førte til at avisen mistet troen på at unionen kunne overleve. Da kongen nektet å sanksjonere konsulatloven mistet også Soc.-Dem. troen på unionen. DN beholdt troen på unionen så lenge det var et lite håp. I begynnelsen av juni skrev avisen at en skilsmisse ville være en ulykke, men den 7. juni mistet også den liberale avisen troen på at unionen kunne reddes.

NDA mente kongen gjorde rett i å nekte å sanksjonere konsulatloven, han hadde fulgt lovverket. DN mente kongen burde ha sanksjonert loven slik at det kunne kommet i gang forhandlinger om alle unionelle anliggender, noe som i følge avisene kunne ha bidratt til at unionen kunne ha overlevd. Soc.-Dem. mente også at kongen burde ha sanksjonert konsulatloven. Avisen likte ikke at kongen motsatte seg den norske folkeviljen, og betraktet unionen som avsluttet da han nektet å sanksjonere loven.

For NDA og Soc.-Dem. følger reaksjonene på 7. juni beslutningen samme linje som de hadde fulgt gjennom konflikten angående eget norsk konsulatvesen. NDA mente at vedtaket var ulovlig i følge lovverket, mens Soc.-Dem. mente at folkeviljen var overordnet. I følge NDA var måten Norge brøt ut av unionen på lovstridig. En oppløsning var et unionelt anliggende, et sammensatt statsråd måtte ta en slik avgjørelse. Soc.-Dem. mente at det var opp til det norske folk å bestemme om landet skulle være i union med Sverige eller ikke. Avisen mente 7. juni beslutningen var et uttrykk for den norske folkeviljen og at det derfor var akseptabelt. DN hadde tidligere stått på nordmennes side i unionskonflikten. Måten Norge brøt ut av unionen på førte imidlertid til at avisen havnet i en situasjon som var problematisk. Den liberale avisen hadde ingenting imot at unionen ble oppløst, men det ble tatt sterk avstand fra den behandlingen kongen hadde fått. Dette førte til at avisen ikke lenger stilte seg på nordmennes side.

Avisene hadde forskjellige holdninger til Bernadottetilbudet, men det var ingen av dem som trodde det ville bli akseptert. NDA så tilbudet som en ydmykelse, Sverige ville ikke dele kongehus med Norge. En viktig årsak til det var at kongen ville få en svak stilling i forhold til Stortinget, som en følge av den demokratiske styreform. Frykten for at kongen skulle bli beskyldt for å ta hensyn til slektningene i nabolandet spilte også inn. Soc.-Dem. så tilbudet som en vennlig handling. Norge kom med tilbudet for å vise Sverige og Europa at det ikke var en personlig motvilje mot huset Bernadotte, men kongehusets vanskelige dobbeltrolle som var problemet. Den sosialdemokratiske avisen mente et avslag ville være det beste, da kunne Norge fortsette sin demokratiske utvikling og bli en republikk. DN mente kongen personlig måtte ta stilling til spørsmålet, likevel gjorde avisen det klart hva den mente. Måten

Norge brøt ut av unionen på førte til at DN mente at Norge burde bli en republikk. Det var behandlingen kongen hadde blitt utsatt for som var avgjørende for den liberale avisen.

Stortingets beslutning om å oppløse unionen medførte at Oscar II ble avsatt som norsk konge. Dette førte til at det svenske folk gav uttrykk for medlidenhet overfor den aldrende monarken. Kongen ble et samlingspunkt, han mottok hyllingstelegram og det ble organisert en massehylling av kongen ved Rosendal slott på Djurgården den 8. juni. DN mente hyllingen gav uttrykk for ekte følelser og trykte hyllingstelegram i avisen, men det ble lagt vekt på at hyllingen ikke var fremtidsrettet og ikke kunne bidra til å løse de kommende problemene. Mengden telegram var betydelig større i NDA. Avisen så med glede på alle lykkeønskingene og tolket dem som et tegn på at Sverige stod samlet. Soc.-Dem. trykte ikke slike hyllingstelegram. Avisen så på hyllingen som en støtte til det gamle, det som hadde vært, og gjorde det klart at sosialdemokratene ikke deltok i hyllingen.

I forbindelse med Riksdagens urtima sesjon mente NDA og DN at en endelig oppløsning av unionen måtte skje på svenske premisser. Den liberale avisen påpekte at de kravene som Sverige stilte ikke kunne være for strenge, det måtte være krav som kunne godtas. Soc.-Dem. kom ikke med noen meninger om hva urtiman burde gjøre, men påpekte at sosialistene ønsket et fredelig oppgjør.

I denne perioden var mengden som blir skrevet om unionskonflikten veldig stor, i forhold til de andre periodene jeg har undersøkt er det den største mengden, det ble skrevet spesielt mye i tiden etter 7. juni. Hovedsaklig var det også her redaksjonene som stod for mesteparten av artiklene, men etter at Norge ensidig oppløste unionen trykte NDA noen leserinnlegg som i følge avisen skulle representere opinionen. Den konservative avisene skrev at det som kom frem i disse leserinnleggene ikke nødvendigvis var avisens syn, men også at noen av dem inneholdt synspunkter til ettertanke. Noen av disse artiklene var mer fiendtlige innstilt til Norge enn det avisen offisielt var. Gran skriver at avisen på denne måten indirekte fikk utløp for sin missnøye med nordmennene.²⁷⁵

---

²⁷⁵ Gran 2005, side 115.

KAPITTEL 5: Holdninger til Norge under Karlstadforhandlingene

Innledning

Den 9. juni tok den svenske regjeringen avstand fra den norske fremgangsmåte: Stortinget hadde oppløst unionen uten svensk medvirkning og på det dypeste krenket Sveriges ære. Riksdagen samlet seg til urtima sesjon, denne Riksdagen satte ned en komité som la frem sin innstilling den 25. juli. Norge måtte oppfylle noen formelle vilkår før Sverige kunne gå med på forhandlinger med Norge, angående en oppløsning av unionen. For å godkjenne opphevelsen av Riksakten måtte Sverige også få en del materielle krav oppfylt. Det kravet som det var mest strid om var rivingen av de nye norske grensefestningene.

Riksdagen vedtok særskilda utskottets innstilling, men før den offisielt ble meddelt norske myndigheter hadde de besluttet å organisere en folkeavstemning. Et nesten enstemmig norsk folk stilte seg bak 7. juni beslutningen. Det andre vilkåret ble oppfylt den 22. august da Stortinget rettet en henvendelse til Sverige om å medvirke til unionens oppløsning. Dagen etter gikk den svenske regjeringen med på forhandlinger med nordmennene. 31. august møttes de to delegasjonene i Karlstad. Det var en pause i forhandlingene fra 8. til 13. september. Den 23. september ble avtalen, den såkalte Karlstad-konvensjonen, undertegnet.²⁷⁶

Regjeringen Ramstedt hadde i sin proposisjon anbefalt å innlede forhandlinger med Norge angående et oppgjør. Denne proposisjonen tok avstand fra å fremme vilkår for en oppløsning, utskottets beslutning inneholdt visse relativt klart formulerte formelle og materielle vilkår. Dette førte til at den svenske regjeringen leverte inn sine avskjedssøknader den 25. juli. Lederen av førstekammerets majoritetsparti, Christian Lundeberg, ble ny statsminister for en samlingsregjering. Regjeringen kan beskrives som den første parlamentariske regjeringen i Sverige siden alle de viktigste gruppene i Riksdagen var representert.

I dette kapitlet skal jeg se på holdninger til Norge under Karlstadforhandlingene. Først skal jeg ta for meg hva avisene skrev om pressens rolle under forhandlingene og hva avisene mente om ryktene om at kong Oscar hadde endret mening angående Bernadottetilbudet. Hoveddelen av dette kapitlet dreier seg om selve forhandlingen. Jeg ta for meg avisenes holdninger til de svenske vilkårene for å gå med på en oppløsning av unionen, hva de mente om oppholdet i forhandlingene og det kravet avisene var mest opptatt av: rivingen av de nye

---

²⁷⁶ Avtalen er gjengitt i Wählstrand 1953 side 9 ff. En sammenfatning av avtalen finnes i Vedung 1971, side 31.

norske grensefestningene. Jeg skal også se på hva de mente om det norske kravet om en volgiftsavtale i eventuelt fremtidige tvister. Jeg skal også se på hva avisene skrev om utlandets holdning til konflikten, hvordan de betraktet meldingen om at forhandlingene i nær fremtid ville føre til et positivt resultat, den norske delmobiliseringen og hva de syntes om forhandlingsresultatet.

Pressens rolle under forhandlingene

Forhandlingene var hemmelige, så avisene visste ingenting om det som foregikk på de delegertes sammenkomster.²⁷⁷ De gav beskrivelser av forhandlingsbyen og lokalet, de fortalte når det var møter og beskrev ansiktsuttrykkene på forhandlerne før og etter møtene. Soc.-Dem. sendte ingen korrespondent til Karlstad på grunn av hemmeligholdet.

I forbindelse med at delegasjonen var på vei til forhandlingsbyen, skrev Soc.-Dem. at den trodde forhandlingene ville få en lykkelig slutt fordi ingen av dem ønsket å sette fremtiden i fare.

Den sosialdemokratiske avisen hadde forståelse for at forhandlingene skulle holdes hemmelige, men undret seg over hva alle korrespondentene skulle foreta seg i byen:

Denna sekretess var ju alldeles självklar, men hva skola efter detta de talrika tidningskorrespondenterna ta sig till, som samlats i Karlstad för att få veta märkligt nytt? [...] Vi nöja oss med att anteckna att de bägge delegationerna ha det på alt sätt komfortabelt på hvar sitt hotell och stå i den bekvämaste direkta telefonförbindelse med sina resp. hufvudstäder.²⁷⁸

DNs korrespondent hadde en samtale med Michelsen og avisen skrev at den norske statsministeren var av den oppfatning at desto mindre som ble skrevet om forhandlingen desto bedre.²⁷⁹ Korrespondenten sa seg enig i denne oppfatningen, selv om han mente den ikke var den beste for en journalist.

Den 18. september skrev NDA at pressen hadde en stor negativ oppgave, den måtte redusere ryktene som kunne gjøre stemningen opprørt.²⁸⁰ Dagen etter skrev Soc.-Dem. om pressens ”skyldighet att i upprörda ögonblick väga sina ord, [...]” Hemmeligholdet i forbindelse med forhandlingene ga pressen signaler om hvor mye som stod på spill og avisene tok dette til etterretning. Det er tydelig at NDA og Soc.-Dem. mente at avisene burde tenke gjennom hva de formidlet til folket. Den liberale avisen skrev ikke noe om pressens rolle under forhandlingene, ut over korrespondentens kommentar til Michelsens uttalelse.

---

²⁷⁷ Dette ble bestemt på de delegertes første møte den 31. august. Urbye 1952, Forord. Urbye var den norske delegasjonens sekretær under forhandlingene.

²⁷⁸ Soc.-Dem., fredag 1. september 1905, ”Karlstad-konferensen.”

²⁷⁹ DN, fredag 1. september 1905 i A nummeret, ”Förhandlingarna i Karlstad.”

²⁸⁰ NDA, mandag 18. september i A nummeret, ”Fredsverket i Karlstad.”

I de periodene jeg har sett på har ingen av avisene gitt uttrykk for at de hadde blitt ilagt restriksjoner når det gjelder hva de skrev angående unionskonflikten. Avisenes uttalelser i forbindelse med forhandlingene i Karlstad tyder på at det dreide seg om hva avisene selv mente de kunne skrive. I gjennomgangen av hva avisene skrev i denne perioden, vil vi få svar på om avisene fulgte sine retningslinjer og bidro til at forhandlingene ikke ble vanskeligere enn de allerede var.

Har kong Oscar endret mening angående Bernadottetilbudet?

Utenfor skandinavias grenser gikk det rykter om at kongen skulle ha endret mening angående Bernadottetilbudet. Avisene mente fremdeles at kong Oscar ikke ville akseptere dette tilbudet og de tilbakeviste disse ryktene på forskjellige måter.

Soc.-Dem. tok for seg en artikkel fra den engelske avisen *Times*.²⁸¹ *Times* skrev at kong Oscar hadde forandret mening, han var villig til å la en prins av huset Bernadotte bestige den norske tronen. I følge avisen ville det være den beste løsningen. Den sosialdemokratiske avisen kommenterte dette med at det var den engelske avisens ønske, og at nordmennene forsøkte å påvirke utlandet i håp om at kong Oscar skulle forandre mening:

Nu ser det ut som om meningen vore att göra utländsk opinionspåryckning för den Bernadotte'ska kandidaturen, hvilken tydligen ligger hr Michelsen varmt om hjärtat. Här i landet ha vi dock numera intet inntresse af en sådan dynastisk anordning.²⁸²

Soc.-Dem. mente at det ikke var tilfellet at kongen hadde endret mening. Om de forestående forhandlingene ble en suksess og krigsfaren forsvant var det urimelig om ikke det norske folkets republikanske forutsetning skulle komme til sin rett. Avisen skrev at *Times* enten hadde latt seg lure eller så ønsket den engelske avisen å vise dynastisk interesse og støttet ryktene av den grunn. DN skrev også om denne lederartikkelen i den engelske avisen, men kom ikke med noen kommentar til den.²⁸³

I likhet med Soc.-Dem. trodde heller ikke NDA på dette rykte.²⁸⁴ Avisen skrev at den svenske allmennheten var blitt overrasket av et Ritzautelegram.²⁸⁵ NDA mente at det fra norsk hold var ønskelig med en konge fra huset Bernadotte, fordi det ville slå ned de republikanske stemningene i landet. Norge skulle ikke få en prins av huset Bernadotte som konge. Avisen mente at det beste ville være at landet fikk en republikansk statsform:

---

²⁸¹ Soc.-Dem., onsdag 30. august 1905, "Karlstadmötet i Times'spalter."

²⁸² Ibid.

²⁸³ DN, onsdag 30. august 1905 i A nummeret, "De svensk-norska förhandlingarna."

²⁸⁴ NDA, torsdag 31. august 1905 i A nummeret, "Åter "sekundogenituren"."

²⁸⁵ Ritzau er den danske pressens sentrale nyhetsbyrå.

[...] den svenska nationen skulle med mycken tillfredsställelse se, att Norge bestämde sig för ett republikanskt styrelsesätt. Republikken är i själfva verket en naturlig konsekvens af den 7 juni och den enda naturliga konsekvensen af den 13 augusti. [...]” I själfva verket borde följdriktig Norge af hänsyn till Sverige lika vel som till egen nationella egenart bestämma sig för ett republikanskt styresätt, om eller när unionen blir upplöst.²⁸⁶

Som DN og Soc.-Dem. mente også den konservative avisen at forholdene i Norge lå til rette for et republikansk styre, det ville være en naturlig følge av utviklingen. To dager senere kunne avisen fortelle at ryktene om at kong Oscar skulle ha endre mening var falske.²⁸⁷ For å underbygge sitt ønske om at Norge skulle bli en republikk fortalte NDA at *Dagbladet* tok til ordet for en republikansk statsform.²⁸⁸ NDA kunne fortelle at den norske avisen mente at det ikke lenger var behov for en konge.

En medarbeider i den franske avisen *Le Temps* hadde hatt audiens hos kong Oscar og NDA trykte noe av det kongen uttalte seg om.²⁸⁹ Kongen mente at nordmennene hadde oppført seg dårlig og lagt ansvaret for det som hadde skjedd over på ham, og at de prøvde å innbille omverdenen om dette. Han var konge for Sverige og Norge og kunne ikke godkjenne det nordmennene ba ham om. Han måtte ta hensyn også til det svenske folk. Angående Bernadottetilbudet sa kongen:

Personligen är jag öfvertygad om, att ingen af mina söner eller sönsöner någonsin skall blifva konung i Norge. [...] Om någon af dem sutte på Norges tron, skulle man tillvita honom, att han icke handlade så som konung i Norge, utan så som min son.²⁹⁰

Det var tydelig at avisen stod på samme side som kongen og delte hans syn i denne saken. Avisen var også fremdeles opptatt av å fremheve den dårlige behandlingen kongen hadde vært utsatt for av hans norske folk.

NDA kunne også fortelle at Bjørnson hevdet at det norske folket var republikanskt og ikke kunne bli monarkisk sinnet.²⁹¹ Avisen viste her til et åpent brev fra Bjørnson til Løvland som stod på trykk i *Aftenposten* dagen før. Den konservative avisen brukte spalteplass på å argumentere for at Norge burde bli en republikk. En årsak til dette kan være at avisen absolutt ikke ville at en prins av huset Bernadotte skulle bli konge i Norge. Et annet moment er at avisen ikke hadde noen særlig stor tro på republikk som styreform, og at det ville bli vanskeligere for Norge å bli anerkjent av de monarkiske statene i Europa.

Soc.-Dem. og DN omtalte ryktene om at kong Oscar skulle ha endret mening angående Bernadottetilbudet. DN nøyde seg med å bare komme med informasjonen. Avisen hadde tidligere uttalt at den ønsket en republikk, men det var opp til kongen selv å fatte denne

---

²⁸⁶ NDA, torsdag 31. august 1905 i A nummeret, ”Åter ”sekundogenituren”.”

²⁸⁷ NDA, lørdag 2. september 1905 i A nummeret, ”Konung Oscar och tronföljden i Norge.”

²⁸⁸ NDA, torsdag 21. september 1905, ”Unionskrisen.”

²⁸⁹ NDA, tirsdag 26. september 1905, ”Konung Oscar och norska tronföljden.”

²⁹⁰ Ibid.

²⁹¹ NDA, lørdag 30. september 1905 i A nummeret, ”Norge.”

beslutningen.²⁹² Soc.-Dem. skrev at de ikke trodde på disse ryktene, og påpekte at de ikke ønsket at han skulle etterkomme forespørselen. Den sosialdemokratiske avisen mente også at Norge burde bli en republikk, det var folkets ønske. NDA skrev mye mer om denne saken, og påpekte gjentatte ganger at de ikke ønsket en svensk prins på den norske tronen. Som Soc.-Dem. ønsket også den konservative avisen at Norge skulle bli en republikk. Årsakene var imidlertid motsatt av de sosialistiske, dersom Norge ble en republikk ville veien til å bli anerkjent som en selvstendig stat sannsynligvis bli mer problematisk. For å understreke sin holdning til Bernadottetilbudet trykte NDA også kongens syn på saken som var identisk med avisens.

De svenske vilkårene

Etter at Norge hadde oppfylt de formelle vilkårene, gikk Sverige med på forhandlinger. For å oppheve riksakten måtte Sverige også få innfridd en del materielle krav. Vilkårene som Riksdagen hadde samlet seg om dreide seg om: grensefestningene, reinbeite, transittandel og vassdragsspørsmål. Jeg vil nå se på hvordan de tre avisene stilte seg til de svenske vilkårene for å oppløse unionen.

De tre avisene trykte begrunnelser for at de kunne støtte de kravene Sverige stilte for å gå med på en oppløsning av unionen. Soc.-Dem. mente at Norge hadde rett til å bryte ut av unionen dersom de ønsket det, og betraktet unionen som oppløst etter 7. juni. For denne avisen var det derfor spesielt viktig å begrunne hvorfor de støttet de svenske kravene. Dette ble gjort ved å påpeke at kravene ikke var urimelige, og at grensefestningene, dersom de ble beholdt, ville blitt et evig minne om unionen. Den sosialdemokratiske avisen mente at Norge burde rive festningene for å gi uttrykk av at landet ønsket et fredelig oppgjør. Avisen trodde delegatene kunne bli enige om en fredssone.

NDA tok for seg en brosjyre som var laget av professor Nils Edén i Uppsala, i brosjyren ga han en kort oversikt over Sveriges holdning til unionskrisen.²⁹³ Forfatteren tok for seg Sveriges program, de krav "kring hvilka hela Sverige står samladt och hvilka ovillkorligen måste uppfyllas, om Sverige skall kunna samtycka till unionens upplösning."²⁹⁴ Vilkårene for at Sverige kunne gå med på en oppløsning var: "Inga fästningar vid grensen, svenska lapparnas flyttningsrätt, d.v.s. lapparnas urmisses rätt att flytta fram och åter öfver

---

²⁹² Side 67f.

²⁹³ NDA, lørdag 2. september 1905 i A nummeret, "Det svenska programmet i unionskrisen."

²⁹⁴ Ibid.

gränsen, och slutligen gränstrafikens tryggande.”²⁹⁵ I denne artikkelen rettferdiggjorde avisen de svenske kravene ved å gi Norge skylden for konflikten:

För den nuvarande krisen bär alltså Norge skulden och ansvaret. Att norska folket sjelft numera genom omröstningen den 13. augusti, åtagit sig detta ansvar, det förändrar hvarken brytningens revolutionära karaktär eller dess för Nordens och Europas lugn farliga innebörd. Men det betecknar ett nytt stadium i krisens utveckling. [...] Norge har städse handlat hänsynslöst och till det yttersta äfventyrat freden i Norden. Sverige har svåljt harmen för att rädda hvad ännu räddas kan, icke af unionen, men af freden och tryggheten.²⁹⁶

Norges opptreden den 7. juni hadde satt freden i fare, de svenske kravene var stilt for å sikre freden. DNA var bekymret for hvordan Europa ville reagere på at unionen forsvant.

Soc.-Dem. refererte en tale som redaktøren i *Karlstad-Tidningen*, Mauritz Hellberg holdt på et stort venstremøte i Karlstad.²⁹⁷ Avisen mente talen burde gjøre inntrykk på alle som ønsket et rettferdig oppgjør: ”Det är oss ett nöje att återgifva hufvudpunkterna af denna framställningen, som äfven på motståndare, hvilka *vilja* vara rättvisa, alldeles visst icke kan förfela att göra intryck.”²⁹⁸ Hellberg mente Norge hadde rett til å bryte ut av unionen selv om Sveriges rett formelt ble krenket:

Man kan säga att Norge tog vår höger på orden: denna hade förklarat att ingen i Sverge längre ville offra det minsta för unionen, men att Norge finge ta på sig ansvaret för brytningen. [...] Sverges rätt blef ju visserligen formelt kränkt genom unionsbrytningen. Men det reella är det väsentliga och någon reel rätt att hindra Norge från utträde ur unionen hade Sverge inte.²⁹⁹

Han trodde det var utenkelig at forhandlingene skulle misslykkes, men om saken trakk ut og Norge ikke ville godta de svenske kravene ville han ikke gå med på en krig. Sverige hadde interesse av å ha et godt forhold til sitt naboland. En angrepskrig var den største forbrytelse som var mulig å gjøre, det var den største vanære et land kunne påføre seg selv. En krig ville ikke gjenopprette Sveriges ære. Hellbergs holdning ble brukt til støtte for Soc.-Dems. ønske om at oppløsningen måtte foregå på en fredelig måte.

I forbindelse med valgene til andre kammeret trykte Soc.-Dem. en tale som Branting holdt på et valgmøte i Stockholm den 9. september.³⁰⁰ I denne talen fortalte han hvorfor sosialistene støttet urtima beslutningen:

Så kom urtimans beslut. [...] i enighet med socialdemokraternas vid Liljans uttalande önskningar om fredelig afveckling. Vi kunde därför också gå med på beslutet, utom i fråga om de 100 millionerna, som vi ansågo illa stämna öfverens med beslutets fredliga läggning i öfrigt. Af de öfriga villkoren ansågo vi att folkömröstningen var ett viktigt prejudikat äfven för vårt land, och gränsfästningarnas sloppande var ett fredens och demokratins verk i egentlig mening.³⁰¹

---

²⁹⁵ Ibid.

²⁹⁶ Ibid.

²⁹⁷ Soc.-Dem., tirsdag 5. september 1905, ”Ett valtal för fred och förstående.”

²⁹⁸ Ibid.

²⁹⁹ Ibid.

³⁰⁰ Soc.-Dem., lørdag 9. september 1905, ”Valrørelsen i hufvudstaden.”

³⁰¹ Ibid.

Branting mente sosialistene kunne støtte de Svenske vilkårene fordi de var på linje med det sosialistene ønsket. For dem var en fredelig avvikling av unionen det sentrale.

Den liberale avisen mente også at de svenske vilkårene ville sikre freden på den skandinaviske halvøyen. Avisen påpekte også, som den konservative avisen, at hele det svenske folket stilte seg bak de svenske vilkårene:

Hittills har Sverige haft ordet för att närmare precisera de villkor som urtimabeslutet gifvit anvisning på såsom oumbärliga för tryggandet af freden och framtiden. *Nu* är det Norges tur att svara. På detta svar hänger allt. Norge måste ha förstått att de svenska villkoren hvila på en enighet som vårt folk icke släpper, [...] Till dessa kraf ha vi alla kunnat sluta oss, därför att de icke äro afsedda att förödmjuka, utan tydligt åsyfta att garantera den fred mellan de skandinaviska folken som vi ha rätt och plikt att begära i vederlag för den brutna unionen.³⁰²

Kravene skulle være en garanti for fred og de var ikke krenkende, men det kom også frem at Sverige hadde rett til en oppreisning. For den liberale avisen spilte kompensasjonen for måten Norge hadde handlet på en viss rolle. Noen dager senere skrev avisen at vilkårene hadde ”fått hela världens attest på att vara resonliga. Det värsta som kan henda är att Norge ej kan förmå sig att erkänna det.”³⁰³

DN, NDA og Soc.-Dem. stilte seg alle bak de svenske vilkårene for å oppløse unionen. Årsaken til at de kunne støtte disse vilkårene var måten Norge brøt ut av unionen på. Selv sosialistene mente at Sveriges rett formelt ble krenket. Soc.-Dem. trykte en uttalelse av Hellberg i denne saken, uttalelsen ble brukt til å fremme avisens syn. Avisene begrunnet sin støtte ved å vektlegge målet med oppgjøret som var fred, oppgjøret skulle sikre den fremtidige freden i Skandinavia. Soc.-Dem. og DN skilte seg fra NDA ved at de påpekte at kravene ikke var stilt for å ydmyke Norge eller var for strenge til at de kunne aksepteres.

Oppholdet i forhandlingene

Det var et opphold i forhandlingene fra 8. til 13. september. Helt fra forhandlingenes første dager verserte det rykter om at det ville komme et opphold i forhandlingene, og det ble spekulert i årsakene til et mulig opphold.

DN mottok et privattelegram som fortalte at det gikk rykter om et brudd i forhandlingene.³⁰⁴ Skribenten så ryktet som et resultat av den nervøse og spente stemningen som dominerte, siden ingen fikk vite noe om hva som skjedde i forhandlingene og at løse rykter ble tatt for å være sanne. Denne dagen fortalte NDAs korrespondent i Karlstad at de formelle spørsmålene, som ble betraktet som underordnede, ble løst uten problemer og at

---

³⁰² DN, onsdag 13. september 1905 i A nummeret, ”Spänning.”

³⁰³ DN, lørdag 16. september 1905 i A nummeret, ”Interventionsfallet.”

³⁰⁴ DN, lørdag 2. september 1905 i A nummeret, ”Förhandlingarna i Karlstad.”

spørsmålet om grensefettingene ville bli det vanskeligste. Han skrev også at delegasjonene ikke hadde avtalt noen pause i forhandlingene så han trodde de vil fortsette til de kom frem til et resultat.³⁰⁵

Noen dager senere skrev DN at det fra flere hold ble oppgitt at det ville bli et opphold i forhandlingene onsdag eller torsdag men at det ikke kunne bekreftes.³⁰⁶ NDA kom også med denne informasjonen denne dagen.³⁰⁷ Avisen kommenterte dette med at det, før den tid, kunne oppstå omstendigheter som ville medføre at det ble omgjort. Avisen trodde at nordmennene muligens ønsket en utsettelse av forhandlingene:

Det förljudes officiöst, att norrmännen skulle önska, att ett uppehåll i förhandlingarna inträder på onsdag eller torsdag. Det angifna skälet därtill skulle väl då vara att de to delegerade önskade öfverlägga med sin principat stortinget. Men det är ingalunda omöjligt att norrmännen anse sig kunna vinna något genom ett uppskof, i fall de svenska valen skulle visa någon ”förskjuning åt venster”.³⁰⁸

NDA trodde nordmennene muligens hadde bakenforliggende motiv for å ønske at forhandlingene skulle bli utsatt. Avisen mente de trodde en fremgang for den svenske venstresiden ved valget til andrekammeret senere på høsten ville være fordelaktige for Norge. NDA mente Norge ikke kunne forvente at de skulle ha et parti i Sverige som de kunne dra fordel av dersom de svenske valgene skulle føre til en fremgang for venstresiden. Dagen etter skrev avisen at det fremdeles var uvisst hvor lenge forhandlingene ville pågå og at det heller ikke var bekreftet at det ville bli et opphold i forhandlingene.³⁰⁹

Først på kvelden den 7. september fortalte forhandlerne at det ville bli en pause i forhandlingene, frem til onsdag 13. september.³¹⁰ Årsaken til oppholdet var at delegasjonene skulle konferere med de respektive lands regjeringer. Soc.-Dem. kommenterte dette med at det måtte være meningsforskjeller mellom delegasjonene, men disse ikke kunne være så store at de ikke kunne overvinnes siden de hadde bestemt en ny sammenkomst. Denne dagen fortalte også NDA sine lesere at det ble et opphold i forhandlingene.³¹¹

Ryktene angående et opphold i forhandlingene var et tegn på hvor vanskelige de var. DN var den avisen som skrev mest om ryktene. Det ble fortalt at det bare var rykter, men de ble omtalt i flere artikler. NDA fortalte også om ryktene, den konservative avisen gikk langt i sine spekulasjoner angående motivet for en utsettelse. Nordmennene ble beskyldt for å ønske en utsettelse av forhandlingene til etter valget til andre kammeret senere på høsten, i håp om at

---

³⁰⁵ NDA, lørdag 2. september 1905 i A nummeret, ”Unionsförhandlingarna i Karlstad.”

³⁰⁶ DN, tirsdag 5. september 1905 i A nummeret, ”Konferensen i Karlstad.”

³⁰⁷ NDA, tirsdag 5. september 1905, ”Unionsförhandlingarna i Karlstad.”

³⁰⁸ NDA, tirsdag 5. september 1905, ”Önska norrmännen uppskof?”

³⁰⁹ NDA, onsdag 6. september 1905 i A nummeret, ”Karlstadkonferensen.”

³¹⁰ Soc.-Dem., fredag 8. september 1905, ”Karlstad-konferensen.”

³¹¹ NDA, fredag 8. september 1905, ”De svenska valen och uppskofvet med unionsunderhandlingarna.”

venstresiden skulle ha en fremgang som ville gi Norge bedre forhandlingsvilkår. Den sosialdemokratiske avisen omtalte ikke ryktene om et opphold i forhandlingene. Avisen trodde at delegatene ville klare å komme til enighet, siden de hadde bestemt seg for å fortsette forhandlingene.

Bort med grensefestningene

Det store stridsspørsmålet under forhandlingene var raseringen av de norske grensefestningene. Det ble tidlig sett at det ville bli det sentrale spørsmålet i det endelige oppgjøret. De tre avisene støttet dette kravet av ulike årsaker.

NDA trykte en dansk uttalelse som støttet dette kravet. Synspunktene som var skrevet av Svend Paulsen var hentet fra den danske avisen *Berlingske Tidende*.³¹² Han syntes kravet virket fornuftig. Han så at de norske grensefestningene var en trussel for Sverige. Gjennom å kreve festningene revet og å opprette en nøytral sone ville Norge få de samme fordelene som Sverige.

Den dagen den konservative avisens korrespondent forlot Karlstad fortalte han om de vanskelige forhandlingen:

Der är om gränsfästningarna striden står. Normmännen försvara dem med segaste ifver. Dessa den norska chauvinismens dårskapsmonument tyckas förefalla normmännen kärare än den framtida freden på den Skandinaviska halfön. Äfven en garanterad skiljedomstraktat lär icke synas dem vara tillräcklig valuta för de kära gränsfästningarna. [...] Vidhålla normmännen sin vägran att slope dem, skall detta inför hela världen betyga, att normmännens fredskärlek blott är hyckleri, [...]³¹³

Korrespondenten mente at dersom nordmennene ønsket en fredelig løsning så måtte de gå med på å rive grensefestningene. Avisens redaksjon skrev senere samme uken at grensefestningene ikke var til forsvar for den skandinaviske halvøyen.³¹⁴ Avisen mente at de var en konstant trussel mot Sverige. Skulle festningene ha en annen funksjon hadde de blitt lagt langs Glommenlinjen:

[...] denna hotande fara för freden och samförståndet på den Skandinaviska halfön [...] Hvad då först och främst ändamålet med dessa befästningar angå, så torde man visserligen numera här i landet vara på det klara med, att de uteslutande och allena voro riktade mot Sverige, [...] huru mycket normmännen än sökt dölja dessa fästningars verkliga ändamål, står detsamma ändock klart för oss, de äro typiska gränsfästningar, riktade uteslutande och allena mot Sverige [...] Det af svenska riksdagen framställda villkoret om gränsfästningarnas sloande är sålunda tillkommet i fredens och enighetens intresse och därtill förestafvad af en fullt berättigad och nödvändig omtanke om fäderneslandet och dess framtida vädfärd.³¹⁵

---

³¹² NDA, onsdag 30. august 1905 i B nummeret, "Gränsfästningarna."

³¹³ NDA, mandag 4. september 1905 i A nummeret, "Den hårdaste nöten." Artikkelen var datert 3. september. Det var den siste som ble skrevet av korrespondenten før han reiste fra Karlstad. Etter oppholdet i forhandlingene var NDAs korrespondent igjen på plass i byen.

³¹⁴ NDA, torsdag 7. september 1905, "Gränsfästningarnas betydelse ur militär synpunkt."

³¹⁵ Ibid.

NDA betraktet grensefestningene som offensive. Ett annet punkt som også ble påpekt var det økonomiske aspektet ved kravet. Sverige måtte enten selv anlegge festninger mot grensen eller så måtte de norske festningene bort. Å omorganisere forsvaret ville bli dyrt og tidkrevende, det innebar derimot ingen kostnader for Sverige å kreve de norske festningene rasert.

DN tok utgangspunkt i en artikkel i *Morgenbladet*.³¹⁶ Den norske avisen var forundret over den betydning grensefestningene hadde fått i Sverige. I den forbindelse påpekte DN at det ikke handlet utelukkende om selve anleggene men opprettelsen av en festningsfri sone langs den søndre riksgrensen på så vel svensk som norsk side. Avisen var imidlertid glad for at *Morgenbladet* betegnet den frykten som skulle ligge bak kravet som uberettiget, det vil si frykten for et norsk bakholdsangrep. Den liberale avisen hevdet at det ikke var behov for grensefestningene:

Unionssprängningen, förberedelserna till den, sättet hvarpå den utfördes, den norska kampanjen i utlandets press – alt detta har i vida lager af svenska samhället ulstrat en misstro till framtidens möjligheter som icke kan bortresoneras. [...] Sverige har svarat att det icke vill hindra upplösningen och därigenom än ytterligare gjort säkerhetsvakten öfverflödig.³¹⁷

Kravet om å rive grensefestningene var ikke ment å ydmyke Norge, det var et folkelig selvbevarelseskrav, DN mente *Morgenbladet* hadde forstått dette. I følge den norske avisen var Norge villig til å etterkomme dette kravet, dersom Sverige gav garantier for at Norge ikke trengte å frykte dem. I følge DN var det nettopp det den nøytrale sonen skulle gjøre, for begge land. Norge hadde i følge den liberale avisen forkastet den sikreste garantien, unionen. Norge hadde begjært Sverige å medvirke til oppløsningen av unionen og de hadde svart med et krav som gav fordeler for begge landene, desto fortere Norge slo til på forslaget desto lettere ville en avvæpning av misstroen bli. De moralske garantiene for freden, som begge land ønsket, ville også bli større. De moralske garantiene var de to lands vilje til å komme til enighet, viljen til å ofre noe for at fremtiden skulle bli fredelig.

Soc.-Dem. mente også at rivningen av grensefestningene var viktig, det ville være et reelt bevis på fredelig og godt sinnelag hos det norske folket:

Sverige kräfvér enigt att urtimans beslut genomföres. Gränsfästningarnas borttagande är ett *reelt* bevis på fredelig och godt sinnelag hos våra norska bröder. [...] Det skall dämpa upphetsningen, ge rum för den förnuftiga betraktelsen att när alt kommer omkring måste vi två folk ändå stödja hvarandra, inte rusta mot hvarandra. Derfor kunna våra underhandlare ej i den punkten ge efter. [...] Då är *den* part mest värd verklig ära, som med uppgifvande af formella synpunkter räcker handen til en öfverenskommelse, som omsider efter denna stormiga, hotfyllda tid kunde betrygga freden och framtiden. Men *halsstarrighet* blefve bägge folkens fördärf.³¹⁸

---

³¹⁶ DN, mandag 11. september 1905 i A nummeret, "Ett "faktum som man måste räkna med"."

³¹⁷ Ibid.

³¹⁸ Soc.-Dem., onsdag 13. september 1905, "Realiteter."

I denne artikkelen som ble skrevet av Branting ble det påpekt at dersom nordmennene var villige til å ofre grensefestningene så var det de som sikret freden på den skandinaviske halvøyen. NDA var opptatt av at Sverige skulle få oppreising for sin krenkede ære, Branting brukte ærebegrepet om den parten som var villig til å gjøre de største offer for å sikre fremtiden.

DN ønsket at oppgjøret skulle sikre freden på den skandinaviske halvøyen: ”Hvad vi eftersträfvä är en fredsgaranti för framtiden, [...]”³¹⁹ Avisen mente en nøytral sone ville gi denne fredsgarantien. Festningsvilkåret var en materiell fredsgaranti, av større betydning var den moralske fredsgarantien en forsonlig stemning ville gi. DN la enda en gang vekt på den moralske fredsgarantien, det var viktig at de to landene ønsket et fredelig oppgjør. Den liberale avisen mente også at det var nødvendig at begge sidene la godviljen til for at det skulle bli en lykkelig fred.

Den konservative avisen belyste også et annet aspekt ved de bakenforliggende årsakene til å kreve rasing av de norske grensefestningene. NDA trykte en uttalelse av professor Harald Hjärne, hvor han sa at det ikke var frykten for Norge alene som var grunnen til det svenske kravet om å rive de norske grensefestningene.³²⁰ Det var i følge han frykten for at Norge skulle alliere seg med en fremmed makt. Hjärne påpekte også at dersom Norge fikk beholde grensefestningene måtte Sverige også bygge festninger og splitte forsvarsstyrken.

NDA fortalte at den engelske avisen *Daily News* hadde hatt et intervju med professor Hjärne.³²¹ Hjärne var overbevist om at nordmennene med tiden ville takke de norske delegatene for å ha fjernet en kilde til fremtidig misstenksomhet, dersom de gikk med på å rive grensefestningene. Festningene ville blitt et krenkende minne om stridighetene under unionstiden. Han mente at forstandige svensker ikke ville triumfere over Norges ettergifter. Nordmennene skulle ikke føle at deres ære var blitt krenket fordi de tok hensyn til Sveriges politiske interesser. Soc.-Dem. viste også til denne artikkelen av Hjärne i *Daily News*, som også ble trykket i *Standard*.³²² Uttalelsene til Hjärne ble ikke kommentert av noen av disse avisene. Det at en konservativ og en sosialdemokratisk avis trykte samme uttalelser viser hvor enig den svenske pressen var når det gjeldt festningskravet. De brukte samme uttalelser til å underbygge sine holdninger.

---

³¹⁹ DN, torsdag 14. september 1905 i A nummeret, ”Björntjänster.”

³²⁰ NDA, lørdag 16. september 1905 i A nummeret, ”Unionskrisen.” Hjärne var professor i historie. Han var medlem av andre kammeret uten å tilhøre noe parti. Han var moderat konservativ og medlem i særskilda utskottet sommeren 1905.

³²¹ NDA, tirsdag 19. september 1905, ”Unionskrisen.”

³²² Soc.-Dem., onsdag 20. september 1905, ”Den svensk-norska krisen.”

Soc.-Dem. trykte også artikler fra norske aviser som støttet sosialistenes holdninger til de norske grensefestningene. En av disse var en artikkel av Ernst Sars som ble trykt i *Morgenbladet* og *Dagbladet*.³²³ Sars mente at rivingen av grensefestningene ikke ville få noen reel betydning fordi faren for angrep fra Sverige ville forsvinne med unionens oppløsning. Det var unionen som hadde gitt Sverige grunn til å opptre som politi på halvøyen. Vilkåret var ikke ydmykende når det ble sett i sammenheng med voldgiftstraktaten. Han mente nordmennene ville vinne mer enn de ville tape.

Soc.-Dem. trykte en artikkel av redaktøren i den norske Soc.-Dem., Olav Kringen.³²⁴ Han minnet om at kravet om en norsk folkeavstemning ble snudd til en seier for det norske demokratiet og han mente at det kunne rivingen av grensefestningene også gjøre. En riving av grensefestningene var i følge Kringen en seier for sosialdemokratiets fremtid. Den svenske Soc.-Dem. mente at det ikke burde være så vanskelig å vende rivingen av grensefestningene til den demokratiske utviklingen, slik det ble gjort med folkeavstemningen. Rivingen av de nye grensefestningene var et praktisk bevis på at konflikten ville falle med unionen. De to folkenes utvikling til demokratier ville virkeliggjøre et ordentlig broderskap, et bedre alternativ enn det tomme unionsbroderskapet:

Det är fredens och samförståndets alternativ, medan ett behållande af dessa militära anstalter, äfven i det extra lyckliga fall, att det icke *genast* medförde en akut konflikt, ofelbart skulle leda till svenska motrustningar och därmed göra krigsfaran permanent på vår halfö. [...] Nordens verkliga *fredsvänner* på ömse sidor om Kölen måste därför, efter vårt sätt att se, *enig* samlas i kraf på den neutrala fredszonens åstadkommande.³²⁵

Dette var den eneste artikkelen fra den norske avisen Soc.-Dem. som ble trykt i den svenske Soc.-Dem. i forbindelse med de kravene som ble stilt for at Sverige kunne gå med på en oppløsning av unionen.

Avisene brukte mye spalteplass på å underbygge sine holdninger til det svenske kravet om at nordmennene måtte rive grensefestningene. Også her brukte avisene uttalelser fra andre aviser som underbygde deres holdninger. Begrunnelsene for at de støttet kravet var imidlertid forskjellige. NDA betraktet grensefestningene som offensive. Det ble påpekt at Sverige selv enten måtte anlegge festninger mot grensen, eller så måtte de norske festningene bort. Å omorganisere forsvaret ville bli dyrt og tidkrevende, det var ingen kostnader for Sverige å kreve de norske festningene rasert. Det var frykten for at Norge skulle alliere seg med en fremmed makt som var begrunnelsen for frykten til den konservative avisen og redaksjonens krav om at de måtte rives. DN og Soc.-Dem. la størst vekt på at Sverige ikke hadde til hensikt

---

³²³ Ibid.

³²⁴ Soc.-Dem., fredag 1. september 1905, "Gränsfästningarna."

³²⁵ Ibid.

å ydmyke den norske nasjonalfølelsen, dersom nordmennene rev festningene ville den fremtidige freden være sikret. DN påpekte at rivingen av grensefestningene ikke utelukkende handlet om selve anleggene, det handlet om en festningsfri sone i sør på både svensk og norsk side.

Voldgift

Under delegatenes møte på morgenen den 7. september stilte de norske forhandlerne en allmenn voldgiftsavtale som vilkår for å rive de nye grensefestningene.³²⁶ Det norske motkravet ble møtt med forskjellige reaksjoner fra pressen.

Umiddelbart etter 7. juni ble det i Sverige diskutert vilkår for å anerkjenne situasjonen. Det ble diskutert om det burde fra upartisk hold, gjennom voldgift, fastslås om de norske grunnene for unionsbruddet var legitime. NDA mente at ”en sådan hänvisning till skiljedom varit fullt utmärkande för svensk ridderlighet och svensk förtroende till en egen god sak.”³²⁷ NDA skrev at dette forslaget ikke ble fulgt opp av nasjonale og formelle årsaker. I følge avisen hadde voldgiftsspørsmålet etter dette bare hatt en sekundær rolle i den unionelle diskusjonen. Nå hadde imidlertid spørsmålet på nytt blitt aktualisert som et svar på det svenske kravet om å kreve riving av grensefestningene. *Aftenposten* kom med et krav om voldgift for å avgjøre spørsmålet om hvilke av de svenske kravene som var nødvendige for å etablere en fremtidig fredelig tilstand mellom de to landene. NDA tilbakeviste dette forslaget om voldgift fordi de svenske kravene var satt opp som et minimum for at Sverige skulle kunne medvirke til unionens oppløsning. Avisen påpekte også at det bare var *Aftenposten* som hadde fremmet dette kravet.

Den øvrige norske pressen snakket også om voldgift, men da for å avgjøre fremtidige forhold. NDA skrev at i kretser som stod den norske regjeringen nærme var det en tilbøyelighet til å kunne gå med på en nøytral sone langs den sørlige grensen, dersom Sverige gikk med på en voldgiftstraktat for å løse eventuelle fremtidige tvister. *Morgenbladet* skrev at om Sverige ville mer enn et ”chauinistiskt effektnummer”,³²⁸ om det viktigste var fred og trygghet på den skandinaviske halvøy så måtte det bli en voldgiftstraktat. Norge måtte få motgarantier slik at det ikke ble fremtidige stridigheter og bitterhet. Den konservative avisen syntes ikke det var særlig fristende å inngå noen traktat med Norge på dette tidspunktet: ”At sluta traktater med den nation, hvilken har den 7 juni på sin debitsida, kan ju knappast vara

---

³²⁶ Urbye 1952, side 99.

³²⁷ NDA, tirsdag 12. september 1905, ”Skiljedomsfunderingar.”

³²⁸ Ibid.

lockande, [...]”³²⁹ I unionstiden med Norge hadde det blitt inngått en rekke voldgiftstraktater med fremmede makter: ”Under sådana omständigheter kan och får Sverige icke vägra Norge en liknande traktat, när Norge kommit i den ställning, att det på egen hand kan inngå bindande politiska öfverenskommelser.”³³⁰ Norge måtte først bli et selvstendig land, deretter kunne Sverige inngå en voldgiftsavtale med landet, det ville i følge avisen være en naturlig følge av den politiske tradisjonen i Sverige.

DN skrev at Sverige ikke var uvillig overfor den fredsgarantien en voldgiftsavtale ville innebære, og mente at særskilda utskottet hadde gitt opplysninger om dette. Den liberale avisen mente at både en nøytral sone og en eventuell voldgift ville være ”förtreffliga ting.”³³¹ Dagen etter påpekte avisen igjen at Sverige ikke var imot en voldgiftsavtale, om eventuelle fremtidige tvister. DN mente Norge burde møtes på halvveien i dette spørsmålet: ”Sverges delegerade skulle illa uppfatta urtima riksdagens mening om de ej på denna punkt mötte på halfva vägen.”³³²

Soc.-Dem. skrev også at urtima riksdagen ikke hadde stilt seg avvisende til den voldgiftsavtalen som nordmennene ønsket.³³³ Branting var klar i sin oppfatning av voldgiftsspørsmålet: ”[...] bort med gränsfästningarna – skiljedom i stället!”³³⁴ Han mente det norske kravet om en voldgiftstraktat for å gå med på å rive de nye grensefestningene ikke kenket Sveriges ære. Kravet truet, etter hans mening heller ikke svenske interesser.

NDA likte ikke tanken om å inngå en voldgiftsavtale med Norge, avisen hadde den 7. juni frisk i minnet. Først måtte Norge bli et selvstendig land, deretter kunne Sverige inngå en voldgiftsavtale med landet. En medvirkende årsak til at den konservative avisen ikke ønsket en voldgiftsavtale med Norge på dette tidspunktet er sannsynligvis rent prinsipielt. Grunnlaget for forhandlingene i Karlstad var de kravene Sverige stilte for å gå med på å oppløse unionen, Norge skulle ikke stille krav overfor Sverige. DN og Soc.-Dem. mente at en slik avtale ville være med på å sikre freden. De påpekte også at urtima riksdagen ikke hadde avvist tanken på en voldgiftsavtale om eventuelle fremtidige tvister.

---

³²⁹ Ibid.

³³⁰ Ibid.

³³¹ DN, tirsdag 12. september 1905 i B nummeret, ”Norska röster i den utländska pressen.”

³³² DN, onsdag 13. september 1905 i A nummeret, ”Spänning.”

³³³ Soc.-Dem., fredag 1. september 1905, ”Gränsfästningarna.”

³³⁴ Soc.-Dem., onsdag 13. september 1905, ”Realiteter.”

Utenlandsk presse om forhandlingene

Det ble skrevet om unionskrisen også i utenlandske aviser, de svenske avisene omtalte noe av det som ble skrevet. DN og NDA beskyldte Norge for å prøve å påvirke utenlandsk presse. Det var hovedsaklig spørsmålet om rivingen av de norske grensefestningene, eller innholdet i dette kravet som den svenske pressen var opptatt av.

Den norske pressen hadde i følge DN prøvd å påvirke utenlandsk presse, hovedsaklig tysk og engelsk.³³⁵ Avisen skrev at tysk og engelsk presse så det som en krenkelse av nasjonalfølelsen å måtte ofre historiske minnesmerker. Den tyske avisen, *Kölnisch Zeitung*, hevdet også at den svenske pressen gikk lengre enn den urtima riksdagens beslutning om å bare rasere de moderniserte delene av Kongsvinger og Fredrikssten. DN skrev ikke hvilke svenske aviser den utenlandske pressen siktet til. Det som er sikkert er at disse beskyldningene ikke stemmer når det gjelder DN, NDA og Soc.-Dem., ingen av disse avisene krevde de historiske festningene rasert.

Times skrev også at den svenske pressens krav gikk utover urtimans beslutning.³³⁶ DN bemerket likheten i de to avisenes artikler, noe den liberale avisen trodde skyldtes påvirkning fra Norge. Den engelske avisen mente at konflikten dreide seg mest om følelser, ikke reelle trusler, begge sidene tilla festningene større betydning enn de i realiteten hadde. Både *Times* og *Kölnische Zeitung* anbefalte en voldgiftstraktet. *Times* mente at en voldgiftstraktet var en bedre løsning, den ville sikre freden på en bedre måte enn en rasering av grensefestningene. DN kommenterte dette med at dersom det for det meste dreide seg om følelser var det Norges tur til å gi etter. Sverige hadde allerede kjent denne følelsen av å ofre noe som var viktig da Norge brøt ut av unionen. DN mente at for å sikre freden var det nødvendig med både en nøytral sone og en eventuell voldgift.

NDA tok også for seg synspunktene som ble fremmet i *Times*. Den konservative avisen mente *Times* hadde blitt ført bak lyset av Norge når det gjaldt innholdet i det svenske kravet.³³⁷ *Times* trodde dette kravet omfattet de historiske festningene Fredriksten og Kongsvinger. NDA viste til at det, flere ganger, fra svensk hold hadde blitt påpekt at urtimabeslutningen gjaldt festninger som var oppført de senere år. Avisen rettet sterk kritikk mot det den mente var uriktig propaganda fra norsk side: ”Det är mycket beklagelig, att en så ansedd tidning som Times [...] kunnat godtaga utan kritikk norska lögnaktiga framställningar

---

³³⁵ DN, tirsdag 12. september 1905, ”Norska röster i den utländska pressen.”

³³⁶ Ibid.

³³⁷ NDA, onsdag 13. september 1905 i A nummeret, ”Times om gränsfästningarna.”

och på dem bygga mot Sverige rent af hotfulla uttalanden.”³³⁸ I følge den konservative avisen så *Times* at grensefestningene var et stort problem. NDA påpekte også at den engelske avisen la stor vekt på at den ønsket en fredelig løsning. Dagen etter trykte NDA igjen uttalelser fra *Times* hvor det ble gitt uttrykk for at avisen ønsket en fredelig løsning.³³⁹

Soc.-Dem. fortalte også at *Times* hadde fått for seg at tilspissingen av konflikten skyldtes at Sverige krevde at de historiske grensefestningene også skulle rives.³⁴⁰ Den sosialistiske avisen tilbakeviste beskyldningene på samme måte som DN og NDA. Den sosialdemokratiske avisen trykte også en uttalelse av professor Hjärne som stod på trykk i *Times*.³⁴¹ Hjärne skrev at Sverige ikke krevde at Norge skulle rive de historiske grensefestningene, bare de som var oppført de seneste årene. I tilknytning til dette skrev *Times* at det var mulig konflikten kunne løses, men at det var avhengig av hva som ble forstått med nye festninger. NDA påpekte igjen, i en artikkel denne dagen, at Sverige ikke krevde riving av de historiske festningene, bare de som var blitt oppført de fem siste årene og som utgjorde en direkte trussel mot Sverige.³⁴²

De tre avisene var opptatt av hvordan konflikten ble oppfattet i utlandet. De tilbakeviste opplysningene som kom frem i den utenlandske pressen om at Sverige krevde at nordmennene skulle rive de historiske grensefestningene. DN og NDA skrev at den utenlandske pressen ble ført bak lyset av Norge, de var et resultat av norsk propaganda og feilinformasjon. Soc.-Dem. skrev bare at opplysningene ikke var riktige, den beskyldte ikke Norge for å bevist feilinformere utenlandsk presse.

Innblanding fra utlandet

Avisene trykte også artikler fra utenlandsk presse som tok for seg muligheten for at utlandet ville blande seg inn i konflikten. Avisene brukte denne informasjonen på forskjellige måter.

Soc. Dem. formidlet informasjon fra *Times*.³⁴³ Dersom det så ut til at det kunne bli krig mente *Times* at Storbritannia ikke kunne sitte likegyldig å se på, Storbritannia måtte snakke fredens sak. Den sosialdemokratiske avisen så denne uttalelsen som ”en fingervisning som är väl värd att beaktas af dem det vederbör.”³⁴⁴ Det virker som om Soc.-Dem. trodde at Storbritannia kunne komme til å blande seg inn i oppgjøret dersom det så ut til at Sverige og

---

³³⁸ Ibid.

³³⁹ NDA, onsdag 13. september 1905 i B nummeret, ”Nansen ånyo i utlandets press.”

³⁴⁰ Soc.-Dem., onsdag 13. september 1905, ”Times om unionskrisen.”

³⁴¹ Soc.-Dem., torsdag 14. september 1905, ”Gränsfästningarna under debatt.”

³⁴² NDA, torsdag 14. september 1905, ”Gränsfästningarna.”

³⁴³ Soc.-Dem., onsdag 13. september 1905, ”Times om unionskrisen.”

³⁴⁴ Ibid.

Norge ikke klarte å komme til enighet. Egentlig dreier det seg vel om å advare mot en væpnet konflikt, avisen ønsket å rette oppmerksomheten mot en fredelig løsning. Også dagen etter trykte Soc.-Dem. en uttalelse fra den engelske avisen.³⁴⁵ *Times* trodde ikke noen av landene ville bære skylden for å prøve å løse konflikten med våpenmakt, men skrev at dersom det skjedde ville den skyldige bli sterkt fordømt i Storbritannia. I en annen artikkel senere i uken skrev Soc.-Dem. at hele Europa håpet det ikke skulle gå til det ytterste, krig.³⁴⁶ I følge avisen mente engelske, franske og tyske aviser at det vil være en forbrytelse å gå til krig. Det er tydelig at den sosialdemokratiske avisen bruker disse uttalelsene for å understreke avisens ønske om et fredelig oppgjør.

DN likte ikke at utlandet blandet seg inn i unionsoppgjøret.³⁴⁷ Avisen skrev at blant de få sakene hele Sverige var enige om var at utenlandsk innblanding skulle unngås. DN mente den norske agitasjonen i utenlandsk presse var en av de bitreste sidene ved unionskonflikten. Norge feilinformerte for å vinne sympati i utlandet. Neste dag trykte avisen et privattelegram fra London.³⁴⁸ I telegrammet ble det opplyst om at var viktig at de skandinaviske folk ikke identifiserte det britiske aviser skrev med regjeringers mening. Den britiske regjeringen ville ikke blande seg inn i unionskonflikten i Skandinavia.

NDA trykte ingen uttalelser fra utenlandsk presse som indikerte at utlandet ville blande seg inn i konflikten. På konferansens siste dag trykte avisen en melding fra det svenske telegrambyrået, hvor uttalelsene i flere aviser om at den tyske og den engelske regjeringen hadde forsøkt å påvirke den svenske regjeringen ble tilbakevist.³⁴⁹

Utenlandsk presse var opptatt av unionskonflikten i Skandinavia og ga til dels sterke uttrykk for ønsker om fred. *Times* ønsket til og med at Storbritannia skulle arbeide aktivt for en fredelig løsning. Soc.-Dem. brukte uttalelsene i *Times* til å underbygge avisens ønske om et fredelig oppgjør. Avisen skrev ikke at den mislikte at utlandet blandet seg inn i konflikten. DN likte ikke at utlandet blandet seg inn i konflikten. Avisen var også raskt ute med å opplyse om at holdningene i de britiske avisene ikke måtte forveksles med holdningene til landets regjering. NDA skrev ikke noe om holdningene i den utenlandske pressen på dette området. Det eneste den konservative avisen skrev om saken var at den engelske regjeringen tilbakeviste at den hadde forsøkt å påvirke den svenske regjeringen.

---

³⁴⁵ Soc.-Dem., torsdag 14. september 1905, "Gränsfästningarna under debatt."

³⁴⁶ Soc.-Dem., lørdag 16. september 1905, "Den svensk-norska krisen."

³⁴⁷ DN, torsdag 14. september 1905, "Björntjänster."

³⁴⁸ DN, fredag 15. september 1905, "England och unionskrisen."

³⁴⁹ NDA, lørdag 23. september 1905 i A nummeret, "Konferensen i Karlstad."

Krisen er over

Lørdag 16. september ble det meddelt fra Karlstad at forhandlingene i nær fremtid ville kunne komme frem til et positivt resultat. Det var budskapet hele Norden hadde ventet, og håpt på siden forhandlingene startet.

Den 17. september kom DN med det glade budskap at forhandlingenes kritiske punkt var over og enighet oppnådd i de avgjørende punktene, de punktene som var avgjørende for et godt resultat.³⁵⁰ Den liberale avisen skrev at Sverige ønsket fred, og at upartiske vitner mente at vilkårene for oppgjøret ville trygge freden og at de ikke var urimelige.³⁵¹ Avisen var derfor overrasket over motstanden og mistanken om fiendtlighet som hadde vært gjeldene i Norge, men de hadde hatt håp om at de ville besinne seg og komme til enighet. Avisen mente at enigheten angående de kritiske punktene ville øke muligheten for en lykkelig løsning.

Dagen etter fortalte Soc.-Dem. at det hadde vært en uhyggelig spenning lørdag, men at fredsbudskapet lørdag kveld førte til lettelse og glede: "För ögonblicket dominerar emellertid känslan af lättnad öfver att en ohygglig morddröm, som rufvat tungt öfver vårt land, dock till sist dref bort som en dröm och icke tätnade till verklighet."³⁵² Den offisielle meddelelsen gikk ut på at det så ut til at forhandlingene i nær fremtid kunne bringe et positivt resultat. Soc.-Dem. tok dette som et fredsløfte, det var ikke lenger fare for krig. Når forhandlerne etter så lang taushet talte et så klart språk mente avisen at krisene lå bak dem og at bare mindre vanskeligheter gjenstod. Det kunne trekke litt ut i tid, men det var ikke lenger fare for noe brudd: Det var ikke behov for å diskutere konsekvensene av et forhandlingsbrudd.

NDA's korrespondent mente kommunikeet innebar at freden på halvøya ikke lenger stod i fare.³⁵³ Da korrespondenten fortalte den svenske pressen om kommunikeet brøt det ut stor glede og entusiastiske hurrarop. Situasjonen var en annen blant den norske pressen: "I de norska delegeradenas hotell spreds underrättelsen något senare genom de norska journalisternas vaktpost, som råkade vara en ultra-chauvinistisk man och som därför endast motvillig framförde fredsbudskapet."³⁵⁴ I en annen artikkel i NDA denne dagen ble det fortalt at spenningen forrige uke hadde vært uhyggelig, millioner av skandinaver pustet lettet ut.³⁵⁵ Redaksjonen i den konservative avisen så en begrensning i kommunikeets betydning. Kommunikeet viste at det fantes en vilje for å få løst konflikten slik at Sveriges ære ble ivaretatt samtidig med at det ble tatt hensyn til den norske nasjonalfølelsen, men det var det

---

³⁵⁰ DN, søndag 17. september 1905, "Unionskrisen öfverstånden."

³⁵¹ Hvem disse vitne var skrev avisen ingenting om.

³⁵² DN, søndag 17. september 1905, "Unionskrisen öfverstånden."

³⁵³ NDA, mandag 18. september 1905 i A nummeret, "Unionskrisen."

³⁵⁴ Ibid.

³⁵⁵ NDA, mandag 18. september 1905 i A nummeret, "Fredsverket i Karlstad."

eneste kommunikeet klargjorde. Forhandlingene var enda ikke avsluttet så andre eventualiteter kunne ikke utelukkes.

NDAs korrespondent mente kommunikeet betydde at freden var sikret, det var ikke lenger fare for krig. Avisens redaksjon mente imidlertid at det eneste kommunikeet klargjorde var at det fantes en vilje til å få løst konflikten på en måte som var tilfredsstillende for begge partene, det ble ikke tolket som et fredsbudskap. DN og Soc.-Dem. tolket kommunikeet på samme måte som den konservative avisens korrespondent. Den kritiske fasen var over, partene mente at de snart ville oppnå enighet og det var ikke lenger fare for krig.

Norsk mobilisering

Den første delen av forhandlingene foregikk uten militær opptrapping. Da forhandlingenes andre sammenkomst startet, foregikk en norsk delmobilisering som skapte sterk uro i Sverige.³⁵⁶ Jeg skal nå se på hvordan pressen betraktet meldingene om en norsk mobilisering.

Soc.-Dem. fortalte at det verserte rykter om en norsk mobilisering: ”*St. D.* offentliggjorde i går ett sensationsrykte om att normännen de senaste dagarna besatt gränslinien med fem årsklasser.”³⁵⁷ Avisen kunne fortelle at Michelsen tilbakeviste dette og at han forklarte det med at det bare var sendt erstatninger for hjemsendte bataljoner.

NDA skrev at det fra pålitelig hold ble meddelt, gjennom Svenska telegrambyrå, at det gradvis ble mobilisert i Norge.³⁵⁸ Soc.-Dem. trykte den samme meldingen. Avisen fortalte også at det rett etter denne meldingen kom en dementi fra Norge hvor det norske telegrambyrået tilbakeviste mobiliseringsryktene.³⁵⁹ Den sosialdemokratiske avisen stilte spørsmål ved hva som lå bak disse ryktene:

Hvad som är sanningen i dessa uppgifter vet man ju icke. [...] Man undra om det är hrr Lundeberg och Michelsen, som själfva anordna dylika kraftuppvisningar, eller om de endast låta det ske. Men i hvilket fall som helst vore det på högsta tid att detta ömsesidiga vapenrassel genom ett allvarligt ord från underhandlarna inställdes. Hvem som än bär ansvaret, så är det ovärdigt kulturfolk att så forfara.³⁶⁰

Soc.-Dem. var i tvil om hvem som hadde rett, den svenske siden som meldte om en norsk mobilisering, eller den norske siden som avviste disse ryktene. Avisen tok sterk avstand fra våpenraslingen på begge sidene av grensen og mente at lederne for de to delegasjonene i Karlstad burde sette en stopper for de militære tiltakene. DN fortalte også om ryktene

---

³⁵⁶ Ottosen 2005, side 113f.

³⁵⁷ Soc.-Dem., torsdag 14. september 1905, ”Mobiliseringsryktena.” *St. D.* er forkortelse for *Stockholms Dagblad*.

³⁵⁸ NDA, lørdag 16. september 1905 i A nummeret, ”Unionskrisen.”

³⁵⁹ Soc.-Dem., lørdag 16. september 1905, ”Den svensk-norska krisen.”

³⁶⁰ *Ibid.*

angående en norsk mobilisering denne dagen, som ble fulgt av en tilbakevisning fra norsk side. I følge det norske telegrambyrået var det bare sendt erstatninger for hjemsendte tropper. Til tross for at Norge benektet noen form for mobilisering hevdet det svenske telegrambyrået at informasjonen stemte overens med virkeligheten.³⁶¹

NDA fortalte sine lesere at det eksisterte en krigsstemming i Norge, men avisen trodde ikke Norge ville provosere til krig, da ville landet miste alle sympatier.³⁶² Videre skrev avisen: ”Betänkligare [...] äro emellertid de direkta militära åtgärder som vidtagas ännu efter den första fredscommuniqéns utsändande.”³⁶³ Avisen kunne fortelle om meldinger fra pålitelig hold, om norsk mobilisering.³⁶⁴ Meldingene inneholdt informasjon om at det flere steder, i terrenget mellom grensefestningene og grensen, pågikk arbeide med å anlegge nye provisoriske anlegg. I disse to artiklene kom det frem at den konservative avisen mente at det foregikk en norsk mobilisering, det ble ikke tolket som rykter.

Soc.-Dem. fortalte at lørdagens kommuniqué om utsikter til enighet ikke hadde hatt den forventede effekten.³⁶⁵ Avisen fortalte at noen aviser i hovedstedene fremdeles spredde rykter om mobilisering. Avisen trodde det kunne ligge noe bak disse ryktene, siden det norske telegrambyrået sendte ut en dementi om at det ikke ble foretatt noen militære tiltak som ikke fra et forsvarssynspunkt ble sett på som nødvendig. Avisen mente at det var urimelig at det skulle foregå opprustning etter lørdagens løfte om et positivt resultat.

NDA formidlet også denne dementien.³⁶⁶ Avisen skrev at ifølge det norske telegrambyrået var det ikke riktig at nesten alle troppene i det sentrale Norge og i grenseområdene skulle være mobilisert. Avisen skrev også at statsminister Michelsen hadde sagt at opplysningene om norsk mobilisering var overdrevne.³⁶⁷ Så lenge forhandlingene fortsatt pågikk skulle det, i følge Michelsen, ikke komme flere norske tropper til grensen.

Den liberale avisen oppfordret pressen til forhandlingsfred.³⁶⁸ Det hadde kommet meldinger fra Norge om troppeforflytninger og rustning, avisen mente dette var en dårlig bakgrunn for fredsbudskapet i Karlstad. Den norske regjering burde vise respekt for sin delegasjons arbeid. Denne dagen trykte DN også en artikkel fra avisens korrespondent i Karlstad hvor han skrev at pressen i begge land hadde påført forhandlingene vanskeligheter.³⁶⁹

---

³⁶¹ DN, lørdag 16. september 1905 i A nummeret, ”Mobiliseringsrykten.”

³⁶² NDA, mandag 18. september 1905 i A nummeret, ”Fredsverket i Karlstad.”

³⁶³ Ibid.

³⁶⁴ NDA, mandag 18. september 1905 i A nummeret, ”Norges militära åtgärder.”

³⁶⁵ Soc.-Dem., tirsdag 19. september 1905, ”Ändå inte lugn!”

³⁶⁶ NDA, tirsdag 19. september 1905 ”Unionskrisen.”

³⁶⁷ Ibid.

³⁶⁸ DN, tirsdag 19. september 1905 i A nummeret, ”Förhandlingsfred.”

³⁶⁹ DN, tirsdag 19. september 1905 i A nummeret, ”Ingen orsak till ängslan.”

På samme måte som avisens redaksjon mente han at spekulasjonene i pressen hadde gjort forhandlingene vanskeligere.

Den 25. september kunne Soc.-Dem. fortelle at de to lands tropper ikke skulle bevege seg nærmere grensen enn en kilometer.³⁷⁰ Avisen så dette som begynnelsen på den nøytrale sonen som dog ville bli bredere og tryggere.

Avisene fortalte om ryktene og dementiene som kom fra Norge. DN omtalte mobiliseringsryktene en gang uten å komme med egne vurderinger om hvorvidt de stemte overens med virkeligheten. Avisen skrev om ryktene før det ble sendt ut et kommunikeet som meddelte offentligheten at det ville foreligge et positivt resultat i nær fremtid. Kommunikeet førte til at den liberale avisen oppfordre pressen til ikke å bidra til å gjøre forhandlingene vanskeligere. I tillegg til å informere om ryktene kommenterte Soc.-Dem. dem med at det kunne ligge noe bak dem siden Norge sendte ut dementier. NDA trykte to artikler hvor avisen mente at det foregikk en mobilisering på Norsk side. Dagen etter skrev avisen at det fra norsk side ble avvist at det foregikk noen mobilisering. For en konservativ avis som NDA kunne det virket sannsynlig at avisen ville brukt denne informasjonen til å kreve svenske mottiltak, noe den ikke gjorde. Selv om, først og fremst NDA men også Soc.-Dem., mente det kunne ligge noe i disse ryktene ble de ikke brukt til å skape noen form for opinionsstorm mot Norge. Med tanke på hvor spent situasjonen var, så skrev avisene relativt lite om mobiliseringsryktene.

Enighet

Ti minutter på halv syv om kvelden lørdag den 23. september kom meldingen om at forhandlerne var kommet til enighet. Jeg skal nå se hva avisene mente om forhandlingsresultatet som stod på trykk i avisene den 26. september.

Den 20. september skrev DN's korrespondent at det virket som om forhandlingene gikk mot slutten.³⁷¹ To dager senere fikk NDA en melding fra Karlstad om at de norske delegatene hadde bestilt regningen fra hotellet og at de svenske ville vite hvor mye de skulle betale frimurerløsningen for lokalene de hadde brukt under forhandlingene.³⁷²

DN var først ute med å fortelle at en fullstendig overenskomst forelå til ratifikasjon av de to rikenes statsmakter.³⁷³ Avisen mente det var umulig å si noe om i hvilken grad den tilfredsstilte opinionen i de to land før innholdet i overenskomsten forelå. Dagen etter trykte

---

³⁷⁰ Soc.-Dem., mandag 25. september 1905, "Fredsverket fullbordat."

³⁷¹ DN, onsdag 20. september 1905, "Konferensen i Karlstad."

³⁷² NDA, fredag 22. september 1905, "Unionskrisen."

³⁷³ DN, søndag 24. september 1905, "Det nordiska fredsslutet."

avisen en artikkel fra konferansebyen signert Volo.³⁷⁴ Han sendte en takk til forhandlerne, de menn som gjennom sine kloke, alvorlige og besinnelsesfulle overlegninger muliggjorde det eneste verdige oppgjøret mellom de to folk.

I forbindelse med at NDA meddelte sine lesere at det var oppnådd enighet i forhandlingene fortalte avisen at tidspunktene for de delegertes hjemkomst var hemmeligholdt.³⁷⁵ Årsaken til dette var frykten for ubehagelige demonstrasjoner i Kristiania ved delegatenes hjemkomst. Den svenske allmennheten var heller ikke informert om ankomsten til delegatene så bare noen hundre hadde møtt opp på stasjonen da de kom til Stockholm klokken ett på natten.

Soc.-Dem. formidlet også den offisielle meddelelsen om enigheten mellom forhandlerne i Karlstad denne dagen. Avisen kunne fortelle at resultatet av forhandlingene ville bli offentliggjort, samtidig i Stockholm og Kristiania, kommende uke.³⁷⁶ Branting trodde Sverige hadde klart å få til en overenskomst som ville sikre den fremtidige freden. Han trodde også at de to landene ville godta avtalen:

Det ligger dock nog i sakens natur att Sverige, som haft den starkaste positionen – ej minst genom Europas erkännande af urtima-programmets hofsamma begränsning och af dess ärliga fredsvilja – också kunnat genomdrifva allt som på sakliga skäl måste krävas till framtidens trygghet. [...] Det synes otänkbart att, sedan enighet vunnits mellan de båda ländernas ombud, någon rubbning i aftalet skall kunna på allvar ifrågasättas från någöndera sidans nationalförsamling.³⁷⁷

En artikkel samme dag skrevet av redaksjonen fortalte om den siste dagen og forsinkelsene for hjemreisen til delegatene på grunn av noen punkter i protokollen som ikke stemte.³⁷⁸

Den 26. september trykte de tre avisene hele forslaget til overenskomst som delegatene fra Sverige og Norge kom frem til i Karlstad.³⁷⁹ Branting mente overenskomsten lå innenfor urtimans ramme. Han var svært tilfreds med voldgiftsavtalen som hele tiden hadde vært sosialistenes mål. DN kommenterte ikke forhandlingsresultatet.

Den konservative avisen så tilbake på forhandlingenes utgangspunkt i en artikkel som også kommenterte overenskomsten. NDA skrev at urtima riksdagen stilte noen materielle krav som skulle garantere sikkerheten langs den sørlige grensen. Norge måtte etterkomme disse kravene for at Sverige skulle gå med på å oppløse unionen. Norge skulle rive grensefestningene som var oppført de fem siste årene og det skulle opprettes en nøytral sone

---

³⁷⁴ DN, mandag 25. september 1905, "Från konferensens stad." Volo var antakeligvis ikke identisk med DN's korrespondent i Karlstad. Han skrev en reisekildring fra en tur til Kristiania, datert Kristiania søndag 17. september. DN, onsdag 20. september 1905, "I Norge just nu." Jer ser det som lite sannsynlig at avisens korrespondent ville ha forlatt Karlstad når det virket som det snart kunne foreligge et resultat.

³⁷⁵ NDA, mandag 25. september 1905 i A nummeret, "Unionsuppgörelsen klar."

³⁷⁶ Soc.-Dem., mandag 25. september 1905, "Fredsverket fullbordat."

³⁷⁷ Ibid.

³⁷⁸ Ibid.

³⁷⁹ DN, tirsdag 26. september 1905, "Det svensk-norska fredsfördraget.", NDA, tirsdag 26. september 1905, "Karlstadkonferensens resultat." og Soc.-Dem., tirsdag 26. september 1905, "Den svensk-norska uppgörelsen."

hvor nye festninger ikke kunne bygges. Avisen syntes de svenske forhandlerne hadde gjort en god jobb: ”Våra underhandlare ha på ett erkännansvärdt sätt löst sin svåra uppgift att öfvertyga norrmännen om nödvändigheten af tillmötesgående på denna punkt.”³⁸⁰ Den ytre festningslinjen som utgjorde en direkte trussel mot Sverige ville forsvinne. Kongsvinger ville ikke kunne brukes som støttepunkt for en offensiv mot Sverige. Avisen forstod harmen i Sverige over at Kongsvinger ikke skulle rives. Men avisen var forundret over den harmen overfor voldgiftstraktaten som fantes noen steder. Når det gjaldt de svenske samenes reinbeiterettigheter mente avisen forhandlerne i Karlstad hadde oppnådd et særdeles bra resultat, den var også fornøyd med resultat når det gjaldt transittrafikken og de felles vassdragene. Avisen var klar over at delegatene hadde arbeidet hardt for å nå det resultatet som nå forelå. Selv om NDA var fornøyd med resultatet jublet de ikke over oppgjøret. For den konservative avisen var det vemodig at unionen kom til å bli oppløst, likevel mente redaksjonen at ingen annen regjering kunne ha oppnådd et bedre resultat, et resultat som ville være ”en grundval för fortsatt sammanlefnad [...]”³⁸¹ NDA var fornøyd med forhandlingsresultatet og trodde det ville bidra til at de to landene kunne akseptere hverandre og at de i fremtiden kunne samarbeide.

NDA fortalte også om mottagelsen av overenskomsten i Norge: ”De norska underhandlarne ha efter hemkomsten fått smaka kritikens färla i en grad, som man knappast skulle hafva ansett möjlig efter det jubel, som hälsade dem efter revolutionsbragden. Nu få de höra att de förfuskat alltsammans.”³⁸² NDA viste blant annet til et dikt av stortingsmannen Gunnar Rysstad i *Den 17de Mai*.³⁸³ I dette diktet mente Rysstad at Norge burde erstatte løven i våpenet sitt med en gris. NDA fortsatte å fortelle om de sterke reaksjonene i Norge: ”De norska chauvinisterna, som tro sig kunne kullstörta öfverenskommelsen i Karlstad, äro mannstarkare, än man trott.”³⁸⁴ Avisen skrev at det offisielt ble meddelt at 12 av spesialkomiteens medlemmer var for en godkjennelse av Karlstad-konvensjonen mens 6 var mot. Agitasjonen mot konvensjonen ble betegnet som meget sterk. Det ble også fortalt at *Morgenbladet* gikk sterkt ut mot de som mente at konvensjonen var ydmykende. Den konservative, norske avisen trodde konvensjonen ville bli vedtatt med stor majoritet i Stortinget og at den ble støttet av det store flertallet av Norges folk.

---

³⁸⁰ NDA, tirsdag 26. september 1905, ”Sverige och Norge efter Karlstadskonferensen.”

³⁸¹ Ibid.

³⁸² NDA, fredag 29. september 1905, ”De norska underhandlarna smädas.”

³⁸³ Bergström 2005, side 47. Diktet med tittelen: ”Til Norig!” stod på trykk i *Den 17de Mai* den 26. september 1905.

³⁸⁴ NDA, lørdag 30. september 1905 i A nummeret, ”Norge.”

NDA syntes den svenske delegasjonen hadde gjort en bra jobb. For den konservative avisen var det enigheten angående rasingen av de nye norske grensefestningene som var av størst betydning og som ble spesielt fremhevet. Men avisen var også fornøyd med de andre punktene i overenskomsten. NDA fortalte også at det fantes missnøye med oppgjøret i Norge, men at det så ut til at konvensjonen ville bli vedtatt. Soc.-Dem. fremhevet voldgiftsavtalen som det sentrale, og mente den fremtidige freden var sikret. Redaksjonen i DN kommenterte ikke aktstykkene i avtalen, den eneste kommentaren som ble trykt i avisen var signert Volo. Han er svært fornøyd med oppgjøret og forhandlernes innsats.

Avslutning

Interessen for unionsoppgjøret var stor, avisene skrev ganske mye om forhandlingene, men ikke like mye som i forrige periode. Side forhandlingene var hemmelige virket dette noe begrensende på hva avisene skrev, spesielt under den første delen av forhandlingene. DN og NDA trykte det korrespondentene sendte til avisene og alle de tre avisene trykte de offentlige meddelelsene som ble sendt ut daglig. Under andre delen av forhandlingene ble det skrevet mer i avisene, det har muligens en sammenheng med de delegertes kommuniké som ga signaler om at forhandlingene ville føre til et resultat.

Når det gjelder Bernadottetilbudet kom DN bare med informasjon om ryktene, det ble ikke uttrykt noe ønske om hva kongen burde gjøre. Avisen stod fortsatt på sitt standpunkt at kongen selv måtte avgjøre hva han ønsket å gjøre. Soc.-Dem. og NDA trodde ikke på ryktene. Begge avisene mente det ville være best om Norge ble en republikk. Den sosialdemokratiske avisen mente en republikk ville være en naturlig konsekvens av utvikling. NDA trodde at dersom Norge ble en republikk ville veien til anerkjennelse bli vanskeligere.

De tre avisene stilte seg bak de svenske vilkårene for en oppløsning av unionen. Alle mente Norge hadde krenket en formell rett når de brøt ut av unionen. Avisene forklarte sin støtte til vilkårene med målet som var å sikre den fremtidige freden. Den sosialdemokratiske avisen og DN var også opptatt av at kravene ikke skulle ydmyke Norge. NDA la også vekt på selve kompensasjonen, det var viktig å få oppreisning.

Grensefestningene var det kravet som var vanskeligst å bli enige om. NDA la vekt på at grensefestningene var offensive, de var rettet mot Sverige. dersom de ble stående ville det medføre store kostnader for Sverige i form av en omorganisering av forsvaret. Soc.-Dem. og DN la vekt på at grensefestningene ville være et minne om unionen, ved å rive dem ville disse

minnene lettere bli glemt. De la vekt på at kravet ble rettet for å sikre freden. Dette vilkåret måtte også sees i sammenheng med en voldgiftsavtale.

DN og Soc.-Dem. mente en voldgiftsavtale ville være med på å sikre freden. NDA likte ikke tanken på å inngå en voldgiftsavtale med Norge på dette tidspunktet. Først måtte landet bli selvstendig så kunne det inngås avtaler av en slik art. Under dette lå også at det var Sveriges tur til å stille kravene, Norge hadde ikke rettt til å stille krav overfor Sverige etter den behandlingen landet hadde vært utsatt for.

DN og NDA var opptatt av å tilbakevise artikler i utenlandsk presse som trodde Sverige krevde at Norge skulle rive de historiske grensefestningen. Disse uttalelsene ble tilbakevist ved å vise til norske propaganda og bevist feilinformasjon for å vinne sympatier i utlandet. Soc.-Dem. informerte om uttalelsene i utenlandsk presse, men skrev ikke at de var resultatet av norsk propaganda. Angående muligheten for at utlandet skulle ha interesse av å blande seg inn i konflikten mente DN at det burde unngås. Oppgjøret var et norsk og svensk anliggende. Soc.-Dem. brukte uttalelser i utenlandsk presse til å underbygge sitt ønske, og håp, om at oppgjøret måtte gå fredelig for seg. NDA trykte ikke noen artikler som dreide seg om hvorvidt utlandet hadde en interesse av å blande seg inn i konflikten, bortsett fra å avkreftet ryktene.

Ryktene om en norsk mobilisering ble trykt i alle avisene og det ble trykt dementier i forbindelse med ryktene. DN skrev minst om disse ryktene, den ene artikkelen avisen trykte som omhandlet dette ble trykt før kommunikeet den 16. september. Kommunikeet førte til at avisen oppfordret pressen til forhandlingsfred, spekulasjoner i avisene ville gjøre forhandlingene vanskeligere. NDA og Soc.-Dem. trykte flere artikler om disse ryktene. Soc.-Dem. mente at det kunne ligge noe i ryktene. NDA gikk enda lenger og mente det foregikk en norsk mobilisering.

Vedung tar for seg årsaker til at unionsoppløsningen gikk fredelig for seg.³⁸⁵ Måten den svenske pressen håndterte mobiliseringsryktene viser at avisene ønsket et fredelig oppgjør, og at de bidro til at oppløsningen gikk fredelig for seg. Det hadde vært fullt mulig for den konservative avisen og ha brukt ryktene til å kreve mottiltak i form av en svensk mobilisering. Pressens dekning av forhandlingene og det som skjedde rundt dem viser at avisene i stor grad holdt seg unna de store spekulasjonene og ryktespredningene. En del rykter ble omtalt og det forekom noen spekulasjoner men de var ikke av en karakter som kunne skape vanskeligheter for forhandlerne. Avisene avkreftet rykter i like stor grad som de bygde

---

³⁸⁵ Vedung 2000.

opp under dem. Avisene skrev om mobiliseringsryktene, men de bygde ikke opp under dem. Avisene ønsket en fredelig løsning, deres bidrag ble å støtte opp om de svenske vilkårene og å begrense spekulasjonene og ryktespredningen.

Avisene var enige i sin bedømmelse av de svensk delegatenes arbeide. For NDA var rasingen av grensefestningene det viktigste, for den sosialdemokratiske avisen var voldgiftsavtalen den viktigste. Redaksjonen i DN kommenterte ikke oppgjøret. Den eneste kommentaren som avisen trykte kom fra Volo, i form av en takk til delegatene. Det er mulig at avisen kommenterte oppgjøret i tiden som faller utenfor den perioden jeg har sett på i forbindelse med Karlstadforhandlingene. Dersom den liberale avisen håndterte oppgjøret på samme måte som tidligere hendelser i unionskonflikten, er det mulig at avisen trengte litt tid før den kommenterte resultatet av forhandlingene.

Under Karlstadforhandlingene var det avisenes redaksjoner som skrev artiklene i avisene. DN og NDA hadde korrespondenter i Karlstad som også sendte materiale til avisene. I DN var det også noen få artikler signert Volo. Avisene trykte også uttalelser fra andre aviser, disse ble brukt til å underbygge redaksjonenes holdninger. Det finnes ingen leserinnlegg i denne perioden. I forbindelse med kommunikeet som ble sendt ut den 16. september mente NDAs korrespondent at freden var sikret, avisens redaksjon mente imidlertid at det bare var et tegn på at det fantes en vilje til å få løst konflikten på en måte som tilfredstilte begge partene.

KAPITTEL 6: Holdninger til Norge ett år etter 7. juni beslutningen

Innledning

I de periodene jeg har tatt for meg så langt, har det vært en relativ stor interesse for saker som dreide seg om Norge og unionen generelt. Jeg vil nå ta for meg perioden 20. mai til 20. juni 1906 for å se hva som skjedde med interessen for saker som dreide seg om Norge etter at unionen ble oppløst. Hvilke saker var det de svenske avisene viste interesse for og hvor stor var denne interessen i forhold til det jeg har sett på tidligere?

I dette kapitlet skal jeg se på holdninger til Norge et år etter 7. juni beslutningen. Jeg skal her ta for meg det meste av det avisene skrev i denne perioden om Norge. Jeg skal se på hva de skrev om norsk politikk, Henrik Ibsen og kroningen av den norske kongen. Jeg skal også se på hva avisene skrev i forbindelse med årsdagen for den ensidige norske beslutningen om å oppløse unionen og hvilke holdninger avisene hadde til unionsoppløsningen på dette tidspunktet.

Norsk politikk

Ut fra hva avisene skrev om nabolandene, virker det som om de var litt mer interessert i norsk politikk enn i dansk og finsk. Det de skrev om norsk politikk var bare ren informasjon om bevilgninger og vedtak som var fattet av Stortinget uten noen kommentarer.

NDA kunne fortelle leserne at regjeringen hadde bevilget 750 912 kroner til kongehuset, det ble også fortalt hvordan bevilgningen skulle brukes.³⁸⁶ Alle de tre avisene fortalte om Stortingets behandling av rustningsutgiftene sommeren 1905.³⁸⁷ Disse sakene ble ikke kommentert, men omtalen viser at det fremdeles dreier seg om rester fra unionstidens siste dager.

De svenske avisene omtalte forberedelsene til det norske valget høsten 1906. Den liberale avisen skrev mest om det som foregikk i det politiske miljøet i Norge. En omlegging av valgordningen i 1905 til direkte flertallsvalg i enmannskretser i to omganger gjorde situasjonen uoversiktlig til å begynne med. Det var spesielt DN som viste interesse for de nye grupperingene i norsk politikk ved det kommende valget. DN trykte et privattelegram fra

---

³⁸⁶ NDA, mandag 21. mai 1906, "Våra grannfolk."

³⁸⁷ DN, søndag 27. mai 1906 i A nummeret, "Grannarne." NDA, mandag 28. mai 1906 i A nummeret, "Våra grannfolk." og Soc.-Dem., tirsdag 29. mai 1906, "Utgifterna för Norges krigsrustningar."

Kristiania som tok for seg de norske venstremennenes stilling i regjeringen.³⁸⁸ I telegrammet ble det fortalt at *Dagbladet*, venstres hovedorgan skrev at regjeringen opptrådte som en enhet. Dersom regjeringen satte opp et eget valgprogram, ville følgene bli at Løvland, Arctander og Bothner hadde trådt ut av venstrepartiet. Ett par dager senere kunne DN fortelle at Høyre og Venstre i flere deler av Norge, hadde sluttet seg sammen i et samlingsparti.³⁸⁹ I begynnelsen av juni trykte avisen et nytt privattelegram fra Kristiania som fortalte at en del venstremenn i hovedstaden hadde lagd et opprop til dannelse av en liberal valgorganisasjon.³⁹⁰ Samme dagen skrev NDA at valgagitasjonen i Norge sannsynligvis først ville komme i gang etter kroningen av den norske kongen.³⁹¹ Avisen fortalte også at en del venstremenn i Kristiania hadde lagd et valgoppop og at dette gikk mot venstres program og nærmet seg regjeringens holdninger. Den informasjonen DN videreformidlet til sine lesere i forbindelse med de politiske forholdene i Norge var i form av privattelegram, informasjonen ble ikke kommentert av avisens redaksjon.

Soc.-Dem. trykte den norske regjeringens valgprogram³⁹² og Det Norske Arbeiderpartiets program³⁹³ uten å kommentere noen av dem. NDA trykte også regjeringen Michelsens valgprogram samme dagen som den sosialdemokratiske avisen.³⁹⁴ Denne informasjonen ble meddelt i form av et privattelegram fra Kristiania. Den informasjonen avisene meddelte sine lesere var sekundær informasjon som ble hentet fra nyhetsbyråer, slik det meste utenlandsmaterialet ble.

En annen politisk sak som avisene viste interesse for var bestikkingsanklagene mot amtmannen i Finnmark. Graff som var amtmann i Finnmark skulle ha hjulpet millionæren Christian August Anker slik at han hadde fått kjøpt statseiendom og privateiendom til en svært lav pris. Grunnen til at de ulovlige transaksjonene ble oppdaget var, i følge Soc.-Dem., at en i Ankers tjeneste døde og det ble funnet dokumenter i hans bolig som dokumenterte forholdene.³⁹⁵ Avisen skrev videre at Graff hadde søkt avskjed og fikk innvilget denne. Saken ville ikke bli straffeforfulgt siden avskjed var straffen for en slik handling og han hadde allerede gått av som amtmann. I følge straffeloven var det bare mottaker som kunne straffes og Anker ville derfor ikke få noen straff. Soc.-Dem. kunne fortelle at broderpartiet i Kristiania

---

³⁸⁸ DN, onsdag 23. mai 1906 i A nummert, "Grannarne."

³⁸⁹ DN, fredag 25. mai 1906 i A nummeret, "Grannarne."

³⁹⁰ DN, torsdag 7. juni 1906 i A nummeret, "Grannarne."

³⁹¹ NDA, torsdag 7. juni 1906, "Ny partibildning."

³⁹² Soc.-Dem., onsdag 20. juni 1906, "Norska regeringens valupprop."

³⁹³ Soc.-Dem., fredag 25. mai 1906 i B nummeret, "Grannlanden."

³⁹⁴ NDA, onsdag 20. juni 1906 i A nummeret, "Våra grannfolk."

³⁹⁵ Soc.-Dem., lørdag 26. mai 1906 i A nummeret, "Grannlanden."

ville ha videre undersøkelser i saken.³⁹⁶ Soc.-Dem. hadde den beste dekningen av det som hadde skjedd i denne saken, men de andre avisene skrev også om den.³⁹⁷ Den sosialistiske avisen hadde en detaljert beskrivelse av hva som hadde skjedd. DN fortalte om saken gjennom privattelegram som avisen hadde mottatt. Den liberale avisen trykte flere enkeltartikler om saken enn de andre avisene, men Soc.-Dem. presenterte saken på en ryddig og oversiktlig måte. Soc.-Dem. skrev også at den norske *Social-Demokraten* kritiserer regjeringen for ikke å følge opp saken.³⁹⁸

DN og NDA skrev også om beskyldningene mot en norsk konsul.³⁹⁹ De to avisene skrev at den nytnevnte konsulen i Rio de Janeiro, Vilhelm Dunker Don, forhenværende ekspedisjonssjef i landbruksdepartementet hadde beholdt et større pengebeløp som skulle gått til det offentlige. NDA kunne opplyse at han ikke ville tiltre konsulstillingen før saken var ute av verden.

Avisene skrev om politiske saker i Norge. DN skrev mest om situasjonen til de politiske partiene med tanke på valget høsten 1906. Den informasjonen avisen trykte var i form av privattelegram og ble ikke kommentert av avisens redaksjon. Soc.-Dem og NDA trykte valgprogram men kommenterte dem ikke. De to sakene som dreide seg om henholdsvis en bestikkelse og et underslag ble omtalt på samme måte som saker fra andre land av denne karakter. I disse sakene er det også bare snakk om å legge frem informasjon, de ble ikke kommentert fra redaksjonenes side.

Henrik Ibsen

I tillegg til å trykke informasjon om forskjellige sider ved de norske politiske forholdene var avisene også opptatt av norsk kultur. Den 23. mai 1906 døde dikteren Henrik Ibsen, i den forbindelse fikk han stor omtale i de svenske avisene.

25. mai fortalte Soc.-Dem. og DN sine lesere at Ibsen var død, NDA kom med den samme meldingen dagen etter.⁴⁰⁰ Avisene omtalte Ibsen som en stor forfatter og berømte hans arbeide og trykte oversikter over hva han hadde skrevet. Soc.-Dem. påpekte imidlertid at det

---

³⁹⁶ Ibid.

³⁹⁷ NDA, tirsdag 22. mai i A nummeret og tirsdag 29. mai, "Våra grannfolk." og DN, mandag 21. mai 1906 i A nummeret, "Amtmann Graff.", lørdag 26. mai 1906 i A nummeret, "Affären Graff.", søndag 27. mai 1906 i A nummeret, "Anker-Graffska affären." og lørdag 2. juni 1906 i A nummeret, "Grannarne."

³⁹⁸ Soc.-Dem., tirsdag 29. mai 1906, "Grannlanden."

³⁹⁹ NDA, lørdag 2. juni i A nummeret, "Våra grannfolk." og DN, lørdag 2. juni i A nummeret, "Grannarne."

⁴⁰⁰ Soc.-Dem., fredag 25. mai 1906 i A nummeret, "Henrik Ibsen död.", DN, fredag 25. mai 1906 i B nummeret, "Henrik Ibsen död." og NDA, lørdag 26. mai 1906 i A nummeret, "Våra grannfolk."

hovedsakelig var den borgerlige verden som hadde lest og sett hans stykker.⁴⁰¹ Det mest omfangsrrike oppslaget var i NDAs B nummer 26. mai. Dette nummerets førsteside var preget av bilder av forfatteren.⁴⁰² Den neste siden i denne utgaven var også tilegnet den avdøde dikteren.⁴⁰³

I dagene frem mot begravelsen, fredag 2. juni skrev DN og NDA om forberedelsene til denne.⁴⁰⁴ Soc.-Dem. informerte ikke om disse forberedelsene, men avisene beskrev begravelsen.⁴⁰⁵ DN og NDA beskrev også selve begravelsen.⁴⁰⁶ De opplysningene DN formidlet i forbindelse med forberedelsene til begravelsen var i form av privattelegram fra Kristiania. Når det gjaldt beskrivelsen av selve begravelsen så er det tydelig at vedkommende som skrev den var tilstede. Det er mulig at det var en av avisens medarbeidere som skrev denne artikkelen.⁴⁰⁷ Artikkelen i NDA gir ingen indikasjoner på om det var et privattelegram eller fra en korrespondent, men de er datert Kristiania.

DN og NDA skrev også om Ibsen etter begravelsen. NDA trykte *Aftenpostens* beskrivelse av selve sørgehøytidligheten for å gi leserne et komplett bilde av begravelsen.⁴⁰⁸ Den 9. juni trykte DN et av de brevene Ibsen skrev til en jente han ble kjent med i Tyrol.⁴⁰⁹ De tolv brevene som han skrev til henne skulle inngå i en Ibsenstudie som Georg Brandes skulle utgi og avisen hadde fått tillatelse til å trykke et av dem. DN hadde tidligere også trykt Ibsens skildring av Skien som finnes i Henrik Jægers Ibsenbiografi fra 1887.⁴¹⁰

I denne perioden var det Ibsen som fikk den største oppmerksomheten når det dreier seg om interessen for Norge. Soc.-Dem. var ikke like opptatt av dikteren som de to andre avisene. Dette speiler egentlig avisenes generelle profil. Soc.-Dem. formidlet ikke kultur i samme utstrekning som de to andre avisene.

7. juni

Hvordan omtalte avisene årsdagen for 7. juni 1905? Dette var en av de dagene hvor jeg i utgangspunktet hadde forventet å finne artikler i avisene som ville gi indikasjoner på hvordan

---

⁴⁰¹ Soc.-Dem., fredag 25. mai 1906 i A nummeret, "Henrik Ibsen död."

⁴⁰² NDA, lørdag 26. mai 1906 i B nummeret, "Några Ibsenbilder."

⁴⁰³ NDA, lørdag 26. mai 1906 i B nummeret, "Omkring Henrik Ibsen."

⁴⁰⁴ NDA, lørdag 26. mai 1906 i A nummeret, "Våra grannfolk." og mandag 28. mai i A nummeret, "Ibsens frånfälle." DN, torsdag 31. mai 1906 i A nummeret, "Grannarne." og fredag 1. juni i A nummeret, "Grannarna."

⁴⁰⁵ Soc.-Dem., lørdag 2. juni 1906 i A nummeret, "Grannlanden."

⁴⁰⁶ DN, lørdag 2. juni 1906 i A nummeret, "Grannarne." og NDA, lørdag 2. juni i A nummeret, "Ibsens begrafning."

⁴⁰⁷ I DN var det vanlig å opplyse om det dersom et innlegg var et privattelegram eller skrevet av en korrespondent. Artikkelen var datert Kristiania.

⁴⁰⁸ NDA, tirsdag 5. juni 1906 i A nummeret, "Ibsens begrafning."

⁴⁰⁹ DN, lørdag 9. juni 1906 i B nummeret, "Ibsen och den unga Wienflickan."

⁴¹⁰ DN, søndag 27. mai 1906 i B nummeret, "Ibsen om sin födelsestad."

forholdet til Norge ble betraktet sammenliknet med hvordan det hadde vært i unionstiden. Jeg forventet også at avisene skulle fortelle hvordan de så på selve unionsoppløsningen når de hadde fått den litt på avstand.

DN skrev ingenting om at det var ett år siden Norge ensidig oppløste unionen. Den sosialdemokratiske og den konservative avisen omtalte hendelsen året før i artikler henholdsvis den 7. og 8. juni.

Soc.-Dem. minnet leserne på det som hadde skjedd for ett år siden: ”Vi skrifva i dag 7 juni, unionsbrytningens dag, det definitiva slutet på sagan om försöket till kungsunion mellan Sverige och Norge. [...]”⁴¹¹ I denne artikkelen ble det sett tilbake på det som skjedde før unionsoppløsningen og Boström ble igjen pålagt skylden for bruddet. Avisen mente Norge hadde rett til å få sin selvstendighet, men de svenske forhandlerne fikk anerkjennelse for sitt arbeide med Karlstad-konvensjonen: ”Nå stormen drog öfver, förnuftet fick råda, och Sverges statsmakter stannade omsider där deras rätt stannade: vid fordran på att ha sitt ord med beträffande skilsmässana former och framtidens gestaltning.”⁴¹² Soc.-Dem. mente oppløsningen av unionen var det beste som kunne skje: ”Till kungsunionens evinnerliga slitningar och käbbel längtar ingen tillbaka.”⁴¹³ Avisen mente unionen ikke hadde noen betydning for samholdet mellom de to lands arbeidere, båndet mellom arbeiderne ble ikke ødelagt da unionen ble oppløst.⁴¹⁴ Samholdet mellom arbeiderne i de to land var noe som også ble omtalt før 7. juni 1905. Flere ganger ble det påpekt at en oppløsning av unionen ikke ville ha innvirkning på forholdet mellom de svenske og norske arbeiderne. Av den grunn hadde jeg forventet å finne bevis, eller spor, av dette i avisen. I det materialet jeg har gått gjennom har jeg ikke funnet noe tegn til samarbeid mellom de to landenes arbeidere. Jeg hadde forventet at de svenske arbeiderne ville se på Norge som et forbilde i kampen for demokratiske reformer.

NDA skrev ingenting om hendelsene året før, men avisen beskrev feiringen av dagen i Norge.⁴¹⁵ Avisen forstod at nordmennene feiret den 7. juni, spesielt i Kristiania ble dagen feiret som en nasjonaldag. Dagen ble feiret uten politiske ovasjoner, den ble gitt et eget særpreg ved å feire barnas dag på denne dagen: ”Den lilla själfironi, som kan ligga i detta sätt att fira den politiska ”myndighetsförklaringens” minne, är förmodligen omedveten.”⁴¹⁶ I følge

---

⁴¹¹ Soc.-Dem., torsdag 7. juni 1906, ”Årsdagen.”

⁴¹² Ibid.

⁴¹³ Ibid.

⁴¹⁴ Det er vanskelig å finne bevis på dette samholdet i Soc.-Dem. i dette tidsrommet. Avisen skrev lite om de norske arbeiderne og om Norge generelt.

⁴¹⁵ NDA, fredag 8. juni 1906, ”Den 7 juni i Norge.”

⁴¹⁶ Ibid.

de norske avisene var det et ønske om at det skulle være en fredelig feiring uten antisvenske stemninger.

De to artiklene som omtalte denne begivenheten var svært forskjellige. Soc.-Dem. brukte anledningen til å minne leserne på hvorfor unionen ble oppløst og at alle var tjent med at det skjedde. NDAs artikkel var en ren skildring av den norske feiringen.

Unionsoppløsningen

Det var tre andre artikler som omtaler unionsoppløsningen. To i den konservative avisen og en i den liberale avisen. Artikkelen i DN stod på trykk i slutten av mai, også denne i form av et privattelegram fra Kristiania. De to artiklene i NDA var om utlandets holdning til unionsbruddet og forutsetningen for det. De to artiklene har forskjellig overskrift, men undertitlene var henholdsvis: første del og andre del. De ble signert med initialene H.A.R.

DN trykte et privattelegram fra Kristiania som dreide seg om feiringen av unionsoppløsningen.⁴¹⁷ Det ble fortalt at Bjørnstjerne Bjørnson hadde sendt et brev til *Aftenposten* hvor han tilbakeviste at han skulle ha sagt at nordmennene burde glemme 7. juni. Det han sa var at 7. juni ikke burde opphøyes til en festdag lik 17. mai, for å kunne gjenvinne vennskapet med svenskene. Han skrev også at han tidligere var mot 7. juni beslutningen fordi den kunne ha ført til en ikke fredelig unionsoppløsning. Etter hvert hadde han imidlertid gått over til den troen at ingen annen vei hadde ført til dette målet. Uten 7. juni beslutningen hadde ikke Norge blitt et fritt land. Telegrammet ble ikke kommentert.

NDA mente de redegjørelsene som hadde tatt for seg unionsbruddet og forutsetningen for det, i utenlandsk presse, hadde fremstilt saken fra norsk side.⁴¹⁸ Artiklene i utenlandsk presse hadde blitt skrevet av nordmenn eller vært påvirket av nordmenn. Nordmennene ble beskyldt for å ha drevet med propaganda i utenlandsk presse. Svenskene hadde vært tilbakeholdende, de betraktet det som under deres verdighet ”[...] att bemöta de vilseledande norska framställningarna.”⁴¹⁹ De svenske diplomatene ville ikke gå i Nansens fotspor. Etter hvert kom det svenske fremstillinger som gav et korrekt bilde av stillingen og forutsetningene. De skilte seg fra de norske med at de inneholdt fakta og var upartiske. Artikkelforfatteren mente også at stemningen ute i Europa etter hvert hadde gått mer i svensk favør. Den rolige og besinnelige stemningen i artiklene var nå mere saklig. Den franske pastoren i Stockholm Alfred Mohn hadde samlet artikler i en bok, de er nøytrale og saklige. Hovedsaklig artikler

---

⁴¹⁷ DN, lørdag 26. mai 1906 i A nummeret, ”Grannarne.”

⁴¹⁸ NDA, lørdag 16. juni 1906 i A nummeret, ”Det norska unionsbrottet.”

⁴¹⁹ Ibid.

som han selv hadde skrevet under krisen i *Journal de Genève*. Den andre artikkelen stod på trykk noen dager senere og berømmer Mohn for sin saklighet og objektivitet.

Artikkelen i DN ble ikke kommentert av redaksjonen, men leserne ble informert om at en betydningsfull person i Norge mente at årsdagen for unionsbruddet ikke burde gjøres til en festdag. Det sentrale var å gjenopprette et godt forhold til Sverige. NDA viste, med sine to artikler som tok opp unionskonflikten, at avisen fremdeles var opptatt av å gjenvinne den svenske æren, denne gangen i utlandet.

Kroningen

Den 25. november 1905 kom den danske prinsen Carl til Kristiania, han byttet ut sine danske navn med et norsk, Håkon VII. Sommeren 1906 skulle han krones i Trondheim, de svenske avisene skrev om kroningsreisen, sine egne og den norske pressens holdninger til at Sverige ikke skulle sende noen offisiell representant.

NDA kunne fortelle at nordmennene krevde avgifter av utenlandsk presse som skulle dekke begivenheten, dobbel avgift i forhold til de nasjonale journalistene. Dette hadde i følge avisen vekket stor bitterhet spesielt i England som truet med å boikotte kroningen.⁴²⁰

DN var først ute med å fortelle at kong Oscar ikke ville være tilstede ved kroningen.⁴²¹ Et privattelegram fra Kristiania fortalte at fredagens utgave av *Morgenbladet* inneholdt et telegram fra Stockholm hvor det ble oppgitt at Sverige ikke offisielt skulle representeres ved kroningen i Trondheim. Sveriges representant i Kristiania hadde allerede leid seg rom i byen, men kong Oscar hadde motsatt seg at Sverige skulle komme med lykkeønsker til den kronen som har blitt tatt fra ham. To dager senere fortalte avisen at *Verdens Gang* hadde forståelse for at kong Oscar ikke ville komme til kroningen av den norske kongen.⁴²² I følge VG, ble det i Norge ansett som naturlig at Sverige ikke ble offentlig representert, det ble ikke sett på som en politisk men en personlig beslutning. NDA og Soc.-Dem formidlet også kunngjøringen om at kong Oscar ikke skulle være tilstede under kroningen denne dagen.⁴²³

Om reaksjonene på kong Oscars beslutning i den norske pressen skrev NDA: "[...] har i åtskilliga norska tidningar, med i Norge sedvanlig brist på taktkänsla, gjorts till föremål för illvilliga utläggningar."⁴²⁴ På tross av dette påpekte avisen at den norske pressen generelt

---

⁴²⁰ NDA, fredag 8. juni 1906, "Våra grannfolk."

⁴²¹ DN, lørdag 9. juni 1906 i A nummeret, "Sverige representeras ej vid kröningen i Trondhjem."

⁴²² DN, mandag 11. juni 1906 i A nummeret, "Sverige och kung Håkans Kröning."

⁴²³ NDA, mandag 11. juni 1906, "Våra grannfolk." og Soc.-Dem., mandag 11. juni 1906, "Vid kung Håkans kröning."

⁴²⁴ NDA, mandag 11. juni 1906, "Våra grannfolk."

hadde vært forståelsesfull. *Verdens Gang* mente det var forståelig at kong Oscar ikke kom og at beslutningen ikke ville ha noen innvirkning på forholdet mellom de to landene.

Soc.-Dem skrev at de norske avisene mente det ikke var politiske årsaker til at Sverige ikke offisielt skulle representeres ved kroningen i Trondheim.⁴²⁵ Avisen skrev at den norske pressen mente det var kong Oscars personlige følelser som var årsaken til at han ikke ville komme, han ble jo selv kronet i den samme kirken for 34 år siden. Den sosialdemokratiske avisen mente kong Oscars beslutning ikke interesserte det brede laget av befolkningen: ”Oafsett kung Oscars privatpersonliga motiver tro vi att arbetarna både i Sverige och Norge skola Bära med synnerligt lugn att vår land icke blir officiellt företrädt vid en medeltidsceremoni af den art, som nu förestår i Trondhjem.”⁴²⁶ Soc.-Dem. påpekte at arbeiderne ikke var så veldig interessert i en foreldet skikk. I denne artikkelen som var den eneste hvor avisen omtalte kroningen kom avisens syn på monarkiet frem. Den monarkiske statsformen var gått ut på dato, den sosialdemokratiske avisen mente et republikansk styre var det eneste rette for et demokrati.

DN trykte et privattelegram fra Kristiania den dagen kongeparets kroningsreise startet.⁴²⁷ I telegrammet blir det fortalt at sosialistene på Stortinget hadde demonstrert med ”hänsynalös bitterhet”⁴²⁸ mot kongedømmet, dagen før kroningsreisen startet.

NDA og DN skildret kroningsreisen til det norske kongeparet. Den 14. juni reiste kongeparet fra Kristiania, de to avisene beskrev stemningen i hovedstaden.⁴²⁹ Privattelegrammet som ble sendt til DN fortalte om en stor menneskemengde på Karl Johan, norske flagg langs jernbanelinjen og folk som hadde samlet seg på stoppestedene ut av hovedstaden.⁴³⁰ DN trykte også et privattelegram som beskrev kongeparets reise gjennom Gudbrandsdalen og Romsdalen som foregikk med hest.⁴³¹ Avisen fortalte at mange folk hadde møtt opp langs veien, det var også pyntet med bjørkeløv og norske flagg. Den konservative og den liberale avisen beskrev også kongefamiliens ankomst i Trondheim den 19. juni og at byen var kledd til fest.⁴³²

De tre avisene formidlet meldingen om at den svenske kongen ikke skulle være tilstede under kroningen av den norske kongen. De fortalte også at det var forståelse for kong

---

⁴²⁵ Soc.-Dem., mandag 11. juni 1906, ”Vid kung Håkons kröning.”

⁴²⁶ Ibid.

⁴²⁷ DN, torsdag 14. juni 1906 i A nummeret, ”Grannarne.”

⁴²⁸ Ibid.

⁴²⁹ NDA, torsdag 14. juni 1906, ”Våra grannfolk.” og DN, torsdag 14 juni 1906 i A nummeret, ”Grannarne.”

⁴³⁰ DN, torsdag 14. juni 1906 i A nummeret, ”Grannarne.”

⁴³¹ DN, søndag 17. juni 1906 i A nummeret, ”Grannarne.”

⁴³² DN, onsdag 20. juni 1906 i A nummeret, ”Glanspunkt i kung Håkans kröningsresa.” og NDA, onsdag 20. juni 1906 i A nummeret, ”Kröningen i Trondhjem.”

Oscars beslutning både i Sverige og i Norge. Soc.-Dem. skrev ingenting om kroningsreisen, avisen mente monarkiet var en foreldet statskikk og at befolkningen ikke var interessert i det som skulle skje i Trondheim. DN hadde den beste dekningen av kroningsreisen. Gjennom flere privattelegram fikk leserne beskrivelse av reiseruten og stemningen i Norge, NDA skrev ikke noe om selve reisen, bare om avreisen fra Kristiania og ankomsten i Trondheim.

Avslutning

Det var en markant nedgang i interessen for Norge og hva som skjedde i nabolandet sammenliknet med de andre periodene som jeg har sett på, noe annet var heller ikke å forvente. Avisene omtalte stort sett de samme sakene, de informerer om politiske vedtak og hendelser i Norge. Norge blir omtalt på lik linje med de andre skandinaviske landene, svært lite av denne informasjonene ble kommentert av avisenes redaksjoner. Ibsens død var den hendelsen som fikk størst omtale i avisene i denne perioden.

Soc.-Dem. og NDA skrev artikler som tok for seg unionen i forbindelse med årsdagen. Den sosisdemokratiske avisen benyttet anledningen til å fremheve at oppløsningen var det beste som kunne skjedd. Den konservative avisen beskrev feiringen, denne artikkelen sa ingen ting om holdningene til det som skjedde. Avisen trykte to andre artikler som viste at avisen fremdeles var bitter på det som hadde skjedd. Det var den norske propagandaen i utlandet som ble trukket frem. NDA mente utlandet tidligere hadde sett konfliktene fra norsk side og var tilfreds med at det nå kom fremstillinger som var upartiske og basert på fakta. De tre avisene hadde forståelse for at kong Oscar II ikke skulle være til stede under kroningen av den nye norske kongen.

Kapittel 7: Avslutning

Innledning

I denne oppgaven har jeg studert hvilke holdninger *Dagens Nyheter* (liberal), *Dya Dagligt Allehanda* (konservativ) og *Social-Demokraten* (sosialdemokratisk) hadde til Norge i fem forskjellige perioder fra høsten 1904 til sommeren 1906. Periodene ble valgt med utgangspunkt i politiske hendelser. I den første perioden, november og desember 1904 ble det klart at Sverige ikke ville etterkomme det norske kravet om eget konsulatvesen. Den andre perioden handlet om tiden rundt bruddet i konsulatforhandlingene, 7. februar til 7. mars. Den tredje perioden, 20. mai til 20. juni, omfattet kongen sanksjonsnektelse og 7. juni beslutningen. Den fjerde perioden var 30. august til 30. september og tok for seg Karlstadforhandlingene. Den siste perioden var 20. mai til 20. juni 1906 og ble tatt med for å se om de svenske avisene fremdeles viste interesse for Norge, eller om denne interessen forsvant da unionen ble oppløst.

I dette avslutningskapitlet skal jeg først oppsummere avisenes holdninger til Norge for så å trekke frem forskjellene mellom dem. Deretter vil jeg gå tilbake til problemstillingene i innledningskapitlet. Hvor stor interesse viste avisene for Unionen? Hvilken innvirkning hadde 7. juni beslutningen på avisenes holdninger til Norge? I hvilken grad var det redaksjonenes holdninger som ble fremmet, fantes det forskjellige holdninger innad i redaksjonene eller var de samstemte og i hvilken grad var det rom for diskusjoner i form av leserinnlegg? Avslutningsvis vil jeg sammenfatte de viktigste konklusjonene i oppgaven.

Oppsummering

Den saken som førte til at unionen ble oppløst var spørsmålet om et eget norsk konsulatvesen. I perioden november og desember 1904 ble det klar at konsulatsaken ville bli vanskelig å løse. Da det svenske forslaget til likelydende lover ble lagt frem ble det klart at konflikten mellom de to landene ville bli vanskelig å løse. Uenigheten angående de likelydende lovene førte til at avisene skrev en del om unionskonflikten det norske kravet om eget konsulatvesen førte til, det var avisenes redaksjoner som skrev disse artiklene.

Avisene gav klart uttrykk for sitt syn på unionen og hva de mente om et eget norsk konsulatvesen. Alle de tre avisene tilla unionen sikkerhetsmessig betydning. NDA så på

sikkerheten på en annen måte enn de andre avisene. Den konservative avisen så unionen som en sikkerhet mot at Norge kunne skape utenrikspolitiske vanskeligheter for Sverige. Avisenes holdninger til separate konsulatvesen var basert på deres forståelse av unionsforholdet. DN og Soc.-Dem. mente Norge hadde rett til å få eget konsulatvesen. DN tilførte et krav, at utenriksstyret fremdeles måtte være felles. NDA mente det ikke kunne forhandles om bare konsulatsaken, spørsmålet om utenriksstyret måtte behandles samtidig. Avisen mente Sverige i følge lovverket hadde overhøyhet i unionen, og at Sverige ikke var bundet til å gå med på at Norge fikk eget konsulatvesen.

Soc.-Dem. brukte et partistrategisk argument for å begrunne hvorfor Norge burde få eget konsulatvesen. Avisen mente at dersom Norge fikk egne konsulenter ville en av Venstres kjernesaker forsvinne, dette ville føre til en fremgang for Det Norske Arbeiderpartiet på bekostning av Venstre. Den sosialdemokratiske avisen trodde det ville være en fordel også for svenske sosialdemokrater. Pressen kjente ikke til detaljene i forhandlingene. Selv om det motsatte ble hevdet fra offisielt hold, mente Soc.-Dem. og NDA at utenriksministerskiftet ville ha betydning for konsulatforhandlingene. DN trodde til å begynne med på de offisielle meldingene om at ministerskiftet ikke ville ha noen betydning for forhandlingene. Først etter et par uker trodde også denne avisen at Lagerheims avgang ville få betydninger for de videre konsulatforhandlingene.

I perioden 7. februar til 7. mars ble det brudd i konsulatforhandlingen. I februar ble protokollene fra konsulatforhandlingene offentliggjort og pressen fikk endelig vite hva som hadde skjedd under forhandlingen. DN og Soc.-Dem. mente at Boström hadde skylden for at forhandlingene brøt sammen, mens NDA mente at de svenske forhandlerne ikke hadde gjort noe galt.

Etter at konsulatforhandlingene brøt sammen hadde avisene fremdeles tro på unionen og de betraktet den fortsatt som betydningsfull. DN og Soc.-Dem. var villige til å strekke seg lengre enn NDA for å beholde den. Soc.-Dem. ønsket å beholde unionen, men de to landene måtte være likestilte. Avisen mente også at dersom Norge ville ut av unionen kunne ikke Sverige hindre det. DN ønsket også å beholde unionen og var villig til å ha en ordning med særskilte institusjoner regulert gjennom lover. Soc.-Dem. og DN ønsket at Norge skulle få egne konsulenter fordi de trodde at det ville føre til at unionen kunne fortsette. De ønsket en union basert på likestilling. NDA hevdet at dersom Norge fikk egne konsulenter ville det bety slutten på unionen. Det måtte være en realunion, tanken på en personalunion ble avvist. Den konservative avisen ønsket å opprettholde unionen, men det måtte skje på svenske premisser.

Da protokollene fra konsulatforhandlingene ble offentliggjort var NDA og Soc.-Dem. raskt ute med å si sin mening om hvem som var skyld i bruddet. Soc.-Dem. mente det svenske forslaget til likelydende lover var årsaken til bruddet i forhandlingene og avisen gav Boström ansvaret. NDA mente at den svenske siden ikke hadde gjort noe galt. DN's første reaksjon var at begge partene var skyldige. Dagen etter hadde avisen imidlertid skiftet mening og la skylden på den svenske siden. Også denne avisen mente nå at Boström var den skyldige.

Etter at konsulatforhandlingene brøt sammen ble det klart at det gikk mot en norsk aksjon på konsulatsaken. NDA begrunnet sitt syn på en eventuell norsk aksjon med å vise til lovverket. Avisen mente at det ville være forfatningsstridig å gå til en aksjon på konsulatsaken. Saken berørte også Sverige og måtte derfor behandles i sammensatt statsråd. DN mente at dersom det norske folket ønsket et eget konsulatvesen burde de få det, kongen burde ikke gå mot Stortingets vilje. Soc.-Dem. skrev ikke noe om hva de mente kongen burde gjøre, men som DN ønsket de at Norge skulle få eget konsulatvesen slik at unionen kunne opprettholdes. DN og Soc.-Dem. var opptatt av hva som var best for de to landene, mens NDA så på hva som var best for Sverige og ikke minst hva Sverige hadde rett til å gjøre.

I den forrige perioden var avisene interesserte i konsulatsaken, men i denne perioden var mengden materiale i avisene større. Fremdeles var det avisenes redaksjoner som skrev disse artiklene. Avisene så nå at konsulatsaken ville bli avgjørende for unionens fremtid, og spørsmålet om egne norske konsuler var derfor den dominerende unionspolitiske saken i avisene.

I perioden fra 20. mai til 20. juni skjedde det en holdningsendring i avisenes syn på unionen. Det viste seg umulig å finne en løsning på konsulatsaken som var tilfredsstillende for begge land. Dette førte til at avisene en etter en mistet troen på at unionen kunne fortsette. Da nordmennene avviste kronprinsregentens forslag om forhandlinger så den konservative avisen at unionstiden nærmet seg slutten, og da Stortinget besluttet å opprette et eget norsk konsulatvesen mistet avisen troen på unionen. Da kongen nektet å sanksjonere loven mistet også Soc.-Dem. troen på unionen. Først med 7. juni beslutningen så også DN at det ikke lenger var noe håp for unionen. Etter dette betraktet Soc.-Dem. unionen som historie.

Måten Norge hadde brutt ut av unionen på skapte sterke reaksjoner i Sverige, dette førte til at avisene ble mer samstemte i tiden etter bruddet. De var enige i at det måtte komme i stand forhandlinger i form av et endelig oppgjør. I denne perioden var mengden som blir skrevet om unionskonflikten veldig stor, i forhold til de andre periodene jeg undersøker er det den største mengden. Med unntak av leserinnleggene i NDA var det redaksjonene som skrev artiklene.

Selv om avisene så at unionen ville bryte, kom 7. juni vedtaket overraskende på pressen. NDA betrakte handlingen som en revolusjon. Soc.-Dem. mente det norske folket hadde rett til å bestemme hvorvidt landet skulle være med i unionen eller ikke. DN hadde tidligere stått på nordmennes side i unionskonflikten, avisen hadde til og med blitt beskyldt for å stå på nordmennes mest svensk fiendlige fløy. Avisen hadde også beholdt troen på unionen helt frem til Norge besluttet å avslutte foreningen. Reaksjonen på den måten unionen ble brutt førte til at den liberale avisen havnet i en problematisk situasjon. Det var greit at unionen ble oppløst, men avisen tok avstand fra den behandlingen kongen ble utsatt for.

Ingen av avisene trodde Bernadottetilbudet ville bli akseptert, men selve tilbudet ble tolket svært forskjellig. NDA så tilbudet som en fornærmelse, at en prins fra huset Bernadotte skulle bli konge i Norge ble sterkt avvist. DN mente det var opp til kongen å ta denne avgjørelsen, men syntes ikke han burde akseptere tilbudet. Avisen mente utviklingen i Norge krevde en republikansk statsskikk. Soc.-Dem. så tilbudet som en vennlig handling. Tilbudet viste at det var kongehusets dobbeltrolle som var problemet, det var ikke en personlig motvilje mot selve huset Bernadotte. Selv om avisen viste forståelse for Bernadottetilbudet ønsket den ikke at kongen skulle godta det. Forholdene i Norge lå til rette for en republikk. Først på et senere tidspunkt skrev også DNA at Norge burde bli en republikk. I det materiale jeg har gått gjennom skrev den konservative avisen at Norge burde bli en republikk første gang den 31. august.

Den måten kong Oscar ble avsatt på som norsk konge førte til at han fikk hyllingstelegrammer og at det ble organisert en massehylling av ham ved Rosendal slott den 8. juni. Soc.-Dem trykte ikke hyllingstelegrammer. Avisen så på hyllingen som en støtte til det gamle og påpekte at sosialdemokratene ikke deltok. Avisen så på denne hyllingen som en sterk kontrast til stemningen i Norge, hvor en ny regjering ble hyllet av en ung menneskemengde som ble sett på som fremtiden. NDA så med glede på alle lykkeønskene og tok dem som et tegn på at Sverige stod samlet, kongen var blitt et samlingspunkt. DN så på telegrammene som et tegn på hvordan det svenske folk følte, de hadde medlidenhet med kongen. Den liberale avisen mente at hyllingen ikke var fremtidsrettet og ikke kunne bidra til å løse de kommende problemene.

Da det ble klart at Riksdagen ville bli samlet til urtima sesjon skrev DN og NDA at den oppølsning av unionen måtte skje på svenske premisser. Den liberale avisen mente de kravene Sverige måtte stille ikke kunne være for strenge, det måtte være krav som kunne godtas. Den sosialdemokratiske avisen skrev ikke noe om hva den mente urtiman burde beslutte, men det ble påpekt at det som var viktig var at oppgjøret gikk fredelig for seg.

I denne perioden ble de fleste artiklene skrevet av redaksjonene, men i tiden etter 7. juni trykte NDA noen leserinnlegg. Avisen skrev at den trykte disse innleggene fordi de var et uttrykk for hva opinionen mente. Det ble skrevet at det som ble skrevet ikke nødvendigvis var avisens syn, men også at noen av dem inneholdt synsunker til ettertanke. Det var noen av disse artiklene som var på linje med redaksjonens holdning og andre som gikk ganske mye lenger enn redaksjonen i forbindelse med hva Sverige skulle kreve av Norge i oppgjøret.

I perioden fra 30. august til 30. september var avisene opptatt av unionsoppgjøret. Måten Norge hadde brutt ut av unionen på vakte stor forbitrelse i hele Sverige og førte til at den svenske pressen stod samlet bak de svenske vilkårene for en oppløsning av unionen. De ønsket opprettelse for den krenkende norske handlingen, ikke i første rekke som kompensasjon for tapet av Norge. Avisene støttet kravene fordi de mente at de ville sikre freden på den skandinaviske halvøen. DN og Soc.-Dem. var også opptatt av at kravene ikke var for strenge, de var ikke ydmykende for Norge. For NDA var selve kravene også viktige, Sverige skulle ha en oppreising for at Norge krenket Sveriges rett. Dette var sansynligvis en årsak til at den konservative avisen ikke ønsket en voldgiftsavtale. En voldgiftsavtale var et norsk motkrav til rivingen av grensefestningene. Selv om avisen begrunnet avvisingen med at Norge først måtte bli selvstendig, deretter kunne Sverige inngå avtaler med landet er det ganske klart at en annen, eller medvirkende årsak var Sverige skulle stille vilkårene, ikke Norge. DN og Soc.-Dem. mente at en voldgiftsavtale ville være med på å sikre freden. For den sosialdemokratiske avisen var en slik avtale det viktigste med hele oppgjøret.

Avisenes begrunnelser for å støttet det strengeste kravet, rivingen av de nye norske grensefestningene, var forskjellige. For NDA var begrunnelsen forsvaret av fedrelandet. NDA betraktet grensefestningene som offensive, de var rettet mot Sverige. Dersom de ble stående måtte landet omorganisere forsvaret noe som ville medføre store kostnader. For DN og Soc.-Dem. var ønsket om fred det sentrale. Grensefestningene ville være et minne om unionen, ved å rive dem ville det være lettere å legge minnene bak seg. De mente også at om Norge ønsket fred så måtte de gi slipp på festningene. Det sentrale for dem var ikke selve kravet, det var den nøytrale sonen. DN så kravet som en fredsgaranti. Avisen så det som et spørsmål om en nøytral sone som også omfattet svensk territorium. Soc.-Dem. mente en rasering av festningene ville styrke demokratiet i de to landene.

I denne perioden ble artiklene som dreide seg om unionsoppgjøret skrevet av redaksjonene, perioden var preget av stor enighet blant disse avisene, selv om begrunnelsene var forskjellig. Dette gjelder også måten denne perioden blir dekket av pressen. Situasjonen var svært spent og det var en del rykter. Avisene omtalte mobiliseringsryktene men de hadde

ikke noen sentral plass i avisene og ble heller ikke brukt til å kreve svenske mottiltak. NDA mente det foregikk en norsk mobilisering, men avisen brukte ikke dette til å kreve svensk mobilisering.

Unionskonflikten og oppgjøret i Karlstad var saker avisene viste stor interesse for, når disse falt bort var det en markant nedgang i antall artikler som ble skrevet om Norge. I perioden fra 20. mai til 20. juni 1906 behandlet avisene Norge på samme måten som de andre nabolandene. Avisene viste noe større interesse for Norge, men de trykte stort sett samme type informasjon om Norge som de gjorde om Danmark og Finnland. Mye av det avisene trykte av stoff som dreide seg om Norge var privattelegram og offentlige meddelelser, det var svært få av disse opplysningene som ble kommentert av avisenes redaksjoner. Unntaket var NDA som ved et par anledninger viste at bitterheten mot Norge fremdeles var tilstede.

Det viser at interessen for Norge stort sett dreide seg om saker som hadde tilknytning til unionen. Det var imidlertid en videreføring av holdningene. NDA viste fremdeles bitterhet overfor Norge i forbindelse med agitasjonen i utlandet, og måten unionen ble brutt på. Soc.-Dem. mente unionsoppløsningen var det beste for begge landene, mens DN hadde lagt dette temaet bak seg og fokuserte på innenrikspolitiske saker. NDA hadde i motsetning til de to andre avisene noen artikler som bar preg av at forbitrelsen fremdeles var tilstedet.

Forskjeller mellom avisene

Soc.-Dem. trykte nesten ikke utenriksstoff. Den sosialdemokratiske avisen var stort sett opptatt av arbeidernes rettigheter. DN og NDA trykte kulturartikler og en god del utenriksstoff. Generelt sett var artikkelforfatterne i Soc.-Dem. flinkere enn de to andre avisene til å signere artiklene.

NDA rettet skarpere kritikk mot andre aviser og deres holdninger enn DN og Soc.-Dem., den konservative avisen brukte denne kritikken til å styrke sin egen holdning i unionskonflikten. I den første perioden ble DN kritisert for å ønske separate konsulatvesen, noe som i følge NDA ville føre til at utenriksministerens stilling ble uutholdbar. I februar ble DN kritisert for å se konflikten fra norsk side. Den liberale avisen ble beskyldt for å kjempe for gjennomføringen av en norsk beslutning som ville sprengte det unionelle fellesskapet. Avisen ble beskyldt for å stå på nordmennes mest svenskfiendtlige fløy. I denne perioden rettet NDA den skarpeste kritikken mot andre aviser, og det var først og fremst DN som ble kritisert. Bare en gang ble sosialistene kritisert, det var sosialistenes talsmann som ble kritisert i forbindelse med kongens sanksjonsnektelse. Sosialistene betraktet unionen som avsluttet da

kongen nektet å sanksjonere konsulatloven og mente det var kongen selv som hadde skapt den vanskelige situasjonen. Det er tydelig at NDA ikke likte beskyldningen mot kongen. I perioden fra 7. februar til 7. mars brøt konsulatforhandlingene sammen og det var en kritisk periode for unionen. Avisene hadde fremdeles tro på at unionen kunne bli opprettholdt, men måten avisene mente det kunne la seg gjøre på var svært forskjellig, jeg tror dette var grunnen til at NDA kom med de sterkeste kritikkene og beskyldningene i denne perioden.

Etter den 7. juni rettet den konservative avisen igjen beskyldninger mot det den kalde noen få sosialiser. Brantings påstand om at foreningen var frivillig og at Norge hadde rett til å gå ut av den dersom de ønsket det ble tilbakevist. Dette er den eneste gangen Soc.-Dem. ble kritisert av NDA. Måten den konservative avisen formulerte kritikken mot sosialistene viser at holdningene deres ble betraktet som å være den sosialdemokratiske ledelsens holdninger.

NDA begrunnet sitt syn og sin stilling til konflikten ved å vise til lovverket. DN og Soc.-Dem. viste til hva som var det beste for de to rikene. Deres mål var å beholde unionen og de mente de to landene måtte likestilles for at det skulle la seg gjøre. NDA var mest opptatt av hva Sverige hadde rett til å gjøre, unionen ble ikke tillagt like stor verdi. Sverige hadde vært det ledende landet i unionen og den kunne bare opprettholdes på svenske premisser. Det var bedre med ingen union enn at de to landene skulle være likestilte.

Soc.-Dem. skrev ikke like mye om konsulatsaken som de to andre avisene, avisen hadde ikke like stort behov som de to andre avisene for å gjentatte ganger påpeke avisens holdninger. Årsaken til dette var at avisen hadde en stabil lesergruppe, det var den ledende sosialdemokratiske avisen. DN og NDA ble også lest fordi de inneholdt internasjonale nyheter. Soc.-Dem. skrev at den ønsket at nordmennene skulle få eget konsulatvesen, men holdningen ble ikke understreket på samme måte som i DN og NDA. Utviklingen i unionskonflikten ble kommentert i etterkant av konkrete hendelser. Først etter at kongen hadde nektet å sanksjonere konsulatloven, ble beslutningen kommentert av Soc.-Dem. Jeg tror dette også spilte en rolle når det gjelder NDAs kritikk mot pressen. Soc.-Dem. ble ikke kritisert på samme måte som DN fordi avisen ikke til enhver tid påpekte sin holdning i konflikten. Soc.-Dem. var en del av det sosialdemokratiske partiet, dette førte til at de holdningene som avisen fremmet ble betraktet som den sosialdemokratiske ledelsens holdninger.

Generelt sett brukte DN lengre tid enn de to andre avisene til å komme med sin holdning i forskjellige situasjoner. Det skjedde angående utenriksministerskiftets betydning for de videre forhandlingene og i tolkningen av de offentliggjorte forhandlingsprotokollene. Etter 7. juni befant avisen seg i en vanskelig situasjon, noe som førte til avisen igjen brukte

lenger tid på å si sin mening om det som hadde skjedd. Avisen hadde tidligere stått på nordmennes side i konflikten, men den måten Norge brøt ut av unionen på førte til at avisen etter dette ikke var fullt så positivt innstilt til Norge. Avisen var ikke mot en oppløsning av unionen, men det ble tatt avstand fra den behandlingen kongen var blitt utsatt for. Nordmennes mål, en oppløsning av unionen ble akseptert, men fremgangsmåten ble misslikt.

Hvor stor interesse viste avisene for unionen?

I 1905 var avisene det mediet som formidlet nyheter, på denne tiden var nyhetstelegrammer vanlig, internasjonale nyheter ble formidlet gjennom store telegrambyråer. Soc.-Dem. formidlet ikke så mange internasjonale telegrammer som DN og NDA. Den sosialdemokratiske avisen var i hovedsak opptatt av svenske innenrikspolitiske saker som berørte arbeiderne. DN og NDA trykte mange nyheter fra utlandet, den russisk – japanske krigen ble veldig godt dekket. Den første Marokko-krisen var en annen sak disse to avisene viste interesse for.

I de to siste månedene av 1904 ble det klart at konsulatsaken ville bli vanskelig å løse, dette førte til at avisene skrev en del om unionen og forholdet til Norge. Soc.-Dem. skrev minst om unionsaker, DN og NDA skrev noe mer, men mengden stoff var ikke så veldig stor. Det var en del dager hvor avisene ikke omtalte unionskonflikten og de dagene de skrev om den var det korte artikler, de ble som regel trykt på side to eller tre og de fleste dagene var det bare en artikkel.

I den perioden som handler om bruddet i konsulatsaken ble det skrevet mer om unionen, fremdeles var det Soc.-Dem. som skrev minst. DN og NDA skrev omtrent like mye om unionskonflikten. Det var flere av disse artiklene som ble trykt på førstesidene. Fremdeles varierte mengden materiale fra dag til dag og det var noen få dager hvor avisene ikke skrev noe om unionen.

Den perioden hvor det ble skrevet mest om unionen i alle avisene var mai – juni. I denne perioden ble det skrevet om unionen hver dag i de tre avisene. Det var flest artikler i DN og NDA frem mot 7. juni, men etter dette ble det skrevet mye i alle avisene. Unionskonflikten og den ensidige norske beslutningen om å oppløse unionen var førstesidestoff.

Under Karlstadforhandlingene medførte hemmeligholdet omkring de delegertes møter at avisene ikke hadde så mye å skrive om. De trykte de offentlige meddelelsene og kom med

synspunkter angående de svenske kravene som ble stilt for at unionen kunne oppløses. Avisene var preget av den alvorlige situasjonen. Etter at det ble meddelt at forhandlingene i nær fremtid ville gi et positivt resultat skrev avisene mer om forhandlingene.

Sammenliknet med det avisene skrev om unionen i 1905 var det en markant nedgang i mengden materiale i avisene i 1906. Norge ble omtalt på samme måte som de andre nabolandene, det ble gitt informasjon om det som skjedde gjennom privattelegrammer og materiale fra telegrambyråene.

7. juni beslutningens innvirkning på avisenes holdninger til Norge

Etter at de første reaksjonene på 7. juni beslutningen hadde roet seg, skjedde det en forandring i forholdet mellom de tre avisene. Under konsulatsaken stod NDA mot Soc.-Dem. og DN. Lenge var avisenes mål å bevare unionen, de mente det kunne la seg gjøre på vidt forskjellige måter. Den konservative avisen mente konsulatsaken og spørsmålet om utenriksstyre måtte behandles samtidig. Avisen var ikke villig til å etterkomme det norske kravet om eget konsulatvesen, dersom kravet ble etterkommet ville det bety slutten på unionen. DN og Soc.-Dem. mente unionen hadde en sjanse til å overleve dersom nordmennene fikk eget konsulatvesen og det ble likestilling mellom de to landene. Etter den ensidige norske beslutningen om å oppløse unionen var det ingen av avisene som trodde den kunne opprettholdes.

Spørsmålet dreide seg ikke lenger om hvorvidt og på hvilken måten unionen kunne opprettholdes, spørsmålet var hvordan unionsoppgjøret skulle foregå. I tillegg til en omforming av selve spørsmålet kom måten nordmennene brøt ut av unionen på, dette førte til større enighet mellom avisene. Fra å stå på forskjellige holdninger i forhold til Norge samlet avisene seg bak de svenske vilkårene for å gå med på en oppløsning av unionen. De tre avisene begrunnet sin støtte til vilkårene med at de ville sikre den fremtidige freden på den skandinaviske halvøyen. Avisenes begrunnelse for å støtte kravet om en rasing av de norske grensefestningene var forskjellig. NDA mente festningene var offensive og rettet mot Sverige. DN og Soc.-Dem. mente nordmennene måtte rive dem for å vise at de ønsket et fredelig oppgjør. DN betraktet ikke kravet som utelukkende å dreie seg om grensefestningene, avisen mente kravet var en del av opprettelsen av en nøytral sone på begge sider av den søndre grensen. For Soc.-Dem. var det viktigste å få en voldgiftsavtale om eventuelt fremtidige tvister. Det avisene var uenige om var det norske kravet om en voldgiftsavtale. DN og Soc.-Dem. mente en voldgiftsavtale om eventuelle fremtidige tvister ville være med på å

sikre freden. NDA ønsket ikke å inngå en voldgiftsavtale med Norge på dette tidspunktet, Norge måtte først bli et selvstendig land før det kunne bli inngått en slik avtale. Jeg tror en bakenforliggende årsak til at den konservative avisen ikke ønsket å inngå en voldgiftsavtale som en del av forhandlingene var at kravet kom fra Norge. Det var Sverige som skulle stille vilkårene for oppgjøret, ikke Norge.

I denne perioden var det lite kritikk som ble rettet mot andre aviser. Pressen viste varsomhet i forhold til hva som ble skrevet i denne perioden. Spesielt med tanke på den norske delmobiliseringen som fant sted under forhandlingenes siste del. Avisene fortalte om mobiliseringsryktene, men det ble ikke gjort til en stor sak. NDA mente at det foregikk en mobilisering i Norge, men avisen brukte ikke disse opplysningene til å kreve en svensk mobilisering som svar på de norske tiltakene. Når det ikke ble gjort, viser det hvor stort ønsket om et fredelig oppgjør var. Avisene tok sin oppgave som holdningsdannere på alvor og den måten de dekket forhandlingene bidro til at oppgjøret ble fredelig.

Opinionsbyggere eller arenaer for debatt

Etter å ha gått gjennom de artiklene som tok for seg forholdet til Norge og unionskrisen viser det seg at veldig få av disse var leserinnlegg. Det var stort sett redaksjonene som skrev disse artiklene. I Soc.-Dem. og DN var det nesten ikke leserinnlegg i det hele tatt. De få som stod på trykk støttet redaksjonenes holdninger. De fleste leserinnleggene stod på trykk i NDA i tiden etter 7. juni 1905. Avisen skrev at de trykte disse innleggene fordi de representerte opinionen. Det ble påpekt at avisen ikke ubetinget stilte seg bak de synspunktene som ble fremmet, men det ble også skrevet at noen av artiklene inneholdt holdninger til ettertanke. Noen av disse artiklene er på linje med redaksjonens offisielle holdninger, andre fremmet langt strengere vilkår overfor Norge.

Hvorfor trykte NDA de innleggene som hadde en ultrakonservativ holdning? Det kan være at Gran har rett. Årsaken kan ha vært at avisen ville ha strengere krav enn den selv gav uttrykk for, men at den selv ikke ville fremme dem fordi det kunne skape sterke reaksjoner. Den konservative avisen reagerte mye sterkere på 7. juni vedtaket enn de to andre avisene, likevel ville det være lite klokt av NDA å selv innta så krasse holdninger som for eksempel en annekasjon av Nord-Norge. At avisen trykte disse innleggene kan bety at avisen var åpen for ganske sterke reaksjoner på det som ble sett på som en krenkende handling.

Jeg tror at en årsak til at avisen trykte disse innleggene var at de ga utløp for en reaksjon på unionsbruddet. Dersom disse leserinnleggene blir sett i sammenheng med

holdningen til avisens redaksjons under Karlstadforhandlingene så stiller noen av dem svært strenge krav. Det ble krevd reaksjoner som ikke kan forenes med avisens krav. Jeg tror derfor at en annen årsak til at NDA trykte disse leserinnleggene kan ha vært at avisen ville vise at den ikke stilte så strenge krav, det var andre som gikk mye lenger. Leserinnleggene kan ha blitt brukt til å rettferdiggjøre avisens holdning til unionsoppgjøret. Den konservative avisen ville vise at det fantes en opinion i Sverige som ønsket svært strenge vilkår for å gå med på en unionsopløsning for at avisens krav ikke skulle fremstå som urimelige.

De enkelte avisenes redaksjoner var samstemte i sine holdninger til Norge. Ser vi dette i sammenheng med at de trykte få leserinnlegg og at disse i stor grad støttet redaksjonenes holdninger blir disse avisene i første rekke opinionsbyggere. De formidler en holdning til leserne, leserne ble tilskuere uten selv å delta i debatten. Disse svenske avisenes rolle som opinionsbyggere skiller seg fra det Margit Bergstrøm skriver om *Den 17de Mai*. I denne norske avisen var det leserinnlegg som opponerte mot redaksjonens holdninger. I noen saker var også redaksjonen uenig seg i mellom.

Årsakene til at de svenske avisene jeg har sett på ikke trykte leserinnlegg som opponerte mot redaksjonenes holdninger og at det ikke var meningsforskjeller innad i de enkelte redaksjonene kan være flere. Unionskonflikten var en så stor konflikt at det var viktig for avisene å komme med klare holdninger. Det var enighet innad i avisene fordi det var behov for enighet. Avisene representerte forskjellige politiske retninger, de hadde sterke forbindelser til de politiske partiene, det var derfor viktig å få frem de holdningene de stod for. Frem mot 7. juni 1905 stod NDA mot DN og Soc.-Dem i konflikten. I tillegg til å fremme holdningene i avisene var tonen mellom dem til tider meget skarp. De brukte spalteplass på å forsvare egne holdninger mot angrep fra andre aviser, med tanke på den krisen som fantes er det sannsynlig at avisene ville unngå et språk i holdningene innad i avisen. Det var viktig for dem å ha en klar holdning i en så stor konflikt. Jeg tror det er den viktigste årsaken til at avisene unngikk å trykke innlegg som ikke underbygde redaksjonenes holdninger. Jeg tror også at det var viktig for dem å få frem at det var avisens og de politiske retningens holdninger, det gav synspunktene mer tyngde enn et leserinnlegg fra en privatperson.

Avslutning

Jeg vil til slutt sammenfatte de viktigste konklusjonene i oppgaven. NDA var den avisen som i sterkest grad kritiserte andre aviser, først og fremst DN, denne kritikken var sterkest i den perioden da konsulatforhandlingene brøt sammen. Årsaken til at ikke Soc.-Dem. ble kritisert

på samme måte er at denne avisen ikke gjentatte ganger påpekte sine holdninger, avisen ble også betraktet som å være den sosialdemokratiske ledelsens holdninger.

NDA og Soc.-Dem. var raskt ute med sine holdninger til de unionspolitiske hendelsene, DN hadde en tendens til å bruke lenger tid før avisen kom med sine meninger. Dette gjelder utenriksministerskiftets innvirkning på konsulatforhandlingene og tolkningen av de offentliggjorte forhandlingsprotokollene. Denne tendensen gjorde seg også gjeldende i forbindelse med avisens reaksjon på 7. juni vedtaket. Den konservative og den sosialdemokratiske avisen var rask ute med sine reaksjoner.

Måten Norge brøt ut av unionen på førte til at alle de tre avisene støttet de svenske kravene for å gå med på en oppløsningen av unionen. I de tidligere periodene var det sterk uenighet mellom de tre avisene angående forholdet til Norge og unionens grunnlag. Disse uenighetene førte til at de enkelte avisene gikk ut mot hverandre og kom med til dels skarpe beskyldninger. Dette gjelder i første rekke NDA men de andre avisene deltok også. Meningsutvekslingene var krassest i den perioden da forhandlingene brøt sammen, en periode da konflikten var sterk og håpet om at unionen kunne bestå fremdeles var tilstede.

Da det ble klart at unionen ikke kunne reddes var ikke tonen mellom avisene like skarp. Fremdeles hadde avisene ulike holdninger, men i prinsippet var målet det samme: Et endelig unionsoppgjør som skulle sikre freden på den skandinaviske halvøyen. At avisene ønsket et fredelig oppgjør og av ulike årsaker støttet de svenske kravene for en oppløsning av unionen, førte til større enighet mellom dem. avisenes bidrag til at oppgjøret ble fredelig var å avstå fra de store spekulasjonene og ryktespredningene. Med tanke på hvor spent situasjonen var under forhandlingene i Karlstad ble det skrevet overraskende lite om den norske delmobiliseringen.

I 1906 var NDA fremdeles opptatt av det som hadde skjedd under unionskonflikten. Det var utlandets oppfatning av denne som avisen var opptatt av. Den liberale avisen skrev ingenting om unionen eller det som hadde skjedd. Den sosialdemokratiske avisen hadde under unionskonflikten lagt vekt på samholdet mellom arbeiderne i de to land. Avisen mente at de ville stå sammen selv om unionen ble brutt, med dette som utgangspunkt skrev avisen svært lite om Norge. Det var ikke noen tegn til at dette samarbeidet var av betydning i 1906.

De holdningene som avisene fremmet var redaksjonenes holdninger. Det var veldig få leserinnlegg i avisene, med unntak av de artiklene NDA trykte etter 7. juni vedtaket. De leserinnleggene som ble trykt i avisene underbygde redaksjonenes holdninger. De enkelte avisenes redaksjoner hadde en enhetlig holdning, det var ikke meningsforskjeller innad i redaksjonene. Det betyr at avisene først og fremst var opinionsbyggere ikke arena for debatter.

Kilder og litteratur

Kilder

Dagens Nyheter
Nya Dagligt Allehanda
Social-Demokraten

Oppslagsverk

Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon.
Svenskt biografiskt lexikon.
Svenska män och kvinnor, biografisk uppslagsbok.

Litteratur

Berg, Roald: "Mobilisering og militære vurderinger i 1905", i *Historisk tidsskrift*, Bind 84, Oslo 2005.

Bergstrøm, Margit: "*Norig for nordmenn, no eller aldri*" *Den sentrale krinsen rundt Den 17de Mai og Studentmållaget og deira kamp mot unionen i 1905*. Masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo 2005.

Carlsson, Sten: *Tvåkammarriksdagens första skede (1867-1921)*, i Nils Stjernquist (red.): *Riksdagen genom tiderna*, Stockholm 1985.

Carlsson, Sten og Jerker Rosen: *Svensk historia, bd.2: Tiden efter 1718*, Stockholm 1961.

Clausen, H.P.: *Aviser som historisk kilde*, Århus 1962.

Dahl, Ottar: *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*, Oslo 1988.

Danielsen, Helge: "*Fædrelandssind*" og "*Fosterländskhet*". *Nasjonsoppfatninger i de norske og svenske høyrebevegelsene 1885-1905*, Oslo 2003.

Danielsen, Rolf: "På moderasjonens grunn – noen rettslige og konstitusjonelle betraktninger omkring unionsoppløsningen", i *Historisk tidsskrift*, Bind 81, Oslo 2002.

Eike, Øystein: *Et uklart produkt af frykt og politisk intrige. De unionelle forhandlinger 1895-98 historie*. Hovedfagsoppgave i historie, Universitetet i Oslo 2001.

Esaiasson, Peter: *Svenska valkampanjer 1866-1988*, Stockholm 1990.

Gran, Gunnar: *Til kjølen skilte oss ad. Unionsoppløsningen i svensk og norsk presse*, Oslo 2005.

- Gustafsson, Karl Erik og Rydén, Per (red.): *Den svenska pressens historia, bd.3: Det moderna Sveriges spegel (1897-1945)*, Stockholm 2001.
- Hadenius, Stig (red.): *Kring demokratins genombrott i Sverige*, Stockholm 1966.
- Hadenius, Stig: *Moderen svensk politisk historia. Konflikt och samförstånd*, Stockholm 2003.
- Hadenius, Stig: *Svensk Politik under 1900 talet*, Stockholm 1987.
- Hadenius, Stig m.fl.: *Sverige efter 1900. En moderen politisk historia*, Stockholm 1975.
- Hadenius, Stig og Lennart Weibull: *Massmedier. Press, Radio og TV i förvandling*, Stockholm 1999.
- Hestmark, Geir: *Vitenskap og nasjon. Waldemar Christopher Brøgger 1851-1905*, Oslo 1999.
- Hoelseth, Dag T: Det nasjonale kongedømmet, I Øystein Sørensen (red.): *Jakten på det norske: perspektiv på utviklingen av en norsk identitet på 1800-tallet*, Oslo 1998.
- Holmberg, Claes-Göran m.fl.: *En svensk presshistoria*, Stockholm 1983.
- Kihlberg, Leif: *Dagens Nyheter och Demokratins genombrott, första delen, Ständigt i opposition 1888-1911*, Stockholm 1960.
- Kihlberg, Leif: *Den svenska ministären under ståndsriksdagen och tvåkamarsystem inntill 1905 års totala ministerskifte*, Uppsala 1922.
- Kjeldstadli, Knut: *Fortida er ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget*, Oslo 1994.
- Lindberg, Folke: *Kongelig utenrikspolitikk*, Oslo 1966.
- Michalsen, Dag: Nasjon eller union? Norsk unionsrettsforskning 1814-1905, i Ola Mestad og Dag Michalsen (red.): *Retten, Nasjon, union. Den svensk-norske unionens rettslige historie 1814-1905*, Oslo 2005.
- Nerbøvik, Jostein: *Norsk historie 1870-1905*, Oslo 1993.
- Nilsson, Torbjörn: "Sverige och 1905 – glömska eller förträngning?", i *Historisk tidsskrift*, Bind 84, Oslo 2005.
- Norborg, Lars-Arne: *Källor till Sveriges historia*, Lund 1968.
- Norborg, Lars-Arne: *Sveriges historia under 1800- och 1900-talen: svensk samhällsutveckling 1809-1992*, Stockholm 1993.
- Ottosen, Morten Nordhaugen: "Angreb kan tænkes rettet baade fra Land- og fra Søsiden" *Militære tiltak og vurderinger i Trøndelag 1890-1905*. Masteroppgave i historie, Universitetet i Oslo 2005.

Stråth, Bo: *Union og Demokrati. Dei sameinte rika Norge-Sverige 1814-1905*, Oslo 2005.
Sørensen, Øystein og Nilsson, Torbjörn (red): *1905 – Nye perspektiver*, Oslo 2005.

Sørensen, Øystein: "Hva vi har manglet, er politisk religiøsitet" – kompromissløsheten i 1905, i *Historisk tidsskrift*, Bind 84, Oslo 2005.

Terjesen, Bjørn: *Vi skiltes i fred. Oppløsningen av den norsk-svenske unionen i 1905*, Oslo 2001.

Tollin, Sven: *Svensk dagspress 1900-1967*, Stockholm 1967.

Urbye, Andreas: *Karlstadforhandlingene 1905. Referat fra de møter hvor sekretæren var til stede*, Oslo 1952.

Vedung, Evert: Varför blev det inte krig mellan Sverige och Norge i 1905?, i Sven Eliäson og Ragnar Björk (red.): *Union og Secession. Perspektiv på statsbildningsprocesser och riksupplösningar*, Stockholm 2000.

Vedung, Evert: *Unionsdebatten 1905. En argumentasjonsanalys*, Uppsala 1994.

Vedung, Evert: *Unionsdebatten 1905. En jämförelse mellan argumenteringen i Sverige och Norge*, Stockholm 1971.

Østerud, Øyvind: "Norges løsrivelse i komparativt perspektiv", i Eliäson, Sven og Björk, Ragnar (red.): *Union och secession: perspektiv på statsbildningsprocesser och riksupplösningar*, Stockholm 2000.

Weibull, Jörgen: *Inför unionsupplösningen 1905*, Stockholm 1962.

Wahlstrand, Arne: *1905 års ministärkriser*, Uppsala 1941.

Wahlstrand, Arne: *Karlstadkonferensen 1905. Protokoll och aktstycken*, Uppsala 1953.